

Załącznik nr 1
do Ogłoszenia
Burmistrza Miasta Gorlice
z dnia 22 lipca 2025 r.

STRATEGIA ROZWOJU PONADLOKALNEGO NA LATA 2023-2030 „ZIEMIA GORLICKA 2030”

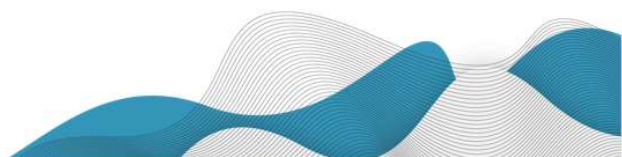
GORLICE 2025

Spis treści

I ZAŁOŻENIA TEORETYCZNE I METODOLOGICZNE	4
II DIAGNOZA GMIN ZIEMI GORLICKIEJ.....	10
II 1. Przestrzeń i środowisko.....	11
II 1.1. Położenie administracyjne i geograficzne	11
II.1.2 Walory przyrodnicze i kulturowe	14
II.2 Uwarunkowania przestrzenne	30
II.3 Infrastruktura techniczna.....	32
II.3.1 Gospodarka wodno-ściekowa.....	32
II.3.2 Gospodarka odpadami.....	33
II.3.3 Układ komunikacyjny	34
II.3.4 Infrastruktura energetyczna	36
II.4 Demografia i struktura ludności	37
II.3 Mieszkalnictwo.....	40
II. 5 Rynek pracy i bezrobocie	42
II. 6 Infrastruktura społeczna.....	47
II.6.1 Opieka medyczna.....	47
II. 6.2 Edukacja.....	52
II. 6.3 Sport	57
II. 6.4 Bezpieczeństwo publiczne.....	58
II. 6.5 Turystyka	62
II.7 Działalność społeczna.....	65
II.8 Potencjał gospodarczy	69
II.8.1 Podmioty gospodarcze.....	69
II.8.2 Rolnictwo	71
II.9 Kondycja finansów publicznych.....	74
III RAPORT Z BADANIA ANKIETOWEGO	79
III.1. Wyniki badania ankietowego	80
III.2 Podsumowanie badania ankietowego.....	91
IV ANALIZA SWOT	93
V STAN I WYZWANIA ROZWOJU ZIEMI GORLICKIEJ.....	98
V.1. Wnioski z diagnozy sytuacji społecznej.....	99
V.2. Wnioski z diagnozy sytuacji gospodarczej	104

V.3. Wnioski z diagnozy sytuacji przestrzennej	108
VI STRATEGICZNE KIERUNKI ROZWOJU ZIEMI GORLICKIEJ.....	111
VI.1. Misja i wizja	112
VI.2. Operacjonalizacja celów strategicznych w wymiarze społecznym	114
VI.3. Operacjonalizacja celów strategicznych w wymiarze gospodarczym	131
VI.4. Operacjonalizacja celów strategicznych w wymiarze przestrzennym.....	138
VII MODEL STRUKTURY FUNKCJONALNO-PRZESTRZENNEJ ZIEMI GORLICKIEJ ORAZ USTALENIA I REKOMENDACJE W ZAKRESIE KSZTAŁTOWANIA POLITYKI PRZESTRZENNEJ.....	147
VII.1. Model struktury funkcjonalno-przestrzennej Ziemi Gorlickiej.....	148
VII.2. Zasoby wodne oraz zagrożenie powodzią na terenie Ziemi Gorlickiej.....	155
VII.3. Ustalenia i rekomendacje w zakresie kształtowania i prowadzenia polityki przestrzennej.....	163
VIII POWIĄZANIE STRATEGII ROZWOJU Z INNYMI DOKUMENTAMI STRATEGICZNYMI	165
IX MONITORING I EWALUACJA STRATEGII ROZWOJU.....	171
X POTENCJALNE ŹRÓDŁA FINANSOWANIA DZIAŁAŃ OKREŚLONYCH W RAMACH STRATEGII ROZWOJU PONADLOKALNEGO NA LATA 2023-2030 „ZIEMIA GORLICKA 2030”.....	174
XI LITERATURA.....	176
XII SPIS TABEL I RYSUNKÓW	178

I ZAŁOŻENIA TEORETYCZNE I METODOLOGICZNE

Niniejsza dokumentacja została opracowana w zgodzie z obowiązującymi przepisami prawa, a w szczególności z:

- Ustawą z dnia 6 grudnia 2006 r., o zasadach prowadzenia polityki rozwoju (Dz. U. z 2024 r. poz. 324, 862) w zakresie metodyki pracy;
- Ustawą z dnia 5 czerwca 1998 r. o samorządzie powiatowym (Dz. U. z 2024 r. poz. 107) w zakresie dotyczącym planowania;
- Ustawą z dnia 3 października 2008 r., o udostępnianiu informacji o środowisku i jego ochronie, udziale społeczeństwa w ochronie środowiska oraz o ocenach oddziaływania na środowisko (Dz. U. z 2024 r. poz. 1112) w zakresie przeprowadzenia oddziaływania na środowisko.

Strategia jest dokumentem określającym kierunki rozwoju w zmieniających się warunkach zewnętrznych i wewnętrznych kraju. Horyzont czasowy Strategii przyjęty na lata 2023-2030, wynika m.in. z przyjętych okresów programowania krajowej polityki regionalnej - głównym celem polityki regionalnej określonym w „Krajowej Strategii Rozwoju Regionalnego 2030” jest bowiem efektywne wykorzystanie endogenicznych potencjałów terytoriów i ich specjalizacji dla osiągania zrównoważonego rozwoju kraju. Dokument jest ponadto spójny z okresem programowania aktualizowanej Strategii Rozwoju Województwa „Małopolska 2030”. Strategia opracowana został także zgodnie z metodyką Unii Europejskiej polegającą na stworzeniu strategii zrównoważonego rozwoju.

W procesie badawczym korzystano przede wszystkim z metod jakościowych, obejmujących analizę dokumentów zastanych, wywiad, obserwację, eksperyment. Stosowano także narzędzia analizy i interpretacji danych. W opracowaniu dokonano także przeglądu najnowszej literatury przedmiotu. Zgodnie z założeniami metod jakościowych, znaczna część badań opierała się na pisaniu tekstów, począwszy od notatek i transkrypcji z terenu, przez opisy i interpretacje, aż po prezentację ostatecznych rezultatów badania jako całości. W badaniach zastosowano analizę deskryptywną (polegającą na wyłonieniu wzorów, tematów i regularności ze zbioru danych) oraz teoretyczną (wyjaśniającą sposób pojawienia się wzorów w zgromadzonych danych)¹. Badania zakończono w momencie osiągnięcia

¹ Por. U. Flick, *Projektowanie badania jakościowego*, Warszawa 2012, s. 128.

nasycenia teoretycznego, które w dalszej kolejności pozwoliło na opracowanie wniosków

i wygenerowanie obszarów strategicznych. Badania przeprowadzono w warunkach naturalnych dla rozmówców, a dane uzyskiwane w badaniach miały charakter opisowy i koncentrowały się na doświadczeniach uczestników i ich interpretacji. Badania jakościowe dotyczyły dokonujących się procesów, jak również ich wyników i konsekwencji. Rolą badacza było samodzielne gromadzenie danych, badanie dokumentów, obserwacje zachowań i przeprowadzanie wywiadów. Proces przeprowadzenia badań polegał na przeglądzie danych, nadawaniu im znaczenia i porządkowaniu ich oraz dzieleniu na poszczególne zakresy tematyczne. W badaniach zastosowano triangulację, czyli łączenie różnych źródeł danych. Zgodnie z typologią N. K. Denzina wykorzystano triangulację²: danych (polegającą na użyciu danych z różnych źródeł), teoretyczną (polegającą na użyciu różnych teorii do interpretacji materiału terenowego) oraz metodologiczną (polegającą na użyciu wielu metod badawczych)³. Zastosowanie teorii w badaniach jakościowych miało charakter indukcyjny. W badaniach dokonano także doboru próby. U. Flick definiuje ją jako sposób selekcji przypadków, materiałów czy zdarzeń, które umożliwiają jak najbardziej owocne zgłębienie badanego zjawiska⁶. Według Angrosino dobór i rozmiar próby zależą od rodzaju badanej grupy oraz posiadanych zasobów. Na rzecz niniejszego opracowania dokonano doboru próby w obrębie przypadków i materiałów. Celowy dobór próby opierał się na wyborze osób, które mają doświadczenie istotne ze względu na przedmiot badań⁴. Dobór próby dotyczył również dokumentów, dokonywano bowiem selekcji w obrębie dostępnych materiałów⁵.

Proces pozyskiwania danych obejmował nagrywane i transkrybowane wywiady, obserwację, analizę dokumentów, ustalenie harmonogramu badań oraz analizę i interpretację danych. Ramy badania obejmowały warunki, aktorów, zdarzenia, procesy, kwestie etyczne, strategie gromadzenia danych, procedury analizy danych,

² N.K. Denzin, *The Research Act: A Theoretical Introduction to Sociological Methods*, 2d ed., McGraw-Hill, New York 1978.

³ Por. M. Kostera, *Antropologia organizacji: metodologia badań terenowych*, Warszawa 2005, s. 98.

⁴ Por. M. Angrosino, *Badania etnograficzne i obserwacyjne*, Warszawa 2010, s. 67, 139-140.

⁵ Tamże, s. 176.

weryfikację, główny przedmiot badania, rolę badacza, pozycję informatora oraz kryteria wyboru danych i ich źródła, jak również przedstawienie ostatecznych wyników⁶.

Zaproponowany model opracowania Strategii Rozwoju Ponadlokalnego na lata 2023-2030 pn. „Ziemia Gorlicka 2030” realizowany był w kilku etapach:

- proces zaangażowania Rady Porozumienia Międzygminnego w identyfikację problemów i priorytetów;
- opracowanie metodologii;
- opracowanie Diagnozy sytuacji społeczno-gospodarczej i przestrzennej gmin wchodzących w skład Porozumienia;
- definiowanie kluczowych obszarów strategicznych, zgłaszanie propozycji obszarów strategicznych i ich wybór, opracowanie głównych założeń obszarów strategicznych;
- konsultacje społeczne wybranych obszarów strategicznych oraz stworzenie rekomendacji dla Związku Gmin Ziemi Gorlickiej w zakresie wyboru i wdrażania Strategii.

Proces powstawania Strategii

W 2023 roku Rada Porozumienia procedowała przyjęcie dokumentu Strategia Rozwoju Ponadlokalnego na lata 2023-2030 pn. „Ziemia Gorlicka 2030”. Cele i zadania zaprezentowane w Strategii koncentrują się na poprawie jakości życia mieszkańców Ziemi Gorlickiej i podniesieniu jej konkurencyjności. Niniejsza Strategia określa kluczowe obszary strategiczne, cele oraz kierunki rozwoju Ziemi Gorlickiej. Źródłem finansowania przedsięwzięć ujętych w Strategii będą środki własne budżetu gmin wchodzących w skład Porozumienia, środki z budżetu państwa, funduszy unijnych i innych źródeł zagranicznych oraz potencjalnych partnerów prywatnych. Strategia Rozwoju Ponadlokalnego na lata 2023-2030 pn. „Ziemia Gorlicka 2030” wskazuje kierunki działania samorządu na rzecz zrównoważonego rozwoju społeczno-

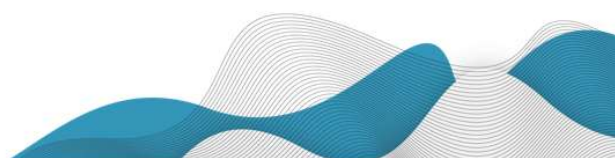
⁶ Por. J.W. Creswell, Projektowanie badań naukowych. Metody jakościowe, ilościowe i mieszane, Kraków 2013, dz. cyt., s. 212-213.

gospodarczego w perspektywie najbliższych kilku lat. Strategia Rozwoju Ponadlokalnego na lata 2023-2030 pn. „Ziemia Gorlicka 2030” odpowiada na zmieniające się potrzeby społeczności oraz warunki, w jakich musi ona funkcjonować. Strategia stara się uwzględnić najlepsze praktyki w zakresie planowania strategicznego i pomiaru wyników realizacji celów poszczególnych obszarów strategicznych, a także usprawnia sposób zarządzania gminami wchodzącymi w skład Porozumienia na wszystkich poziomach. Zatwierdzono także kluczowe obszary strategiczne, które określają, co Porozumienie Międzygminne zamierza osiągnąć w latach 2023-2030 oraz konkretne działania i programy, których założeniem jest wspieranie głównych priorytetów. Strategia zawiera również wskaźniki pomiarów celów, co umożliwi śledzenie postępów w ich realizacji, wyznacza podmioty za nie odpowiedzialne, a także określa wymogi budżetowe związane z poszczególnymi zadaniami. Pierwszym krokiem w tworzeniu Strategii Rozwoju było określenie, na jakim etapie rozwojowym znajdują się obecnie gminy wchodzące w skład Porozumienia. Analizie strategicznej poddano stan gmin, ich silne i słabe strony, szanse i zagrożenia zewnętrzne oraz wewnętrzne, a także tendencje rozwojowe w ich otoczeniu. Kolejny etap związany był z próbą określenia wyobrażeń Ziemi Gorlickiej w perspektywie najbliższych kilku lat. Prace nad stworzeniem Strategii przebiegały w kilku etapach:

- określenie obszarów strategicznych do 2030 roku,
- określenie wyzwań i potencjałów umożliwiających wprowadzenie w życie zdefiniowanej wizji,
- sformułowanie celów strategicznych i operacyjnych, których realizacja doprowadzi do osiągnięcia stanu opisanego w obszarach strategicznych,
- określenie metod realizacji Strategii oraz jej monitorowania i ewaluacji,
- stworzenie projektu Strategii z uwzględnieniem najważniejszych założeń obszarów strategicznych,
- przekazanie projektu Strategii do konsultacji społecznych,
- dokonanie ewaluacji przez ekspertów zewnętrznych oraz wprowadzenie ewentualnych korekt do projektu Strategii,
- procedowanie Strategii przez Radę Porozumienia.

Prezentowany dokument Strategii Rozwoju został poddany szerokim konsultacjom społecznym. Strategia informuje mieszkańców o kierunkach rozwoju i celach strategicznych Ziemi Gorlickiej oraz sposobie ich realizacji w okresie 2023-2030.

II DIAGNOZA GMIN ZIEMI GORLICKIEJ

II 1. Przestrzeń i środowisko

II 1.1. Położenie administracyjne i geograficzne

Obszar gmin wchodzących w skład Ziemi Gorlickiej znajduje się w południowo-wschodniej części województwa małopolskiego w paśmie Beskidu Niskiego i graniczy od zachodu z powiatem nowosądeckim, od północy z powiatem tarnowskim, od wschodu z powiatem jasielskim, od południa ze Słowacją. W skład Ziemi Gorlickiej wchodzi dziesięć gmin: miejska Gorlice, miejsko-wiejskie Biecz i Bobowa, oraz wiejskie - Gorlice, Lipinki, Łużna, Moszczenica, Ropa, Sękowa i Uście Gorlickie (łącznie 91 miejscowości).

Rysunek 1: Gminy wchodzące w skład Ziemi Gorlickiej. Źródło: <http://www.gminy.pl/powiaty/122.html>

Obszar gmin Ziemi Gorlickiej zajmuje powierzchnię 966 km².

Rysunek 2: Województwo małopolskie z podziałem na gminy. Źródło: <http://www.gminy.pl/wojewodztwa/6.html>.

Przez teren Ziemi Gorlickiej przebiega odcinek drogi krajowej nr 28 Zator – granica państwa. Na obszarze Ziemi Gorlickiej (gmina Uście Gorlickie), znajduje się polsko – słowackie drogowe przejście graniczne Konieczna. Gminy Ziemi Gorlickiej zamieszkuje 105 322 mieszkańców (wg danych Głównego Urzędu Statystycznego z 2023 r.), z czego miasta zamieszkuje 32 896 osób. Gęstość zaludnienia wynosi 109 os/km².

Północna część obszaru Ziemi Gorlickiej położona jest w mezoregionach Pogórze Ciężkowickie i Obniżenie Gorlickie, a południowa leży w obrębie mezoregionu Beskid Niski. W skład Obniżenia Gorlickiego wchodzi Kotlina Łużnej oraz Kotlina Libuszy. Pogórze Ciężkowickie zbudowane jest z trzech płaszczowin nasuniętych na siebie od południa: skolskiej, podśląskiej i śląskiej. W całości jest to zwarty płat z wyrównanymi garbami wododzielnymi, rozcięty

głębokimi dolinami o zboczach raczej wypukłych, charakteryzujący się występowaniem urozmaiconych form skalnych z twardego piaskowca.

W części południowej obszaru Ziemi Gorlickiej rozciągają się łagodne góry Beskidu Niskiego z wzniesieniami osiagającymi blisko 1000 m n.p.m. Przeważają tu szerokie i kopulaste grzbiety, przełęcze niskie i łatwo dostępne. Podstawowym elementem rzeźbotwórczym są gruboławicowe piaskowce warstw magurskich. Jednostka magurska rozpoczyna się warstwami inoceramowymi wieku kredowego, na których leżą pstre łupki i warstwy beloweskie wieku eoceńskiego, następnie warstwy hieroglifowe i warstwy magurskie. Zgodnie z podziałem Polski wg Kondrackiego na mezoregiony fizycznogeograficzne obszar Ziemi Gorlickiej należy do podprowincji Zewnętrzne Karpat Zachodnie i znajduje się w dwóch makroregionach: Pogórze Środkowobeskidzkie (Pogórze Karpackie) i Beskid Środkowy.

Największym ciekim wodnym przepływającym przez teren Ziemi Gorlickiej jest rzeka Ropa. Pozostałe, większe ciekі to między innymi Biała, Sękówka, Moszczanka, Stróżowianka, Muchówka, Figa, Libuszanka, Łużnianka, Szuwniak, Zdynianka, Łosianka, Bielanka, Siarka, Sitniczanka i Gładyszówka. Na rzece Ropa, około 19 km na południe od Gorlic, powstał w latach 90-tych sztuczny zbiornik retencyjny Klimkówka, którego zadaniem jest wyrównywanie przepływów w rzece Ropa i zarazem pełnienie funkcji zbiornika rekreacyjnego⁷.

Klimat kształtują przede wszystkim masy powietrza polarno-morskiego i polarno-kontynentalnego. Tereny gmin Ziemi Gorlickiej zaliczane są do umiarkowanie ciepłego regionu. Dominującymi wiatrami są tu wiatry z kierunku zachodniego oraz południowo-zachodniego i wschodniego. Cały obszar gmin Ziemi Gorlickiej znajduje się w strefie znacznych rocznych opadów atmosferycznych (ok. 800 mm rocznie). Średnia roczna temperatura powietrza to 6,8 °C⁸.

⁷ Zob. Powiat Gorlicki, *Program Ochrony Środowiska dla Powiatu Gorlickiego na lata 2022 – 2025*, Gorlice 2021, s. 17-18.

⁸ Tamże, s. 22-23.

II.1.2 Walory przyrodnicze i kulturowe

Na terenie obszaru Ziemi Gorlickiej występują złoża ropy naftowej, gazu ziemnego, piasków i żwirów oraz ilastych surowców ceramiki budowlanej⁹. W Wysowej-Zdrój występują wody lecznicze żelaziste, jodkowe, kwasowowęglanowe i szczawy, a w Wapiennem wody lecznicze siarczkowe¹⁰. Znaczną część terenów Ziemi Gorlickiej zajmują lasy. Powierzchnia lasów i gruntów leśnych wynosiła w 2023 roku według danych Głównego Urzędu Statystycznego 42 485,82 ha. Największym stopniem zalesienia odznaczają się gminy położone w południowej części (przede wszystkim Sękowa i Uście Gorlickie). Na terenie gmin Ziemi Gorlickiej znajdują się formy ochrony przyrody, takie jak parki narodowe, rezerваты przyrody oraz obszary chronionego krajobrazu, takie jak:

- Magurski Park Narodowy: na obszarze gmin Sękowa i Lipinki, o powierzchni 623,71 ha, co stanowi około 10% całkowitej powierzchni Parku.

- Rezerwat przyrody Kornuty – na obszarze gmin Sękowa, o powierzchni 11,90 ha.

- Rezerwat przyrody Jelenia Góra – na obszarze gminy Gorlice, o powierzchni 12,97 ha.

- Południowomałopolski Obszar Chronionego Krajobrazu na terenie Ziemi Gorlickiej obejmuje gminę Ropa i Uście Gorlickie oraz część gmin Gorlice, Sękowa i Łużna. Ochronie przyrody i krajobrazu służą również ograniczenia związane z ustanowionymi strefami ochrony uzdrowisk Wysowa i Wapienne o łącznej powierzchni 6100 ha oraz obszary górnicze ujęć wód mineralnych dla wymienionych uzdrowisk, o łącznej powierzchni 2200 ha. Szczególne zasady ochrony zasobów wodnych obowiązują również na terenach położonych powyżej Zbiornika Klimkówka.

- Teren Ziemi Gorlickiej jest częściowo objęty sześcioma obszarami Natura 2000: Beskid Niski PLB180002, Ostoja Magurska PLH180001, Ostoje Nietoperzy Powiatu Gorlickiego PLH120094, Bednarka PLH120033, Biała Tarnowska PLH 120090 oraz Wisłoka z dopływami PLH 180052¹¹. Ostoję stanowią dwa istotne

⁹ Tamże, s. 153-160.

¹⁰ Tamże, s. 134-138.

¹¹ Zob. Powiat Gorlicki, *Program Ochrony Środowiska dla Powiatu Gorlickiego...*, dz. cyt., s. 185-193.

w Beskidzie Niskim (Klimkówka, Śnietnica, Blechnarka, Wysowa, Hańczowa) miejsca rozrodu podkowca małego i nocka orzęsionego - dwóch gatunków nietoperzy z załącznika II Dyrektywy Siedliskowej.

- W poszczególnych gminach znajdują się następujące pomniki przyrody¹²:

Miejscowość	Obiekt	Pomniki przyrody
Gmina Gorlice (miejska)	Fragment alei - zadrzewienia	Dąb - 22 szt.
	Pojedyncze drzewo	Dąb bezszypułkowy
	Grupa drzew w pasie drogowym	Dąb - 2 szt. i lipa - 1 szt.
	Pojedyncze drzewo	Dąb - 1 szt.
	Pojedyncze drzewo	Lipa - 1 szt.
	Grupa drzew w pasie drogowym	Jesion wyniosły - 3 szt.
	Pojedyncze drzewo	Dąb szypułkowy „Obserwator”
	Pojedyncze drzewo	Buk zwyczajny „Ambasador”
	Pojedyncze drzewo	Dąb bezszypułkowy
	Pojedyncze drzewo	Tulipanowiec „Rogalec”
	Pojedyncze drzewo	Modrzew europejski „Pacjent”
	Pojedyncze drzewo	Dąb czerwony „Absolwent”
Gmina Gorlice (wiejska)	Zespół drzew	Jesion wyniosły „Marcin”
		Dąb szyp. „Aleksander”
		Jesion - 1 szt.
		Lipa - 1 szt.
		Grab - 6 szt.

¹² Tamże, s. 194-196.

Gmina Biecz	Jednoobiektowy	Dąb – 1 szt.
Gmina Lipinki	Pojedyncze drzewo	Dąb szkarłatny – 1 szt.
	Pojedyncze drzewo	Dąb błotny – 1 szt.
	Pojedyncze drzewo	Lipa szerokolistna
	Grupa drzew	Dąb szypułkowy – 5 szt.
	Pojedyncze drzewo	Olsza czarna – 1szt.
Gmina Ropa	bd	brak
Gmina Uście Gorlickie	Stanowisko roślin / wieloobiektowe	Lilia złotogłów
	Pojedyncze drzewo	Lipa drobnolistna
	Pojedyncze drzewo	Lipa drobnolistna
	Pojedyncze drzewo	Lipa drobnolistna
Gmina Sękowa	Jednoobiektowy	Źródło „Mirki”
Gmina Łużna	Wieloobiektowy	Kłokoczka południowa - Szalowa - dwa krzewy
	Pojedyncze drzewo	Dąb szypułkowy

Tabela 1: Pomniki przyrody na obszarze Ziemi Gorlickiej. Opracowanie własne na podstawie Centralnego Rejestru Form Ochrony Przyrody, <https://crfop.gdos.gov.pl/CRFOP/search.jsf>

- Na terenie gminy Uście Gorlickie planowane jest utworzenie dwóch rezerwatów przyrody: Kozie Żebro oraz Markowiec-Gródek, które wzbogacą przyrodniczy potencjał regionu oraz przyczynią się do zwiększenia ochrony bioróżnorodności. Rezerwat Kozie Żebro, będący największym z planowanych obszarów chronionych, obejmie niemal 100 ha na północno-wschodnich i południowo-zachodnich stokach masywu Koziego Żebra w Beskidzie Niskim. Jego unikalny charakter podkreślają dobrze zachowane zbiorowiska żyźnej buczyny karpackiej, charakteryzujące się wysokim stopniem naturalności. Na uwagę zasługują duże zasoby wielkogabarytowego martwego drewna, które stanowią siedlisko dla licznych gatunków reliktowych organizmów puszczańskich, w tym chrząszczy, grzybów i porostów.

Z kolei Rezerwat Markowiec-Gródek zajmie powierzchnię ponad 66 ha, obejmując grzbiety i stoki masywów Markowca i Gródka. Podobnie jak w przypadku Koziego Żebra, teren rezerwatu wyróżnia się dobrze zachowanymi zbiorowiskami żyznej buczyny karpackiej, relikdami puszczańskimi oraz dużymi zasobami martwego drewna. Tworzenie rezerwatów przyczyni się nie tylko do ochrony lokalnych ekosystemów, ale także do promocji regionu jako obszaru o wysokiej atrakcyjności przyrodniczej.

Zasoby dziedzictwa kulturowego na terenie Ziemi Gorlickiej tworzą:

- średniowieczne, lokacyjne układy urbanistyczne miast (w Bieczu, Bobowej i Gorlicach oraz w Szymbarku),
- średniowieczne, lokacyjne układy wiejskie, związane z osadnictwem na prawie niemieckim z 2. poł. XIII a zwłaszcza z XIV w., występujące w północnej części Ziemi Gorlickiej,
- układy wiejskie na terenie Beskidu Niskiego, w południowej części Ziemi Gorlickiej, związane z osadnictwem na prawie wołoskim,
- kompozycje przestrzenne z doby „józefińskiej” (lata 80. XVIII w.),
- zespół uzdrowiskowy z XIX w. w Wysowej,
- bardzo liczne i zróżnicowane dzieła architektury sakralnej: murowane, rzymskokatolickie kościoły gotyckie, barokowe, „józefińskie”, eklektyczne, modernistyczne; drewniane kościoły rzymskokatolickie, późnogotyckie, utrzymane w tradycji gotyckiej, barokowe i późniejsze; drewniane cerkwie reprezentujące budownictwo północno-zachodniej Łemkowszczyzny,
- późniejsze cerkwie łemkowskie, murowane i drewniane oraz bożnice,
- cmentarze o zróżnicowanej genezie i formach: przykościelne i przycerkiewne, rzymskokatolickie, greckokatolickie, prawosławne i komunalne cmentarze poza centrami miast i wsi, cmentarze żydowskie (kirkuty), cmentarze wojenne, zwłaszcza z I wojny światowej oraz cmentarze związane z zarazami,
- zespoły architektury rezydencjonalnej: pałace i dwory wraz z ogrodami (parkami) i historycznym wyposażeniem,

- architektura przemysłowa, szczególnie związana z początkami górnictwa naftowego,
- architektura kolejowa,
- wartości archeologiczne: warstwy kulturowe wraz z zawartymi w nich materiałem, relikty grodów wczesnośredniowiecznych,
- muzea różnych typów wraz z ich ekspozycjami,
- miejsca historycznych wydarzeń, w tym martyrologii Żydów, Polaków i Romów w dobie okupacji hitlerowskiej,
- wartości niematerialne: historyczne nazewnictwo, wielokulturowe historyczne tradycje i zwyczaje¹³.

W roku 2003 na Listę Światowego Dziedzictwa Kulturowego i Naturalnego UNESCO wpisano dwa późnogotyckie drewniane kościoły wraz z wyposażeniem - w Sękowej i w Binarowej. W 2013 roku na Listę wpisano cerkiew pw. Opieki Bogurodzicy NMP w Owczarach, cerkiew parafialną greckokatolicką św. Paraskewii w Kwiatoniu oraz cerkiew parafialną greckokatolicką św. Michała Archanioła w Brunarach Wyżnych.

W tabeli poniżej zostały przedstawione zabytki w poszczególnych miejscowościach należących do Ziemi Gorlickiej:

¹³ Starostwo Powiatowe w Gorlicach, *Program Opieki nad Zabytkami Powiatu Gorlickiego na lata 2022-2025*, Gorlice, s. 60-61.

Gmina	Miejscowość	Zabytki
Gmina Biecz	Biecz	Zespół miejski (wpisany do rejestru zabytków) Zespół kościoła parafialnego pw. Bożego Ciała Zespół klasztoru reformatów z kościołem św. Anny Synagoga Mury obronne Ratusz Gród starościński Szpital św. Ducha Grodzisko kasztelańskie Podgrodzie Folwark na Załawiu Dom Kromera Dom Zbója Becza (kamienica Chodorów) Dom Barianów-Rokickich (Dom z Basztą, Stara Apteka) Budynek przy Muzeum Bieckim Urząd Miejski- Zespół Oświaty i Wychowania, Automobilklub, Polski Związek Wędkarski, Polski Związek Emerytów, Rencistów i Inwalidów, Związek Harcerstwa Polskiego, d. Dworek, tzw. „Nędzkówka”, Wantuchówka Kościół i klasztor OO Franciszkanów Reform Duszpasterstwo parafii Bożego Ciała Budynek gospodarczy przy plebanii Pozostałości po baszcie u stóp dzwonnicy farnej Bramka między plebanią a kościołem farnym Bramka na cmentarz kościelny w zespole farnym Dzwonnica w zespole farnym Kościół parafialny- Fara pw. Bożego Ciała Kaplica św. Barbary w zespole farnym Kapliczka św. Floriana Kapliczka na Harcie Kapliczki i figury Cmentarz katolicki z kaplicą św. Piotra Nagrobki na cmentarzu katolickim: A. Toma, F. Bugajskiego, J. Marmużniaka, K. Hocka, P. Rybakowskiego, S. Stonowskiego, W. J. Hoberka oraz rodziny Wittingów. Kirkut przy ul. Tysiąclecia Cmentarz nr 105 z I WŚ Cmentarz nr 106 z I WŚ Cmentarz nr 108 z I WŚ Cmentarz nr 109 z I WŚ Cmentarz żydowski nr 107 Dworek „Nędzkówka” (Wantuchówka) Budynki szkół Budynki mieszkalne Domy mieszczańskie
	Binarowa	Kościół parafialny pw. św. Michała Archanioła Budynek dawnej szkoły ludowej Cmentarz katolicki Cmentarz nr 110 z I WŚ Figura Matki Boskiej Niepokalanie Poczętej Dzwonnica przy kościele paraf. pw. św. Michała

		Archaniola
	Bugaj	Budynek mieszkalny Krzyż przydrożny Kapliczka przydrożna
	Głęboka	Zabudowa wsi
	Grudna Krępska (dawna nazwa Grodna)	Kapliczka Kaplica Budynek gospodarczy
	Libusza	Budynek mieszkalny nr 6 Pozostałości ogrodu dworskiego Studnia przy dworze Plebania Cmentarz katolicki Nagrobek A. Haasa na cmentarzu katolickim Nagrobek J. Skierackiego na cmentarzu katolickim Kapliczka obok kościoła, murowana Kościół pw. Narodzenia NMP Figura Matki Boskiej naprzeciwko Kapliczka Cmentarz wojenny nr 101
	Raławice	Cmentarz wojenny nr 111 Kapliczka
	Różnowice	Kościół parafialny pw. św. Andrzeja Piwnica Studnia obok spichlerza plebańskiego Cmentarz katolicki Cmentarz wojskowy nr 112 z I WŚ Kapliczki
	Strzeszyn	Cmentarz wojskowy nr 104 z I WŚ Kapliczki i figury przydrożne Budynki mieszkalne, budynki gospodarcze, stajnie, piwnice
Miasto i Gmina Bobowa	Bobowa	Układ urbanistyczny miasta Kościół parafialny pw. Wszystkich Świętych Kościół św. Zofii Cmentarz katolicki (stary) oraz cmentarz nr 133 z I WŚ Synagoga Kirkut Fortyfikacje miejskie Zabudowa miasteczka Dwór Długoszowskich Kapliczka św. Floriana
	Brzana	Kapliczki i krzyże przydrożne
	Jankowa	Park dworski
	Jeżów	Dwór obronny Park krajobrazowy Kapliczki
	Sędziszowa	Kapliczki Zabudowa

	Siedliska	Zespół parkowo-dworski Kościół pomocniczy pw. św. Mikołaja Kapliczki i figury Zabudowa
	Stróżna	Kapliczki i budynki Kuźnia
	Wilczyska	Kościół parafialny pw. św. Stanisława Biskupa Kapliczka św. Floriana Cmentarz katolicki z kaplicą Kapliczki i budynki
Miasto Gorlice	Gorlice	Układ urbanistyczny miasta Zespół zabudowy przedmieścia Zawodzie Kościół parafialny pw. Narodzenia Najświętszej Marii Panny Katedra Prawosławna Sobór Świętej Trójcy Synagoga przy ul. Piekarskiej Ratusz Dwór Karwacjanów Zespół domów ul. Wąska 7-9-11 Kamienice w rynku Budynek I LO im. Marcina Kromera Budynek szkoły Budynek dawnej szkoły żeńskiej Budynek starostwa powiatowego Budynek sądu Budynek banku Budynek Towarzystwa Gimnastycznego „Sokół” Budynek stacji kolejowej Zespół dawnej rafinerii nafty w Gliniku Mariampolskim Sklarczykówka Park Miejski (Sokolski) Park miejski im. Williama Henry’ego Mac Garvey’a Cmentarz parafialny Kirkut z Cmentarzem nr 90 z I WŚ Cmentarz nr 87 z I WŚ (ul. Łokietka) Cmentarz nr 88 z I WŚ (ul. Dukielskiej) Cmentarz nr 91 z I WŚ Cmentarz nr 92 z I WŚ (ul. Stróżowska) Cmentarz nr 98 (Glinik) z I WŚ Cmentarz z II WŚ (ul. Wincentego Pola) Figura Jezusa Frasobliwego na Zawodziu Kapliczki i figury przydrożne Zespół pałacowy (ul. Węgierska 140)
Gmina Gorlice	Bielanka	Cerkiew greckokatolicka pw. Opieki Bogurodzicy Cmentarz greckokatolicki Budynek dawnej szkoły ludowej łemkowskiej
	Bystra	Kościół parafialny pw. św. Józefa Cmentarz katolicki Dwór Groblewskich Park dworski
	Dominikowice	Grodzisko wczesnośredniowieczne Figury przydrożne
	Kobylanka	Kościół pw. św. Jana Chrzciciela Figura św. Jana Nepomucena Cmentarz rzymskokatolicki Kaplica p.w. Matki Boskiej Królowej Korony Polskiej Kaplica – mauzoleum Skrzyńskich

		Pozostałość zespołu dworskiego Kapliczki i figury przydrożne Gródek (Zamczysko „Kościelnisko”) Cmentarz nr 99 z I WŚ Cmentarz nr 100 z I WŚ
	Kwiatonowice	Ogród dworski (w zespole dworskim) Kapliczka
	Ropica Polska	Ogród dworski Cmentarz nr 86 z I WŚ Kapliczka przydrożna Kapliczki i figury przydrożne
	Stróżówka	Cmentarz żydowski Cmentarz nr 93 z I WŚ Cmentarz nr 94 z I WŚ Cmentarz nr 95 z I WŚ Cmentarz nr 96 z I WŚ Cmentarz nr 97 z I WŚ Kapliczka św. Jana Nepomucena Kapliczka
	Symbark	Układ przestrzenny Kościół filialny p.w. św. Wojciecha Cerkiew p.w. Narodzenia Bogurodzicy Kaplica p.w. Imienia Najświętszej Marii Panny Kapliczka Matki Boskiej Bolesnej Cmentarz greckokatolicki Dwór Gładyszów (kasztel) Dvorek przedmiejski „Dróżnicówka” Skansen Wsi Pogórzańskiej im. Prof. Romana Reinfussa Dvorek Groblewskich Park w przysiółku Łęgi Pensjonat „Perełka” Cmentarz rzymskokatolicki Cmentarz nr 73 z I WŚ Cmentarz nr 74 z I WŚ Cmentarz nr 75 z I WŚ Kapliczki i figury przydrożne
	Zagórzany	Kościół parafialny p.w. św. Wawrzyńca Zespół pałacowy Skrzyńskich Willa Cmentarz katolicki Cmentarz nr 125 z I WŚ Kapliczki i figury przydrożne
Gmina Lipinki	Bednarka	Cerkiew greckokatolicka pw. Opieki Najświętszej Marii Panny Cmentarz greckokatolicki Cmentarz nr 84 z I WŚ Kapliczki
	Kryg	Stanowisko archeologiczne „Zamczysko” Kościół p.w. Najświętszej Maryi Panny Królowej Polski Nagrobki w starej części cmentarza Kapliczki i figury przydrożne Wiatrak
	Lipinki	Zespół dworsko-parkowy Kościół p. w. Wniebowzięcia Najświętszej Maryi Panny Kaplica cmentarna Straszewskich Kapliczki i figury przydrożne
	Pagorzyna	Cmentarz nr 103 z I WŚ Kapliczki i figury przydrożne Posąg Chrystusa Frasobliwego

	Rozdziele	Cerkiew greckokatolicka pw. Narodzenia Najświętszej Marii Panny Cerkiew greckokatolicka pw. Wniebowzięcia Bogurodzicy Cmentarz grekokatolicki Cmentarz nr 85 z I WŚ Kapliczki i figury przydrożne
	Wójtowa	Kościół pw. św. Bartłomieja Apostoła Cmentarz nr 102 z I WŚ Krzyże, kapliczki i figury przydrożne
Gmina Łużna	Biesna	Zespół dworski Cmentarz nr 121 z I WŚ
	Bieśnik	Kapliczka
	Łużna	Kościół parafialny pw. św. Marcina Cmentarz komunalny Cmentarz nr 120 z I WŚ Cmentarz nr 122 z I WŚ Cmentarz nr 123 z I WŚ Kapliczki i figury przydrożne Budynek urzędu pocztowego
	Mszanka	Kościół parafialny pw. św. św. Piotra i Pawła Kapliczka
	Szalowa	Kościół parafialny pw. św. Michała Archaniola Kaplica Cmentarz komunalny Zespół dworski Kuźnia Kapliczki i figury przydrożne
	Wola Łużańska	Pozostałości parku dworskiego Budynek dworca kolejowego Kapliczki i figury przydrożne
Gmina Moszczenica	Moszczenica	Kościół pw. Matki Boskiej Szkaplerznej Kaplica cmentarna Kaplica św. Stanisława Biskupa (Moszczenica - Góra) Cmentarz nr 124 z I WŚ Figury przydrożne kamienne z przełomu XIX i XX w. Kapliczki i figury przydrożne
	Staszkówka	Kościół parafialny pw. św. Wojciecha Figura św. Wojciecha Park dworski Cmentarz nr 116 z I WŚ Cmentarz nr 117 z I WŚ Cmentarz nr 118 z I WŚ Cmentarz nr 119 z I WŚ Kapliczki i figury przydrożne
Gmina Ropa	Klimkówka	Kościół pw. Najświętszego Serca Pana Jezusa Krzyże przydrożne
	Łosie	Układ przestrzenny wsi Cerkiew greckokatolicka pw. Narodzenia Najświętszej Marii Panny Kaplica cmentarna - prezbiterium dawnej drewnianej cerkwi pw. Zaśnięcia Bogurodzicy w Klimkówce z 1734 r. Cmentarz grekokatolicki Cmentarz nr 71 z I WŚ

		Cmentarz choleryczny Kapliczki
	Ropa	Kościół filialny p.w. św. Michała Archaniola Cmentarz parafialny rzymskokatolicki Cmentarz nr 72 z I WŚ Cmentarze choleryczne Zespół dworski Kapliczki i figury przydrożne Pomnik Grunwaldzki
Gmina Sękowa	Banica (przysiółek Krzywej)	Cmentarz nr 62 z I WŚ
	Bartne	Układ przestrzenny i dawna zabudowa wsi Cerkiew greckokatolicka pw. św. św. Kosmy i Damiana Cerkiew prawosławna pw. św. św. Kosmy i Damiana Cmentarz parafialny Cmentarz nr 64 z I WŚ Cmentarz choleryczny Krzyże przydrożne
	Bodaki	Cerkiew greckokatolicka pw. św. Dymitra Cerkiew prawosławna filialna pw. św. Dymitra Cmentarz greckokatolicki Cmentarz nr 69 z I WŚ Kapliczki i krzyże przydrożne
	Czarne	Cerkiew greckokatolicka pw. św. Dymitra Cmentarz greckokatolicki Cmentarz nr 53 z I WŚ Chałupa Obelisk Krzyże i kapliczki przydrożne
	Długie (przysiółek Czarnego)	Cmentarz greckokatolicki Cmentarz nr 44 z I WŚ
	Jasionka (przysiółek Krzywej)	Kapliczki i figury przydrożne
	Krzywa	Cerkiew pw. św. św. Kosmy i Damiana Cmentarz nr 54 z I WŚ Cmentarz greckokatolicki Grób polskich lotników Kapliczki i figury przydrożne
	Lipna (nieistniejąca)	Cmentarz greckokatolicki Cmentarz nr 45 z I WŚ Kapliczka i figura
	Małastów	Cerkiew greckokatolicka pw. św. św. Kosmy i Damiana Cmentarz grekokatolicki Cmentarz katolicki Cmentarz nr 58 z I WŚ na Magurze Małastowskiej Cmentarz nr 60 z I WŚ na Przełęczy Małastowskiej Cmentarz nr 65 z I WŚ Cmentarz nr 66 z I WŚ Kapliczka na Przełęczy Małastowskiej
	Męcina Mała	Kaplica św. Sebastiana
	Męcina Wielka	Cerkiew greckokatolicka pw. św. św. Kosmy i Damiana Cmentarz grekokatolicki Cmentarz nr 81 z I WŚ Cmentarz nr 82 z I WŚ

		Kapliczka Krzyż przydrożny
	Nieznajowa (nie istniejąca)	Cmentarz grekokatolicki Kapliczki i figury przydrożne
	Owczary (dawniej Rychwałd)	Cerkiew parafialna grekokatolicka pw. Opieki Bogurodzicy Cmentarz grekokatolicki Cmentarz nr 70 z I WŚ Kapliczki i krzyże przydrożne
	Pętna	Cerkiew grekokatolicka św. Paraskewii Cmentarz grekokatolicki Cmentarz choleryczny Cmentarz nr 63 z I WŚ Pomnik milicjantów, którzy zginęli w walkach z reakcyjnym podziemiem Kapliczki i krzyże przydrożne
	Radocyna	Cmentarz grekokatolicki Cmentarz nr 43 z I WŚ Krzyże przydrożne
	Ropica Górna (dawniej Ruska)	Cerkiew grekokatolicka pw. św. Michała Archaniola Cmentarz grekokatolicki Cmentarz rzymskokatolicki Cmentarz nr 67 z I WŚ Cmentarz nr 68 z I WŚ Cmentarz nr 77 z I WŚ Cmentarz nr 78 z I WŚ Figura przydrożna
	Sękowa	Kościół filialny pw. św. św. Filipa i Jakuba Kościół parafialny pw. św. Józefa Oblubieńca Najświętszej Marii Panny Pozostałość zespołu dworskiego Długoszków Cmentarz rzymskokatolicki Cmentarz choleryczny Cmentarz nr 79 z I WŚ Cmentarz nr 80 z I WŚ Kapliczki i krzyże przydrożne
	Siary	Cmentarz nr 76 z I WŚ Chałupa nr 99 Kapliczka
	Wapienne	Willa uzdrowiskowa Cmentarz nr 83 z I WŚ Kapliczki i krzyże przydrożne
	Wołowiec	Cerkiew grekokatolicka pw. Opieki Najświętszej Marii Panny Cmentarz grekokatolicki stary Cmentarz grekokatolicki nowy Kapliczki i krzyże przydrożne
Gmina Uście Gorlickie	Banica	Cerkiew, ob. kościół parafialny pw. św. Kosmy i Damiana Wystrój wnętrza cerkwi grecko-katolickiej pw. Kosmy i Damiana, ob. kościoła rzymskokatolickiej, Plebania Cmentarz grekokatolicki, ob. parafialny
	Blechnarka	Cerkiew grekokatolicka pw. św. św. Kosmy i Damiana Cmentarz nr 49 z I WŚ

	Brunary	Cerkiew greckokatolicka pw. św. Michała Archanioła, ob. kościół parafialny pw. NMP Wniebowziętej Cmentarz greckokatolicki, ob. parafialny Budynek mieszkalny Kapliczka murowana
	Czarna	Cerkiew greckokatolicka pw. św. Dymitra Cmentarz grekokatolicki obecnie parafialny Zagroda połemkowska Spichlerz Budynek mieszkalny z oborą i stajnią Dwa budynki mieszkalne Kapliczka murowana
	Gładyszów (dawniej Kwoczeń, Gładyszowa)	Cerkiew greckokatolicka p.w. Wniebowstąpienia Pańskiego Kaplica prawosławna pw. Narodzenia św. Jana Chrzcziciela cmentarz wojenny nr 55 z I wojny światowej cmentarz wojenny nr 61 z I wojny światowej cmentarz wojenny nr 60 z I wojny światowej budynek mieszkalny budynek mieszkalny cmentarz grekokatolicki, ob. komunalny
	Hańczowa	Cerkiew greckokatolicka pw. Opieki Najświętszej Marii Panny Trzy zagrody Studnia Spichlerz w zagrodzie Zagroda (d. szkoła podstawowa) Kapliczka murowana Czasownia cmentarz grekokatolicki, ob. komunalny
	Izby	Cerkiew grekokatolicka, ob. kościół rzymskokatolicki pw. św. Łukasza, cmentarz, ogrodzenie Budynek mieszkalny Budynek mieszkalno-gospodarczy Kapliczka murowano-kamienna Szkoła, ob. świetlica wiejska Cmentarz grekokatolicki, ob. parafialny
	Konieczna	Cerkiew greckokatolicka pw. Wasyła Wielkiego Spichlerz nr 11 Cmentarz nr 46 z I WŚ Cmentarz nr 47 z I WŚ Spichlerz Piwniczka Kapliczka kamienna
	Kunkowa	Cerkiew greckokatolicka pw. św. Apostoła i Ewangelisty Łukasza Cmentarz grekokatolicki, obecnie prawosławny spichlerz piwnica, spichlerz pięć budynków mieszkalnych dwa budynki mieszkalno-gospodarcze kapliczka murowana
	Kwiatów	Cerkiew greckokatolicka pw. św. Paraskewy, ob. kościół rzymskokatolicki Spichlerzyk
	Nowica	Cerkiew greckokatolicka pw. św. Paraskewy Kostnica

		Kaplica grekokatolicka pw. Zaśnięcia NMP Wniebowziętej Cerkiew grekokatolicka św. Michała Archaniola cmentarz wojenny nr 58 z I wojny światowej cmentarz wojenny nr 59 z I wojny światowej pięć budynków mieszkalnych sześć spichlerzy jedna piwnica
	Regietów	Kaplica prawosławna Cmentarz nr 48 z I WŚ Cmentarz nr 51 z I WŚ Krzyże przydrożne prezbiterium cerkwi, ob. kaplica drewniana i cmentarz grekokatolicki, ob. prawosławny szkoła, ob. budynek mieszkalny budynek mieszkalny
	Ropki	Miejsce po cerkwi greko-katolickiej filialnej pw. Narodzenia Najświętszej Marii Panny przeniesionej do skansenu w Sanoku Cmentarz greko-katolicki obecnie prawosławny (nieczynny)
	Skwirtne	Cerkiew grekokatolicka pw. św. św. Kosmy i Damiana Kapliczka
	Smerekowiec	Cerkiew grekokatolicka pw. św. Michała Archaniola Cmentarz grekokatolicki Cmentarz nr 56 z I WŚ i cmentarz wyznaniowy grekokatolicki, ob. parafialny spichlerz plebania, ob. budynek mieszkalny
	Stawisza	Dwa spichlerze budynek mieszkalny miejsce usytuowania nieistniejącej cerkwi, ob. kościół pomocniczy pw. Przemienienia Pańskiego parafii rzymskokatolickiej Śnietnica
	Śnietnica	Cerkiew grekokatolicka pw. św. Dymitra, ogrodzenie z bramką Dwa spichlerze Trzy budynki mieszkalne Budynek mieszkalno-gospodarczy Dwie kapliczki murowane Cmentarz grekokatolicki, ob. parafialny
	Uście Gorlickie	Kościół pw. św. Stanisława Biskupa Cerkiew grekokatolicka pw. św. Paraskiewy, ogrodzenie z bramkami, otoczenie Kaplica cmentarna Cmentarz wojenny nr 57 z I wojny światowej Karczma łemkowska z otoczeniem, ob. rozebrana Budynek mieszkalny (dworek) Spichlerz Kapliczka przydrożna
	Wysowa-Zdrój	Cerkiew grekokatolicka pw. św. Michała Archaniola Kaplica prawosławna pw. Opieki Najświętszej Marii Panny Willa nr 17 Cmentarz nr 50 z I WŚ Kapliczki i krzyże przydrożne Kościół parafialny pw. NMP Wniebowziętej Szkoła, ob. budynek mieszkalny Dwa spichlerze

	Zdynia	Cerkiew prawosławna pw. Opieki Matki Bożej Cmentarz wojenny nr 52 z I wojny światowej (dz. 155/2) i cmentarz grekokatolicki ob. komunalny (dz. 155/1) Kapliczka murowana Budynek mieszkalny Plebania, ob. budynek nieużytkowany Szkoła, ob. budynek nieużytkowany Karczma, ob. budynek mieszkalny
--	--------	--

Tabela 2: Zabytki w poszczególnych miejscowościach z terenu Ziemi Gorlickiej. Źródło: Opracowanie własne na podstawie Program Opieki nad Zabytkami Powiatu Gorlickiego na lata 2022-2025, Gorlice 2021, s. 111-223 oraz spisy obiektów z gminnych j ewidencji zabytków.

Dostęp do walorów przyrodniczych i kulturowych, znajdujących się na terenie Ziemi Gorlickiej, umożliwia gęsta sieć szlaków turystycznych¹⁴:

- Szlak czerwony (stanowi fragment głównego szlaku beskidzkiego): Krynica – Izby – Ropki – Hańczowa – Kozie Żebro – Popowe Wierchy – Bartne – Wątkowa – Kołanin i dalej do Komańczy;
- Szlak zielony: przeł. Beskid – Lackowa – Ostry Wierch – Wysowa Zdrój – Kozie Żebro – Magura Małastowska (813 m): przełęcz Żdiar – Bielanka – Maślana Góra – Stróże;
- Szlak zielony: Gorlice – Dominikowice – Wapienne – Łysula – Wapienne Ferdel rezerwat „Kornuty” – Wątkowa.
- Szlak niebieski: Szalowa – Gorlice – Siary – Ostry Dział – Magura Małastowska – Banica – Bartne;
- Szlak niebieski: Biecz – Wojtowa – Rozdziele – Ferdel;
- Szlak żółty: Gorlice - przeł. Żdiar – Miejska Góra – Łysa Góra – Ropa;
- Szlak żółty: Folusz – Magura Wątkowska – Bartne – Banica;
- Szlak niebieski: Grybów - Nowy Łupków;
- Szlaki żółte łącznikowe: Wysowa Zdrój - Regietów, Magura Małastowska - Sucha Homola, Ropki - Ostry Wierch;
- Szlak architektury drewnianej tworzą drewniane kościoły, cerkwie oraz inne budowle i zespoły (np. skansen w Szymbarku);
- Szlak cmentarzy z I wojny światowej oraz szlak frontu wschodniego I wojny światowej dedykowany jest dziejom Wielkiej Wojny i ma na celu popularyzację wiedzy i walorów kulturowych Ziemi Gorlickiej;

¹⁴ Tamże, s. 90-93; PTTK Gorlice, szlaki turystyczne, <http://www.pttkgorlice.pl/o-nas/szlaki-turystyczne/> [dostęp: 14.08.2024].

- Szlak renesansu: na terenie Ziemi Gorlickiej ważnymi jego punktami są dwory w Szymbarku i Jeżowie. Szlak ukazuje całokształt fascynacji włoską sztuką w kulturze polskiej XVI i XVI/XVII w.;
- Szlak średniowiecznych miasteczek małopolskich ukazuje ciekawie architektonicznie miasteczka o średniowiecznym rodowodzie. Na szlaku znajduje się dwanaście miasteczek i miejscowości: Bobowa, Ciężkowice, Czchów, Dobczyce, Lanckorona, Lipnica Murowana, Nowy Wiśnicz, Stary Sącz, Szczyrzyc, Tuchów, Wojnicz i Zakliczyn.
- Szlak rzemiosła stanowi sposób ochrony zanikających zawodów oraz okazję do szerszego poznania kultury i tradycji rzemieślniczej (m.in. koronkarstwa, garncarstwa, rzeźby, zabawkarstwa, diegciarstwa, kamieniarstwa, łyżkarstwa, kowalstwa i młynarstwa oraz snycerstwa);
- Szlak kultury żydowskiej – Pamiątki judaistyczne w Małopolsce na terenie Ziemi Gorlickiej obejmuje jedynie Bobową. Na szlaku znajdują się zabytki tamtejszej kultury chasydzkiej – synagoga i kirkut oraz „Dom Landaua”, w którym mieści się ekspozycja „Okrucy Pamięci”.
- Dwory małopolski: jest to szlak łączący architekturę dworków, pięknych wnętrz i zabytków. Na szlaku znajdują się dwa miejsca z terenu Ziemi Gorlickiej – zespoły dworskie w Jeżowie i Szymbarku.
- Małopolska trasa światowego dziedzictwa UNESCO jest to szlak samochodowy prezentujący wszystkie zabytki wpisane na listę dziedzictwa kulturowego UNESCO w Małopolsce.
- Szlak dziedzictwa przemysłowego prezentuje dzieje przemysłu naftowego na Ziemi Gorlickiej, m.in. muzea poświęcone przemysłowi naftowemu, rekonstrukcja pierwszej lampy naftowej przy ratuszu w Gorlicach, elementy zabudowy związane z zakładami przemysłowymi, miejscowości, w których zachowały się pozostałości po wydobywaniu ropy naftowej, siedziby (domy, dwory, pałace), w których mieszkali właściciele kopalń i przedsiębiorstw oraz figury przydrożne związane z przemysłem naftowym (św. Barbary) i dawne naftowe słupy sygnalizacyjne.

II.2 Uwarunkowania przestrzenne

Najważniejszym dokumentem określającym zasady i uwarunkowania zagospodarowania przestrzennego jest „Plan Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Małopolskiego” z 2018 roku. W jego treści zidentyfikowano uwarunkowania rozwoju przestrzennego (zewnątrzne i wewnętrzne) województwa. Plan Zagospodarowania Przestrzennego Województwa należy, obok Strategii Rozwoju Regionu i związanych z nią strategii sektorowych oraz Programów operacyjnych, do kluczowych narzędzi zarządzania rozwojem. Jego funkcją jest programowanie terytorialnego wymiaru polityki rozwoju regionu samorządu województwa, czyli ustalanie jakie cele, jakie programy i w jaki sposób będą realizowane na jego poszczególnych terytoriach. Ponadto Plan Zagospodarowania Przestrzennego Województwa powinien formułować wymagania, ograniczenia lub rekomendacje w stosunku do programów i polityk innych podmiotów zaangażowanych w zagospodarowanie przestrzenne – przede wszystkim samorządów gminnych. Istotną treścią PZPW są także ustalenia (np. merytoryczne uzasadnienia) dotyczące wnioskowania o realizację przedsięwzięć o charakterze ponadregionalnym¹⁵.

Wśród kluczowych narzędzi do zarządzania rozwojem znajdują się również „Strategia na rzecz Odpowiedzialnego Rozwoju – do roku 2020 (z perspektywą do 2030 r.)” – Uchwała Rady Ministrów z dnia 14 lutego 2017 r.; „Krajowa Strategia Rozwoju Regionalnego 2030” - Uchwała nr 102 Rady Ministrów z dnia 17 września 2019 r. oraz Strategia Rozwoju Województwa „Małopolska 2030”.

„Strategia na rzecz Odpowiedzialnego Rozwoju – do roku 2020 (z perspektywą do 2030 r.)” zawiera istotne uwagi dotyczące rozwoju zrównoważonego terytorialnie, w tym zapisy o problemach rozwojowych miast średnich (subregionalnych), obszarach zagrożonych marginalizacją oraz o roli polityk ukierunkowanych terytorialnie na wszystkich szczeblach zarządzania i wzmacnianiu zintegrowanego podejścia do rozwoju¹⁶.

¹⁵ Zob. Urząd Marszałkowski Województwa Małopolskiego, *Plan Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Małopolskiego*, Kraków 2018, s. 9-10.

¹⁶ Zob. Ministerstwo Rozwoju, *Strategia na rzecz Odpowiedzialnego Rozwoju – do roku 2020 (z perspektywą do 2030 r.)*, Warszawa 2017, s. 172-216.

W dokumencie „Krajowa Strategia Rozwoju Regionalnego 2030” zostały przedstawione wyzwania rozwojowe kraju w ujęciu regionalnym do 2030 roku w świetle analiz terytorialnych oraz polityka regionalna do roku 2030 wraz z celami głównymi i szczegółowymi. Wśród najważniejszych celów znajdują się: zwiększenie spójności rozwoju kraju w wymiarze społecznym, gospodarczym, środowiskowym i przestrzennym; wzmacnianie regionalnych przewag konkurencyjnych oraz podniesienie jakości zarządzania i wdrażania polityk ukierunkowanych terytorialnie. Zostały opisane także cele KSRR w układzie regiony – miasta – obszary wiejskie¹⁷.

Strategia Rozwoju Województwa „Małopolska 2030” zawiera rozdział „Rozwój zrównoważony terytorialnie”, gdzie przedstawione zostały przestrzenne aspekty rozwoju regionalnego oraz diagnoza dotycząca małopolskich miast i obszarów wiejskich wraz z problemami i wyzwaniami związanymi z ich rozwojem. W dokumencie zostały wskazane potencjalne obszary problemowe (w podziale na społeczne, ekonomiczne i środowiskowe), które zostały opracowane na podstawie wskaźnika syntetycznego, złożonego z wybranych mierników¹⁸.

¹⁷ Zob. Ministerstwo Inwestycji i Rozwoju, *Krajowa Strategia Rozwoju Regionalnego 2030*, Uchwała nr 102 Rady Ministrów z dnia 17 września 2019 r., Warszawa 2019.

¹⁸ Zob. Urząd Marszałkowski Województwa Małopolskiego, *Strategia Rozwoju Województwa „Małopolska 2030”*, Kraków 2020.

II.3 Infrastruktura techniczna

II.3.1 Gospodarka wodno-ściekowa

Na obszarze jednostek wchodzących w skład Ziemi Gorlickiej łączna długość sieci wodociągowej w 2023 roku wynosiła niemal 687 km, a sieci kanalizacyjnej – 1 183,38 km. Najbardziej rozbudowaną sieć wodociągową i kanalizacyjną posiada Gmina Gorlice (odpowiednio 200,27 km i 377,34 km). Dane dla pozostałych jednostek przedstawiają się następująco:

Jednostka terytorialna	Długość sieci wodociągowej 2023 [km]	Długość sieci kanalizacyjnej 2023 [km]
Miasto Gorlice	245,2	149,44
Gmina Gorlice	200,27	377,34
Gmina Biecz	33,71	138,80
Gmina Bobowa	77,25	119,35
Gmina Lipinki	28,37	115,64
Gmina Łużna	2,51	32,36
Gmina Moszczenica	43,6	113,9
Gmina Ropa	0	38,79
Gmina Sękowa	51,29	53,76
Gmina Uście Gorlickie	55,7	44,0
Razem	686,61	1183,38

Tabela 3: Dane dotyczące długości sieci wodociągowej i kanalizacyjnej. Źródło: opracowanie własne na podstawie danych uzyskanych od Związku Gmin Ziemi Gorlickiej.

II.3.2 Gospodarka odpadami

W latach 2020-2023 łączna ilość odpadów w poszczególnych jednostkach należących do Ziemi Gorlickiej utrzymuje się na podobnym poziomie. Wzrost ilości odpadów widoczny jest w Gminie Gorlice, Biecz, Lipinki, Ropa oraz Łużna. Dane w tabeli poniżej wskazują również na spadek ilości odpadów w porównaniu do roku poprzedniego w Gminie miejskiej Gorlice oraz w Gminie Sękowa.

Jednostka	Ilość odpadów zebranych (Mg)			
	2020	2021	2022	2023
Miasto Gorlice	9 196,740	9 098	8 431,76	8 452,48
Gmina Gorlice	1 247,53	3 315,13	3 040,06	3 155
Gmina Bobowa	1 132,89	1 590,862	1 422,38	1 521,78
Gmina Biecz	3 173,22	3 278,56	3 081,20	3 203,14
Gmina Lipinki	796,5	1 082,56	1 018,86	1 222,78
Gmina Ropa	837,3	844,758	932,73	1 008,860
Gmina Sękowa	946,9	963,0	928,0	909
Gmina Łużna	1 261,19	1212,99	1 104,95	1 179,74
Gmina Uście Gorlickie	1 888,08	1189,2	1234,42	1255,265
Gmina Moszczenica	859,5	836,5	667,0	706,68
Razem	21 339,85	23 412	21 861,36	19 411,59

Tabela 4: Ilość odpadów zebranych (Mg) z poszczególnych gmin wchodzących w skład Ziemi Gorlickiej w latach 2020-2023. Źródło: opracowanie własne na podstawie danych pozyskanych z Gmin.

Tabela poniżej przedstawia rodzaje odpadów na terenie Ziemi Gorlickiej w latach 2020-2023. Największy wzrost ilości odpadów znajduje się w kategorii odpady wielkogabarytowe - o 227,46 Mg oraz biodegradowalne - o 210,58 Mg oraz papier i tektura - o 131 Mg w porównaniu do 2022 roku. Zmniejszyła się natomiast liczba odpadów w kategorii tworzywa sztuczne - o 537,42 Mg.

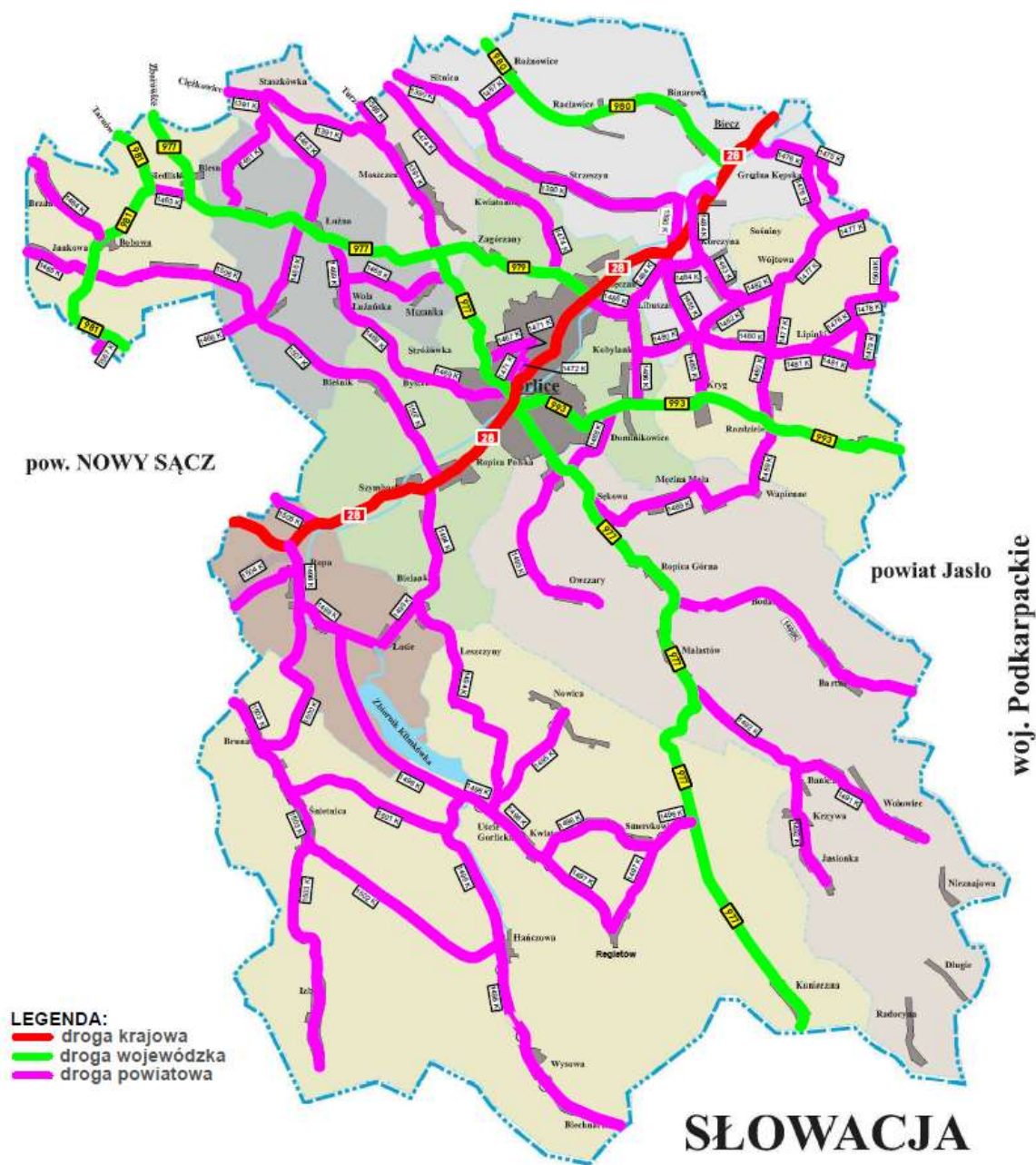
Rodzaje odpadów	2020	2021	2022	2023
papier i tektura	520,83	534,50	479,72	610,72
szkło	1 155,30	1 409,20	1 594,12	1 611,07
tworzywa sztuczne	2 546,55	1 456,51	3 033,58	2 496,16
metale	7,12	59,75	15,54	16,25
niebezpieczne	0,14	0,41	0,83	
zużyte urządzenia elektryczne i elektroniczne razem	40,82	54,27	51,74	45,76
wielkogabarytowe	2 027,06	1 836,32	1 437,48	1 664,94
biodegradowalne	1 451,36	1 696,31	1 697,42	1 908,00
tekstylia	0,04	7,74	13,44	12,64
pozostałe	6,14	117,06	9,45	9,27
zmieszane odpady opakowaniowe	232,08	14,08	Bd	0,60
baterie i akumulatory razem	0,08	0,48	Bd	Bd

Tabela 5: Rodzaje odpadów w gminach wchodzących w skład Związku Gmin Ziemi Gorlickiej w latach 2020-2023.
Źródło: opracowanie własne na podstawie Analizy stanu gospodarki odpadami gmin z lat 2020-2023.

II.3.3 Układ komunikacyjny

Na terenie Ziemi Gorlickiej istnieje dobrze rozbudowana sieć dróg. Głównym szlakiem komunikacyjnym jest droga krajowa nr 28 Zator Medyka granica państwa. Jej długość na obszarze Ziemi Gorlickiej wynosi około 28,7 km. Ważną funkcję komunikacyjną spełniają również istniejące drogi wojewódzkie: nr 977 Tarnów-Gorlice-Konieczna granica państwa o długości 49,5 km, nr 979 Moszczenica-Zagórzany o długości 6,4 km, nr 980 Jurków- Binarowa-Biecz o długości 11,7 km, nr 981 Zborowice-Grybów krzyżówka o długości 10,6 km, nr 993 Gorlice-Dukla

o długości 16,3 km i powiatowe. Łączna długość dróg wojewódzkich na terenie Ziemi Gorlickiej wynosi 94,5 km, a dróg powiatowych 316,687 km¹⁹.

Rysunek 3: Mapa sieci drogowej Powiatu Gorlickiego. Źródło: Powiatowy Zarząd Drogowy w Gorlicach.

¹⁹ Informacje uzyskane z Powiatowego Zarządu Drogowego w Gorlicach.

Oś kolejową przechodzącą przez teren Ziemi Gorlickiej stanowi trasa Stróże – Zagórz oraz Tarnów-Leluchów.

Na terenie Ziemi Gorlickiej stacje kolejowe znajdują się w:

- Gminie Bobowa: Bobowa (dwa przystanki), Jankowa, Wilczyska,
- Gminie Łużna: Wola Łużańska, Szalowa,
- Gminie Moszczenica: Moszczenica Małopolska,
- Mieście Gorlice: Gorlice Zagórzany,
- oraz w Gminie Biecz: Biecz.

Na terenie gminy Bobowa znajdują się dwa przystanki (Jankowa, Wilczyska), natomiast na terenie ww. gmin pozostały tylko i wyłącznie czynne torowiska służące transportowi przemysłowemu.

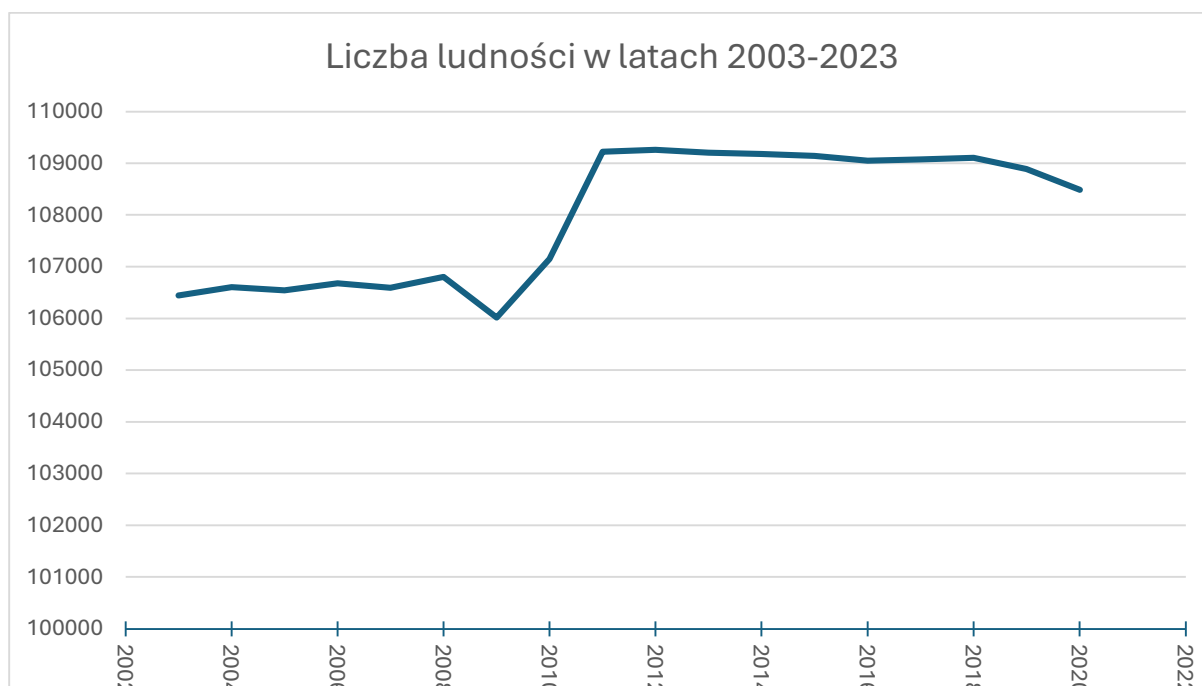
II.3.4 Infrastruktura energetyczna

Według informacji zamieszczonych w Banku Danych Lokalnych na obszarze Ziemi Gorlickiej w 2022 roku 36 696 odbiorców posiadało dostęp do energii elektrycznej (gospodarstw domowych)²⁰. Zużycie energii elektrycznej na 1 mieszkańca wynosiło 640,0 kWh, a zużycie energii ogółem - 67 831,21 MWh. W ostatnich latach podejmowano działania na rzecz zmniejszenia energochłonności gospodarki polegające m.in. na termomodernizacji budynków. Niska emisja (w tym pył zawieszony PM10) może zostać ograniczona poprzez odpowiednią termomodernizację budynków i modernizację kotłowni oraz korzystanie z ekologicznych i odnawialnych źródeł energii. W kolejnych latach planowana jest termomodernizacja w istniejących obiektach prywatnych i komunalnych. Działania te, realizowane przez jednostki samorządu terytorialnego z udziałem środków zewnętrznych jak również podmioty gospodarcze, a także osoby indywidualne pozwolą w bieżącej i dalszej perspektywie na ograniczenie niskiej emisji.

²⁰ Najbardziej aktualne dane pochodzą z 2022 roku w momencie sporządzania niniejszego dokumentu.

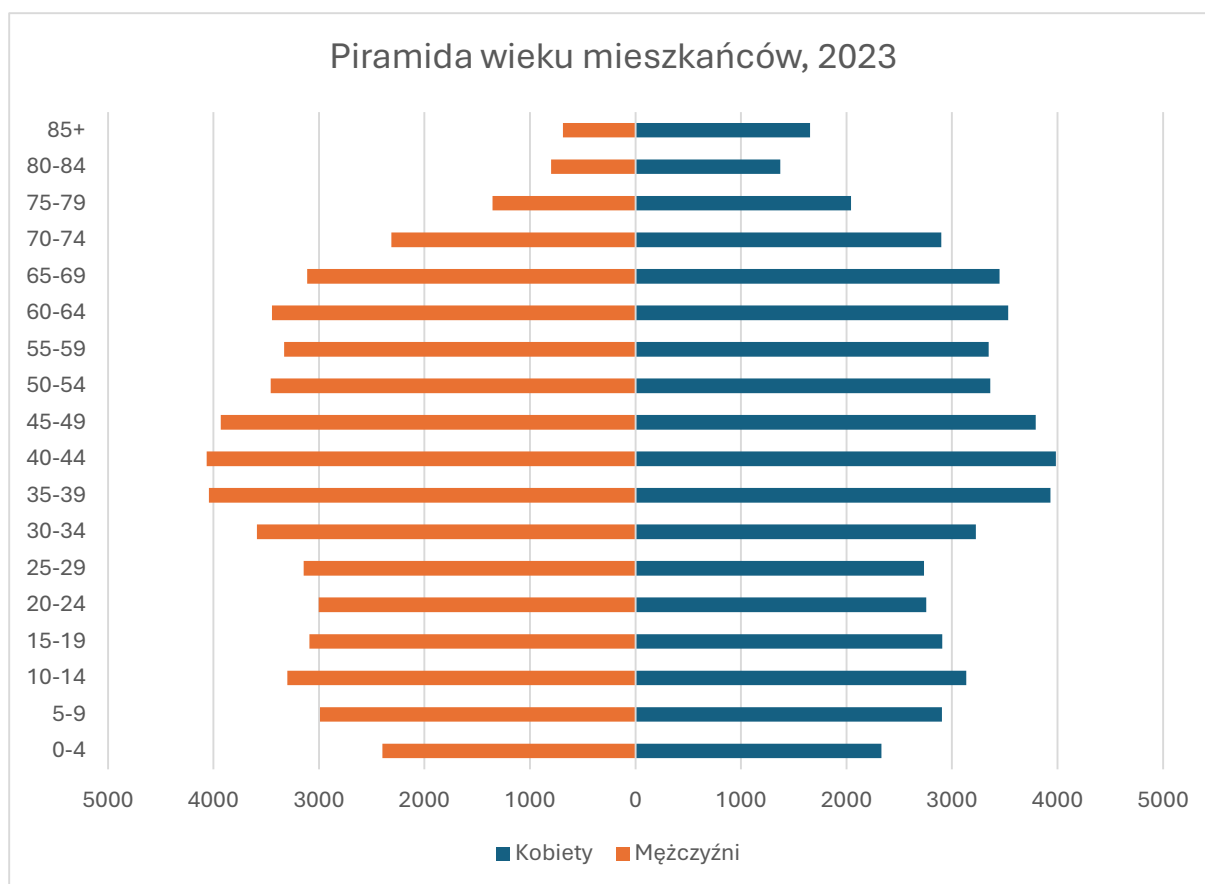
II.4 Demografia i struktura ludności

Według danych Głównego Urzędu Statystycznego z 2023 roku liczba ludności zamieszkująca tereny Ziemi Gorlickiej wynosiła 105 322, z czego 50,6% stanowią kobiety, a 49,4% mężczyźni. W latach 2002-2023 liczba mieszkańców zmalała o 0,7%. Największy wzrost liczby mieszkańców odnotowano w latach 2009-2012. W kolejnych latach (2012-2018) liczba mieszkańców utrzymywała się na podobnym poziomie, po czym nastąpił spadek w roku 2019 (utrzymujący się do 2023 roku). Prognozowana liczba mieszkańców zamieszkujących Ziemię Gorlicką w 2050 roku wynosi 95 403, z czego 48 047 to kobiety, a 47 356 mężczyźni.

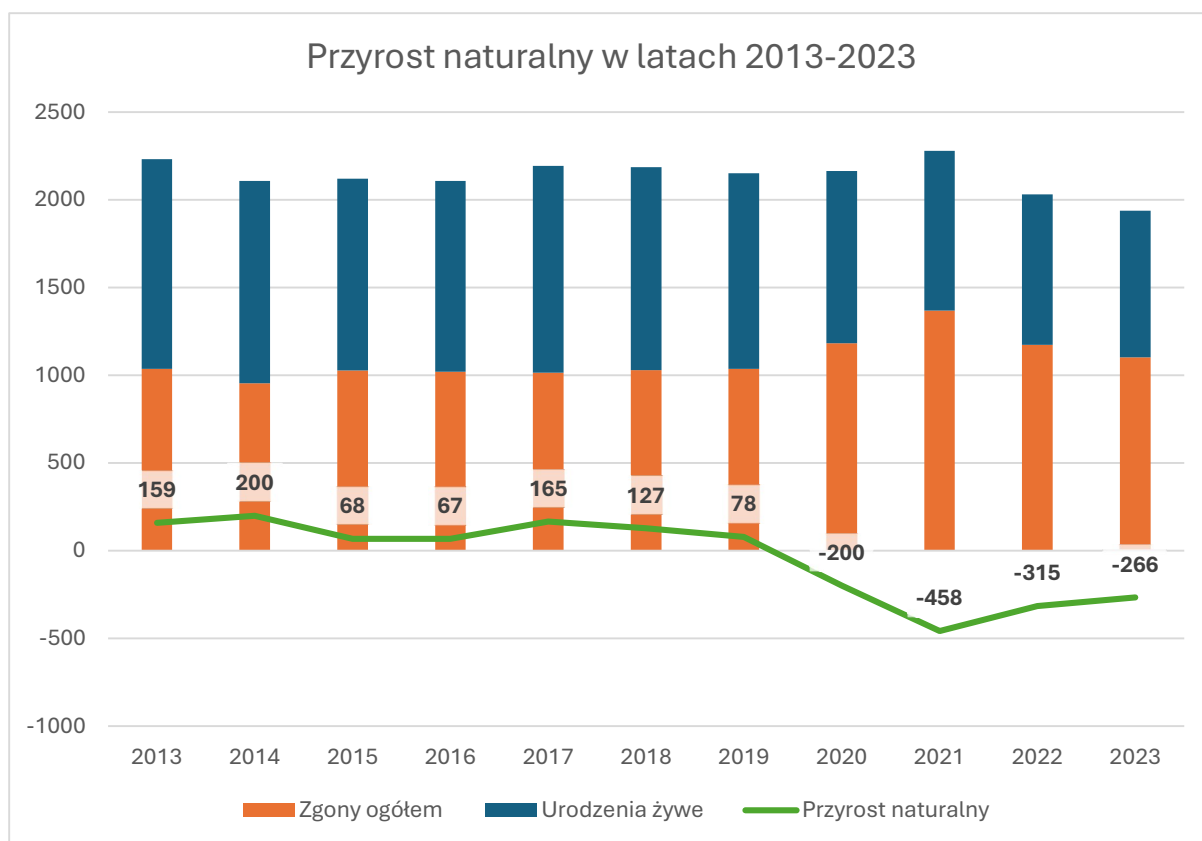
Rysunek 4: Liczba ludności w latach 2003-2023. Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS.

Średni wiek mieszkańców wynosi 41,2 lat i jest porównywalny do średniego wieku mieszkańców województwa małopolskiego oraz porównywalny do średniego wieku mieszkańców całej Polski.

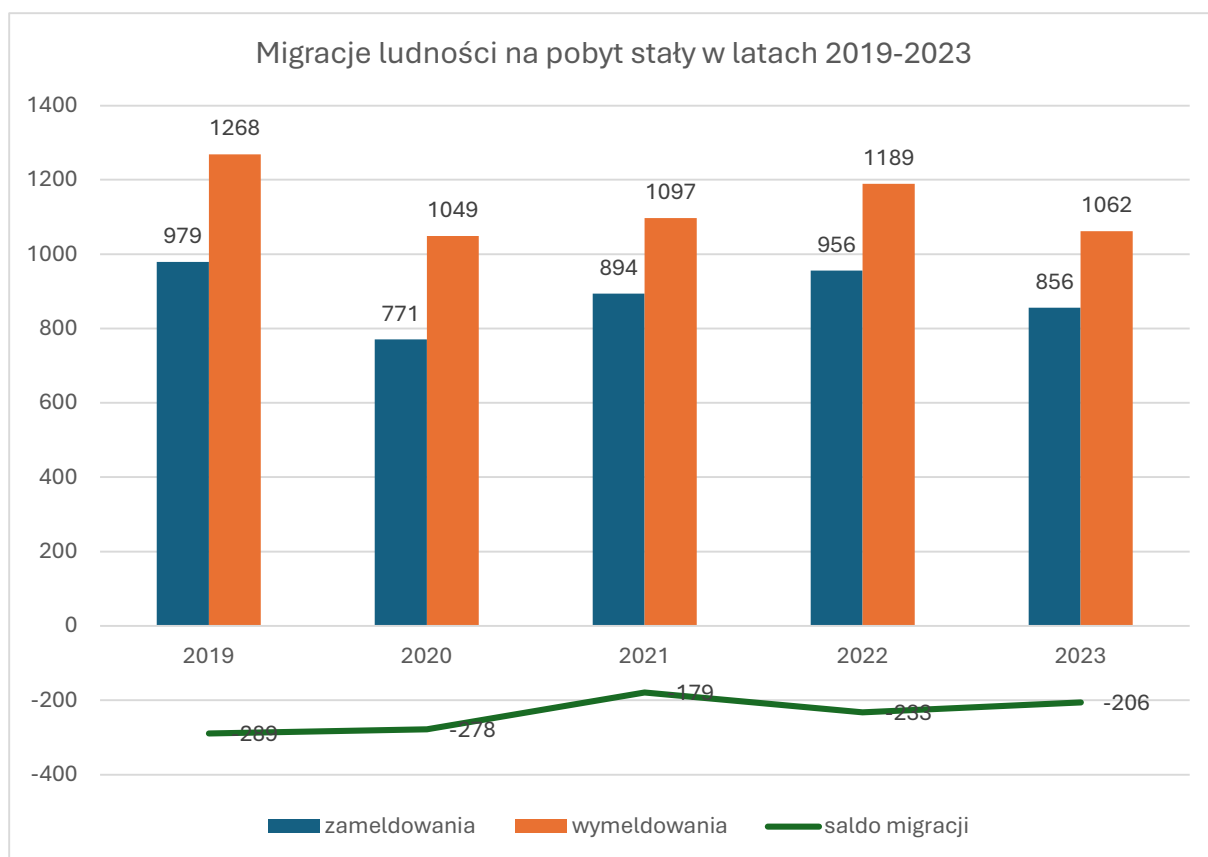
Rysunek 5: Piramida wieku mieszkańców Ziemi Gorlickiej. Źródło: Opracowanie własne na podstawie Polska w liczbach, https://www.polskawliczbach.pl/powiat_gorlicki oraz Bank Danych Lokalnych.

Dane Głównego Urzędu Statystycznego za 2023 rok wskazują na ujemny przyrost naturalny wynoszący -266. W tym czasie roku urodziło się 836 dzieci, w tym 49,8% dziewczynek i 50,2% chłopców. Największy wzrost wskaźnika przyrostu naturalnego odnotowano w latach 1995-2000 oraz 2007-2010. Po tym czasie wskaźnik utrzymywał się na dodatnim poziomie, lecz nie tak wysokim jak w poprzednich latach. W latach 2020-2023 wskaźnik przyrostu naturalnego znajdował się na ujemnym poziomie.

Rysunek 6: Przyrost naturalny w latach 2013-2023. Źródło: opracowanie własne na podstawie Bank Danych Lokalnych.

Kolejną zmienną wpływającą na zmiany liczby ludności jest saldo migracji (różnica pomiędzy wielkością imigracji i emigracji). Według Banku Danych Lokalnych, w 2023 roku zarejestrowano 856 zameldowań w ruchu wewnętrznym oraz 1062 wymeldowań, w wyniku czego saldo migracji wewnętrznych wynosi -206. W tym samym roku 31 osób zameldowało się z zagranicy oraz zarejestrowano 33 wymeldowań za granicę - daje to saldo migracji zagranicznych wynoszące -2.

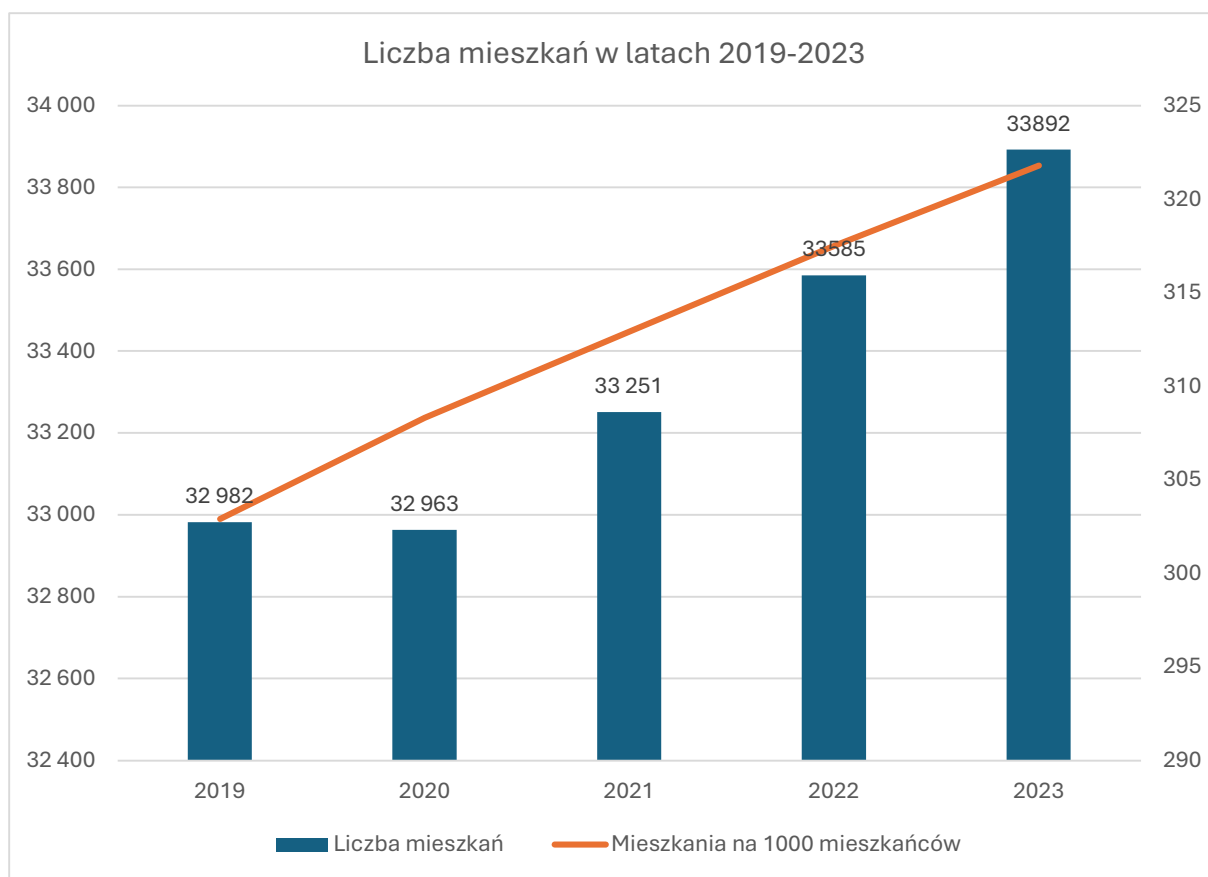

Rysunek 6: Migracje ludności na pobyt stały (lata 2019-2023). Opracowanie własne na podstawie danych Banku Danych Lokalnych.

II.3 Mieszkalnictwo

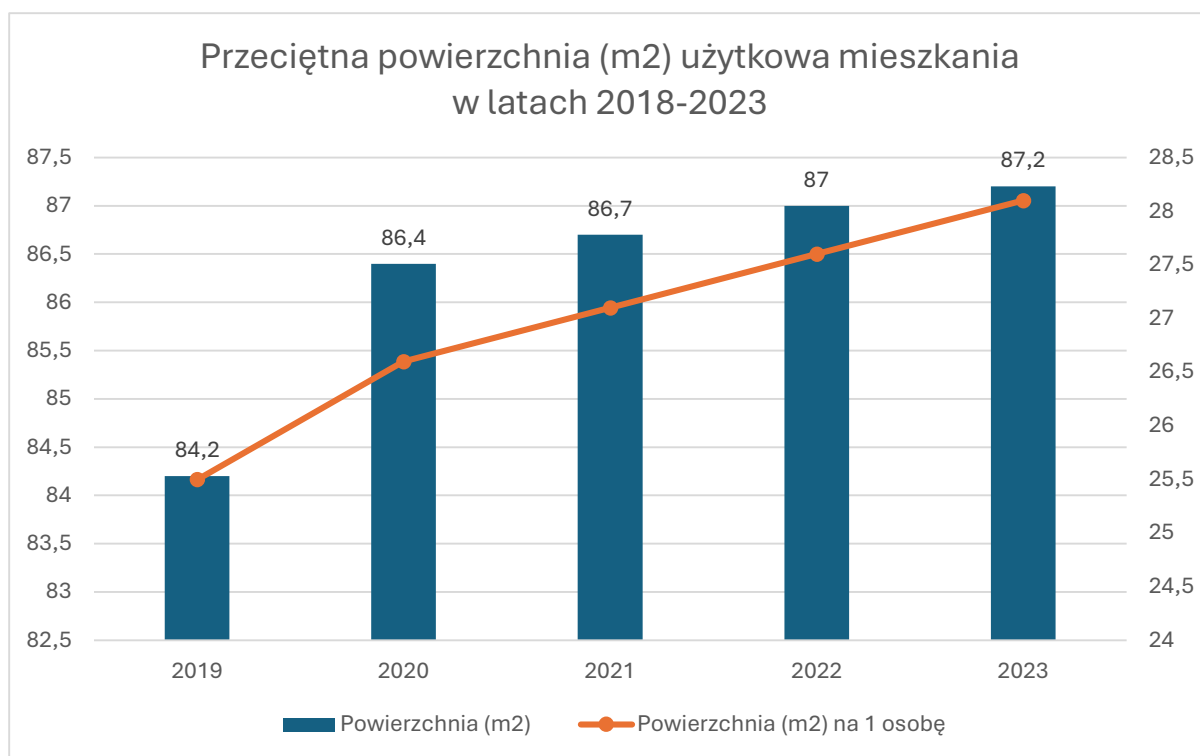
Zgodnie z danymi Monitoru rozwoju lokalnego w 2023 roku na terenie Ziemi Gorlickiej oddano do użytku 335 mieszkań. Na każdych 1000 mieszkańców oddano więc do użytku 2,98 nowych lokali. Jest to wartość znacznie mniejsza od wartości dla województwa małopolskiego oraz znacznie mniejsza od średniej dla całej Polski. Całkowite zasoby mieszkaniowe w jednostkach należących do Ziemi Gorlickiej to 33 892 nieruchomości. Na każdych 1000 mieszkańców przypada zatem 321,8 mieszkań²¹.

²¹ Zob. Monitor rozwoju lokalnego, <https://analizy.monitorrozwoju.pl/dashboard?city=89&area=34&subarea=38> [dostęp: 14.08.2024].

Rysunek 7: Liczba mieszkań w latach 2019-2023. Źródło: opracowanie własne na podstawie Monitor rozwoju lokalnego.

W ubiegłym roku 88% mieszkań zostało przeznaczonych na cele indywidualne, a 12% na sprzedaż lub wynajem. Nowo oddana powierzchnia mieszkaniowa przypadająca na mieszkańca w wieku 25-34 lata wynosi 2,94 i jest porównywalna w stosunku do poprzednich lat. W tej grupie znajdują się osoby, które są najczęściej zainteresowane kupnem pierwszego mieszkania lub zmianą lokum na większe, co jest związane z założeniem rodziny. Przeciętna powierzchnia użytkowa mieszkania wzrastała w ostatnich latach – w 2023 roku wynosiła 87,2 m².

Rysunek 8: Przeciętna powierzchnia (m²) użytkowa mieszkania w latach 2019-2023. Źródło: opracowanie własne na podstawie Monitoru rozwoju lokalnego oraz Banku Danych Lokalnych.

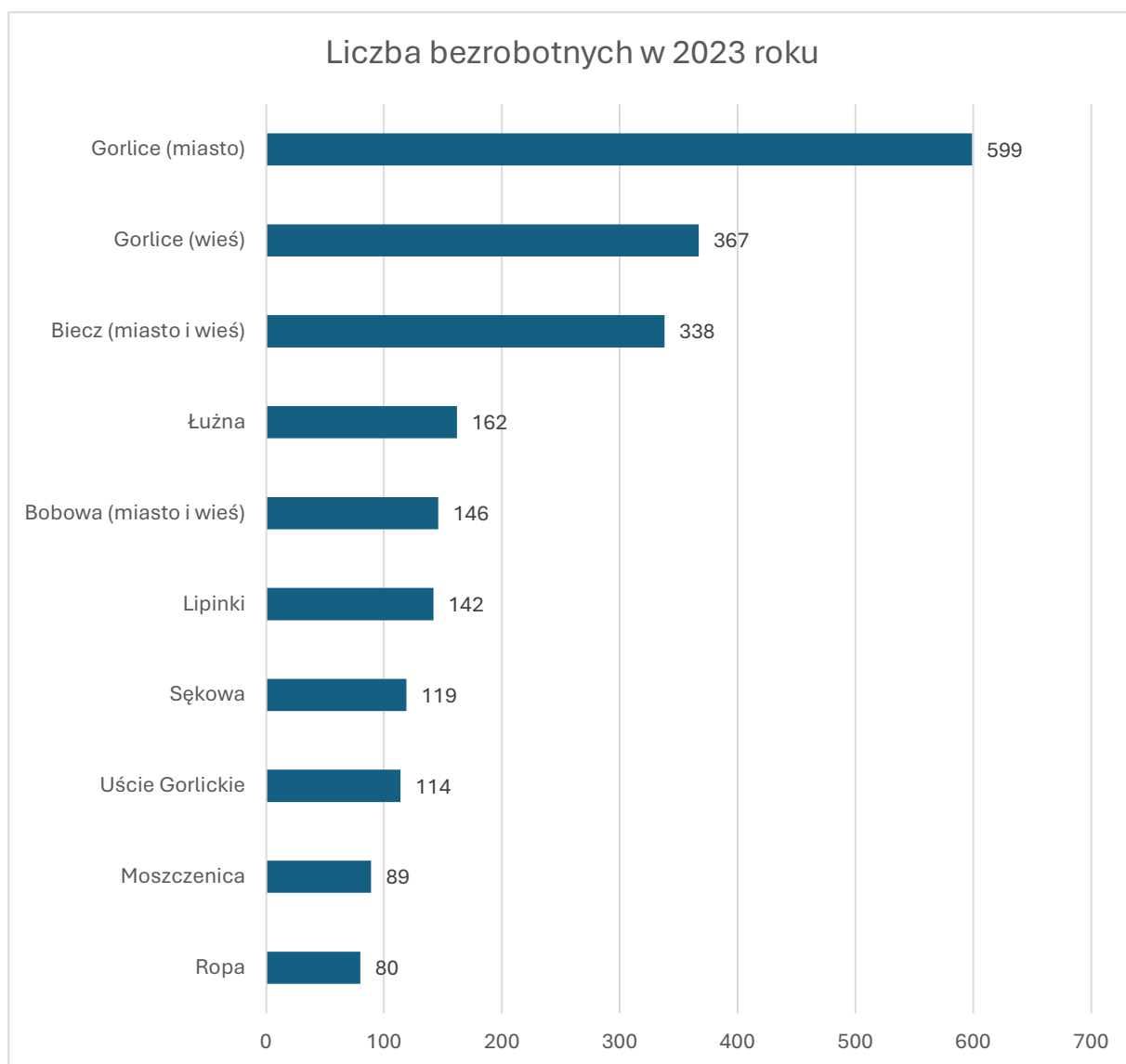
Biorąc pod uwagę instalacje techniczno-sanitarne 95,85% mieszkań przyłączonych jest do wodociągu, 93,91% nieruchomości wyposażonych jest w ustęp spłukiwany, 92,23% mieszkań posiada łazienkę, 81,86% korzysta z centralnego ogrzewania, a 76,31% z gazu sieciowego²².

II. 5 Rynek pracy i bezrobocie

Według danych Powiatowego Urzędu Pracy w Gorlicach na dzień 31.12.2023 r. zarejestrowanych było 2156 osób bezrobotnych (o 3 osoby mniej niż przed rokiem). Najwięcej zarejestrowanych osób było mieszkańcami Gorlic (599 osób), a najmniej zarejestrowanych było mieszkańcami gminy Ropa (80 osób)²³.

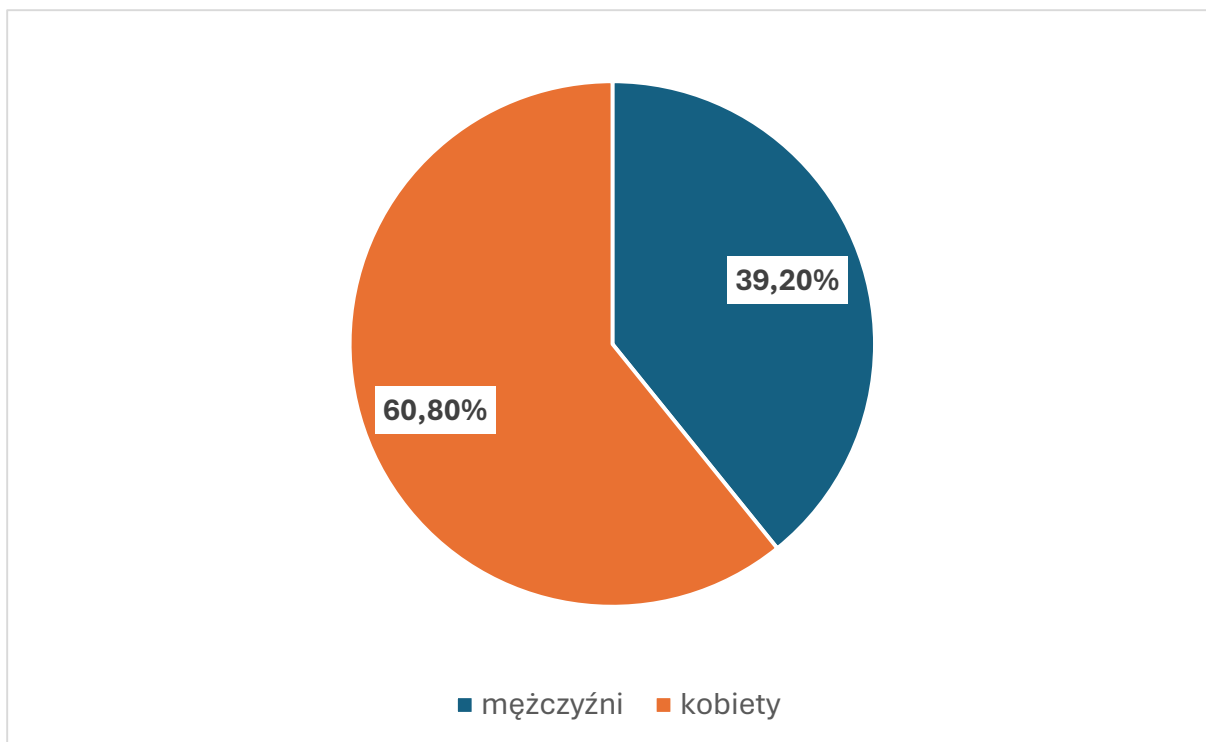
²² Najbardziej aktualne dane w momencie sporządzenia niniejszego dokumentu pochodzą z 2022 roku.

²³ Zob. Powiatowy Urząd Pracy w Gorlicach, *Bezrobocie rejestrowane w gminach powiatu gorlickiego 2023*, Gorlice 2024, s. 4.

Rysunek 9: Liczba bezrobotnych w powiecie gorlickim w poszczególnych gminach. Źródło: Powiatowy Urząd Pracy w Gorlicach, *Bezrobocie rejestrowane w gminach powiatu gorlickiego 2023*, Gorlice 2024, s. 4.

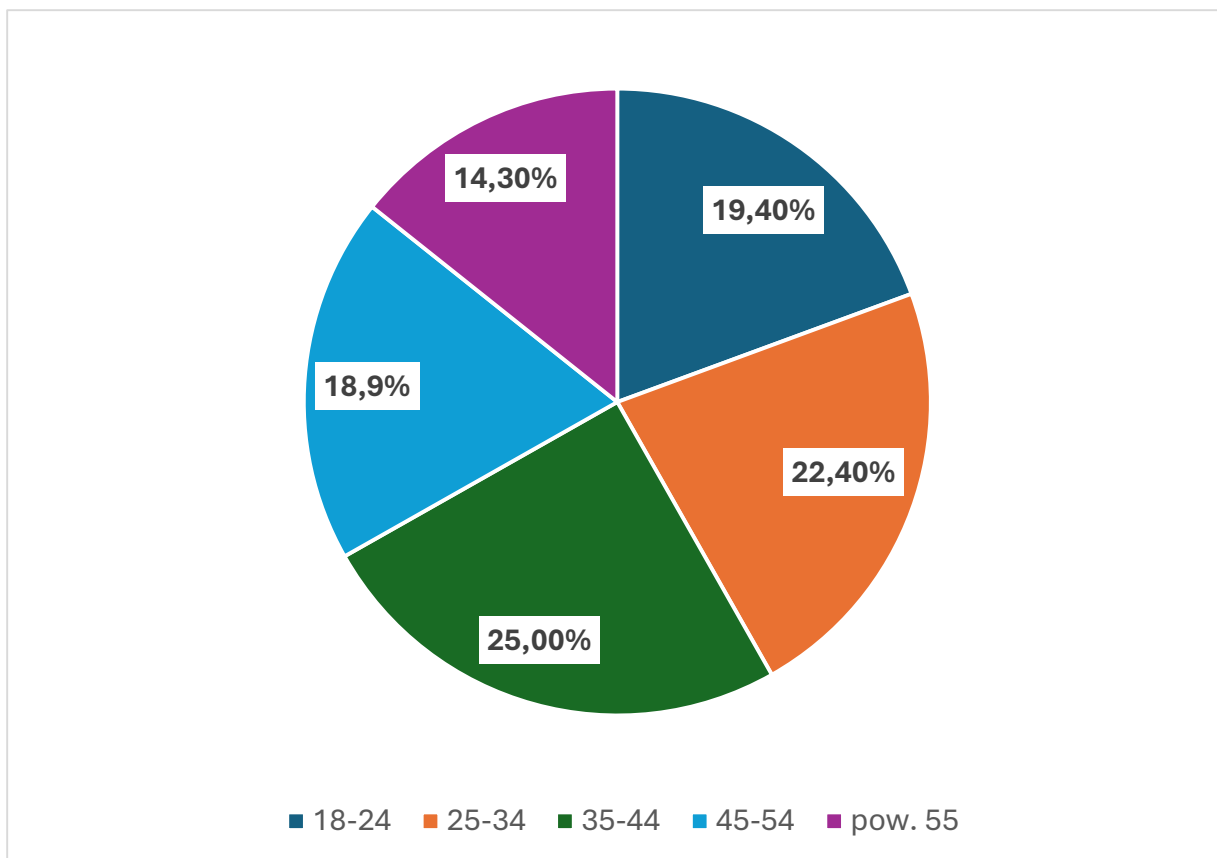
Kobiety stanowiły 60,8% ogółu bezrobotnych w 2023 roku, a mężczyźni 39,2%.

Rysunek 10: Procentowy udział osób bezrobotnych z podziałem na kobiety i mężczyzn. Źródło: Opracowanie własne na podstawie Powiatowy Urząd Pracy w Gorlicach, Bezrobocie rejestrowane w gminach powiatu gorlickiego 2023, Gorlice 2024, s. 6.

Najwięcej – 25% bezrobotnych znajdowało się w przedziale wiekowym 35-44 lat. Najmniej, czyli 14,3% bezrobotnych miało powyżej 55 lat. Jeden z niższych wskaźników odnotowano wśród osób w przedziale wiekowym 45-54 (18,9%). Największy odsetek osób młodych (do 25 r. ż.) był wśród bezrobotnych mieszkańców gminy Moszczenica (32,6%), a najmniejszy wśród bezrobotnych z Gorlic (12,7%). Największy odsetek osób po 55 roku życia był wśród bezrobotnych mieszkańców gminy Gorlice (16,6%), a najmniejszy wśród bezrobotnych z gminy Lipinki (10,6%)²⁴.

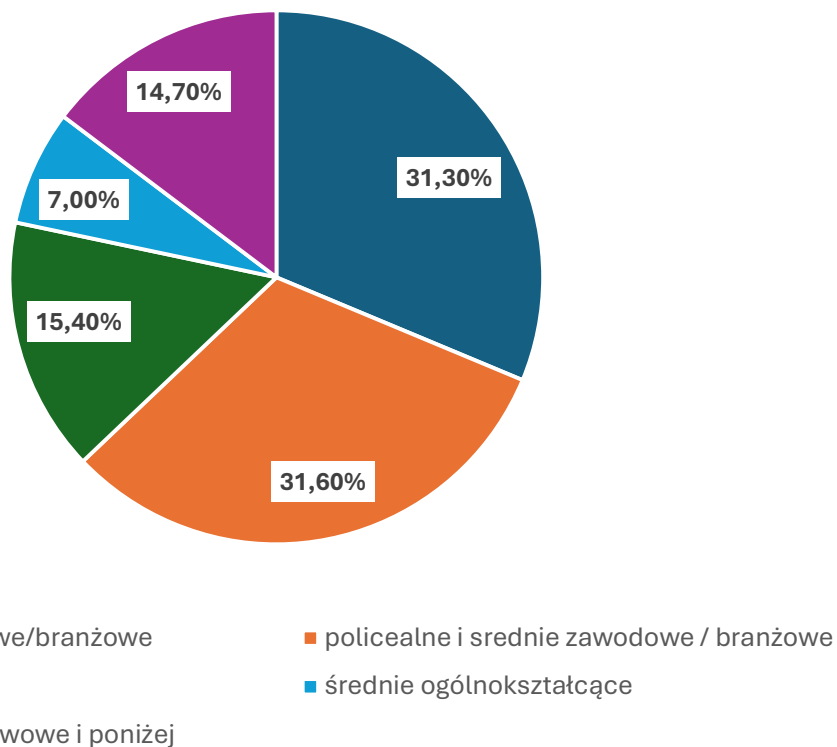
²⁴ Tamże, s. 7.

Rysunek 11: Podział wiekowy osób bezrobotnych z Powiatu Gorlickiego. Źródło: Opracowanie własne na podstawie Powiatowy Urząd Pracy w Gorlicach, Bezrobocie rejestrowane w gminach powiatu gorlickiego 2023, Gorlice 2024, s. 7.

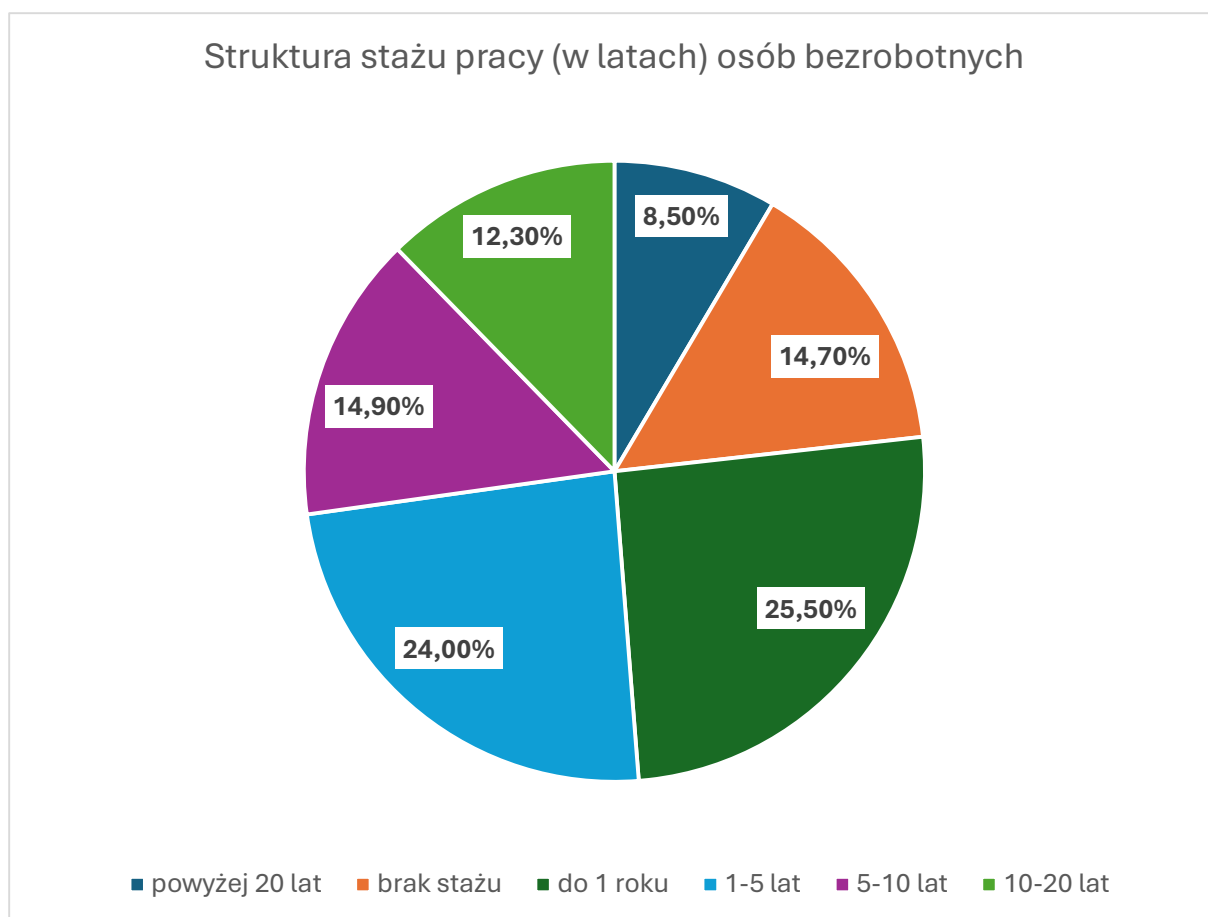
Biorąc pod uwagę wykształcenie osób pozostających bez zatrudnienia należy zwrócić uwagę, że najwięcej bezrobotnych zamieszkujących teren Ziemi Gorlickiej posiadało wykształcenie policealne i średnie zawodowe / branżowe (31,6% ogółu) lub wykształcenie zasadnicze zawodowe / branżowe (31,3% ogółu). Wykształcenie wyższe miało 15,4% bezrobotnych, a gimnazjalne/ podstawowe i poniżej - 14,7%. Najmniej osób bezrobotnych posiadało wykształcenie średnie ogólnokształcące (7,0%) – ta grupa stanowiła najwyższy odsetek wśród bezrobotnych mieszkańców Gorlic (9,3%), a najniższy – wśród mieszkańców gminy Moszczenica (4,5%).

Wykształcenie osób bezrobotnych

Rysunek 12: Osoby bezrobotne z podziałem uwzględniającym wykształcenie. Źródło: Opracowanie własne na podstawie Powiatowy Urząd Pracy w Gorlicach, Bezrobocie rejestrowane w gminach powiatu gorlickiego 2023, Gorlice 2024, s. 8.

Najwięcej osób bezrobotnych posiadało staż pracy do jednego roku (25,5%).
Najmniej osób bez zatrudnienia posiadało ponad 20-letni staż pracy (8,5%).

Rysunek 13: Struktura stażu pracy (w latach) osób bezrobotnych. Źródło: Opracowanie własne na podstawie Powiatowy Urząd Pracy w Gorlicach, Bezrobocie rejestrowane w gminach powiatu gorlickiego 2023, Gorlice 2024, s. 9.

II. 6 Infrastruktura społeczna

II.6.1 Opieka medyczna

Podmiotem tworzącym Szpital Specjalistyczny im. Henryka Klimontowicza w Gorlicach jest powiat gorlicki. Szpital posiada umowy zawarte z Narodowym Funduszem Zdrowia w zakresie: leczenia szpitalnego, chemioterapii, ambulatoryjnej opieki specjalistycznej, Ambulatoryjnych Świadczeń Diagnostycznych Kosztochłonnych, opieki paliatywnej i hospicyjnej – Oddział Medycyny Paliatywnej, rehabilitacji leczniczej, leczenia psychiatrycznego i uzależnień, leczenia stomatologicznego, nocnej i świątecznej opieki zdrowotnej, Ratownictwa Medycznego, świadczeń pielęgnacyjnych i opiekuńczych w ramach opieki

długoterminowej - Zakład Opiekuńczo Leczniczy oraz Podstawowej Opieki Zdrowotnej²⁵.

Szpital realizuje profilaktyczny program zdrowotny finansowany ze środków NFZ - Strategia wczesnego wykrywania raka szyjki macicy dla kobiet z przedziału wiekowego 25 - 59 lat, oraz programy lekowe - Program Leczenia chorób siatkówki, Program Leczenia Stwardnienia Rozsianego, Program Leczenia Zaawansowanego Raka Jelita Grubego oraz Program Leczenia Raka Piersi. Szpital realizuje także programy lekowe dotyczące leczenia raka nerki, leczenia nie drobnokomórkowego raka płuc, leczenia opornego na kastrację raka gruczołu krokowego leczenia zaawansowanego raka szyjki macicy oraz program zapobiegania powikłaniom kostnym u dorosłych. Od października 2021 r. realizowany jest „Program badań w kierunku wykrywania raka płuca” finansowany przez Ministerstwo Zdrowia, a w styczniu 2023 r. został zakontraktowany w NFZ program przesiewowy raka jelita grubego²⁶.

Szpital sukcesywnie inwestuje w bazę sprzętową. W ostatnich latach zostały zrealizowane projekty, wśród nich Małopolski System Informacji Medycznej (MSIM). Należy Szpital przeznaczyć również środki na remont i modernizację infrastruktury technicznej, w tym:

- modernizację Oddział Chirurgii,
- zakup 2 szt. ambulansów sanitarnych
- zakup 90 szt. łóżek i 65 szt. szafek przyłóżkowych
- doposażenie i modernizację systemu informatycznego w zakresie bezpieczeństwa w ramach programu Cyberbezpieczeństwo II²⁷.

W Gorlicach funkcjonuje Centrum Terapii Uzależnień, które jest Samodzielnym Publicznym Zakładem Opieki Zdrowotnej. Celem działania Centrum jest udzielanie świadczeń zdrowotnych, wykonywanie zadań profilaktycznych i rehabilitacyjnych oraz prowadzenie działalności w zakresie promocji zdrowia. Centrum Terapii Uzależnień udziela świadczeń terapeutycznych i leczniczych dla osób uzależnionych oraz ich rodzin. Specjalizuje się w leczeniu uzależnienia od alkoholu i innych środków psychoaktywnych, a także w leczeniu uzależnień

²⁵ Zob. Starostwo Powiatowe, *Raport o stanie Powiatu Gorlickiego za 2023 rok*, Gorlice 2024, s. 27-28.

²⁶ Tamże, s. 33.

²⁷ Tamże, s. 33.

behawioralnych. Jednostka prowadzi również psychoterapię dla osób współuzależnionych oraz osób z syndromem DDA. Podstawą działalności jednostki i głównym źródłem środków finansowych są umowy z Narodowym Funduszem Zdrowia. W 2023 r. w Centrum Terapii Uzależnień w Gorlicach zarejestrowano łącznie 532 osoby uzależnione i współuzależnione, którym udzielono łącznie 12 831 porad indywidualnych i grupowych. Dla porównania w 2022 r. zarejestrowano 564 osób uzależnionych i współuzależnionych, którym udzielono łącznie 12 735 porad indywidualnych i grupowych (analogicznie 2021 r. – 519 osób – 12 397 porad)²⁸.

W tabeli poniżej przedstawiono dane dotyczące opieki zdrowotnej z lat 2019-2023, które wskazują na to, że w ostatnich latach zwiększyła się liczba porad lekarskich – w 2023 było to 700 925 porad, o 806 więcej w porównaniu do 2018 roku. Ważnym elementem systemu opieki zdrowotnej jest dostępność przychodni i aptek na terenie jednostek wchodzących w skład Ziemi Gorlickiej. Według danych Głównego Urzędu Statystycznego w 2023 roku działały 52 przychodnie oraz dostępne były 33 apteki i 8 punktów aptecznych. W ostatnich latach zmniejszyła się liczba ludności na aptekę ogólnodostępną – 3 192, czyli o 114 mniej niż w 2022 roku.

	2019	2020	2021	2022	2023
Porady lekarskie ogółem	700 119	615 638	673 885	685 680	700 925
Przychodnie ogółem	50	54	54	51	52
Przychodnie na 10 tys. ludności	5	5	5	5	5
Ludność na aptekę ogólnodostępną	3 203	3 055	3 037	3 306	3192
Apteki	34	35	35	32	33
Punkty apteczne	10	9	9	5	8
mgr farmacji	61	62	66	61	63

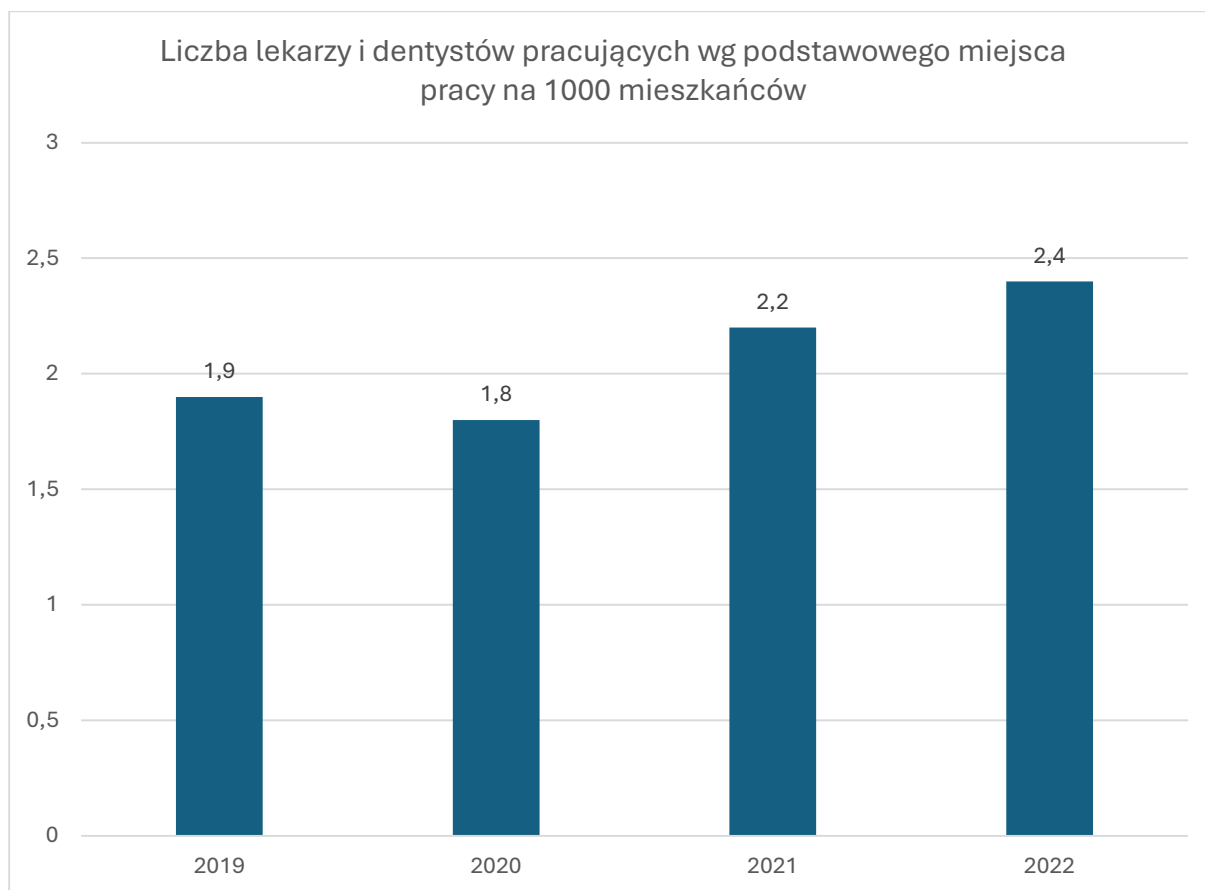
Tabela 6: Dane dotyczące opieki zdrowotnej na terenie Ziemi Gorlickiej. Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS.

Innym istotnym wskaźnikiem dotyczącym bezpieczeństwa zdrowotnego jest liczba lekarzy i dentystów pracujących według podstawowego miejsca pracy na 1000

²⁸ Tamże, s. 35.

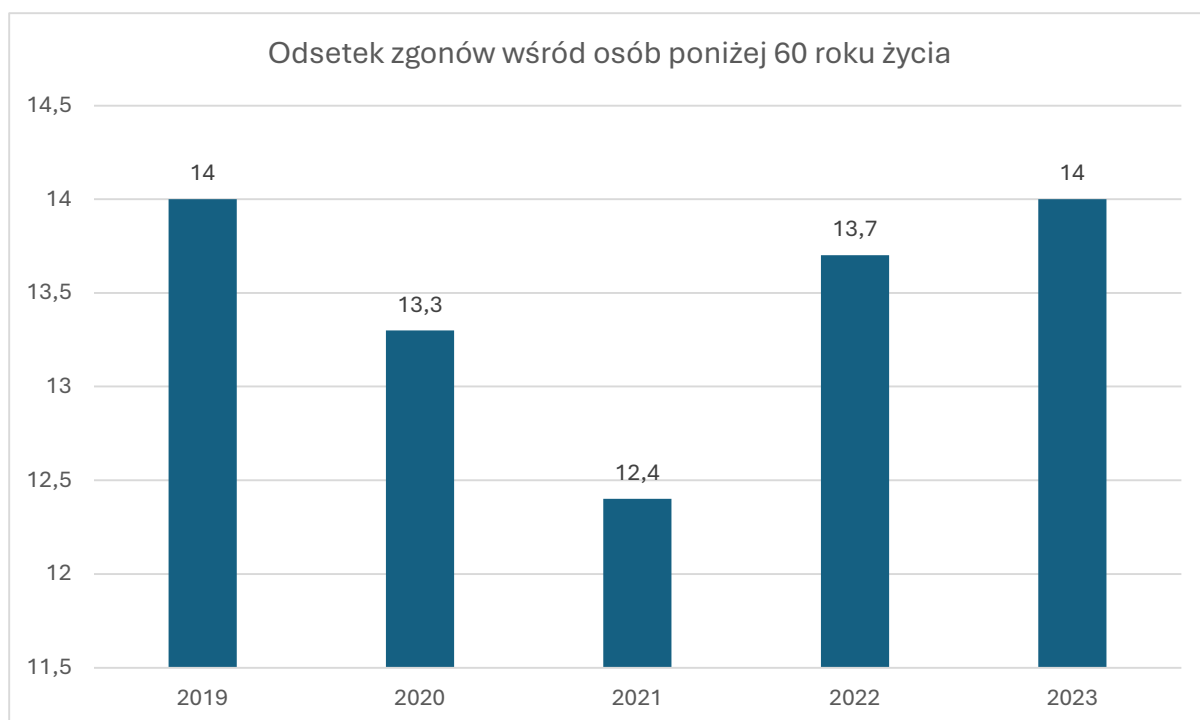
mieszkańców oraz zgony z powodu zachorowania na nowotwory i choroby krążenia na 1000 mieszkańców.

W latach 2019-2022 wskaźnik liczby lekarzy i dentystów utrzymywał się na zbliżonym poziomie, jednak w 2022 roku można zauważyć jego wzrost o 0,2.

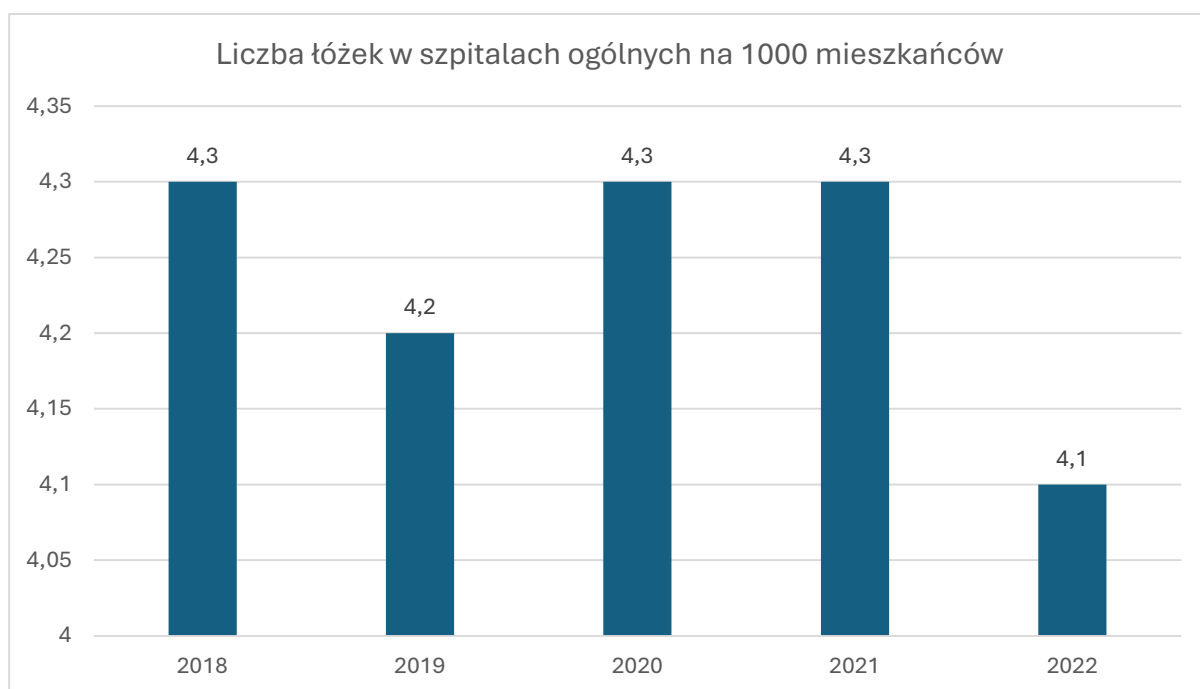
Rysunek 14: Liczba lekarzy i dentystów pracujących wg podstawowego miejsca pracy na 1000 mieszkańców. Źródło: opracowanie własne na podstawie Monitor rozwoju lokalnego.

Odsetek zgonów wśród osób poniżej 60 roku życia określa poziom przedwczesnej umieralności. Od 2019 roku można zauważyć wahanie tego wskaźnika na obszarze Ziemi Gorlickiej:

Rysunek 15: Odsetek zgonów wśród osób poniżej 60 roku życia. Źródło: opracowanie własne na podstawie Monitor rozwoju lokalnego.

Wskaźnik liczby łóżek w szpitalach ogólnych na 1000 mieszkańców kształtuje się na zbliżonym poziomie w ostatnich latach.

Rysunek 16: Liczba łóżek w szpitalach ogólnych na 1000 mieszkańców. Źródło: opracowanie własne na podstawie Monitor rozwoju lokalnego.

II. 6.2 Edukacja

O wysokiej jakości usług publicznych świadczy dostępność dzieci do wychowania przedszkolnego na obszarze danej gminy. O jakości wychowania przedszkolnego na terenie Ziemi Gorlickiej świadczy liczba dzieci w wieku 3-6 lat objętych wychowaniem przedszkolnym oraz liczba przedszkoli. Jak ukazują tabele 9 i 10 na obszarze Ziemi Gorlickiej w 2023 roku znajdowały się łącznie 72 przedszkola, do których uczęszczało 4 531 dzieci. W latach 2019-2022 można zauważyć wzrost wskaźnika liczby dzieci w przedszkolach. W 2023 roku odnotowano spadek wskaźnika.

Jednostka Ziemi Gorlickiej	2019	2020	2021	2022	2023
Gmina Gorlice (miejska)	945	987	956	919	855
Gmina Gorlice (wiejska)	658	708	738	792	779
Gmina Biecz	671	677	640	649	644
Gmina Bobowa	511	493	506	505	481
Gmina Lipinki	242	293	298	307	298
Gmina Moszczenica	234	255	260	278	279
Gmina Ropa	269	283	297	308	282
Gmina Łużna	373	379	396	396	382
Gmina Sękowa	204	208	212	195	191
Gmina Uście Gorlickie	330	369	358	356	340
Łącznie	4437	4652	4661	4705	4531

Tabela 7: liczba dzieci w wieku 3-6 lat objętych wychowaniem przedszkolnym. Źródło: opracowanie własne na podstawie monitorrozwoju.pl

Jednostka Ziemi Gorlickiej	2019	2020	2021	2022	2023
Gmina Gorlice (miejska)	14	14	14	13	13
Gmina Gorlice (wiejska)	10	11	11	11	10
Gmina Biecz	12	12	12	12	12
Gmina Bobowa	9	8	8	8	8
Gmina Lipinki	4	4	4	4	4
Gmina Moszczenica	2	2	3	3	3
Gmina Ropa	3	4	4	4	3
Gmina Łużna	8	8	8	8	8
Gmina Sękowa	5	5	4	4	4
Gmina Uście Gorlickie	10	10	10	10	7
Łącznie	77	78	78	77	72

Tabela 8: Liczba przedszkoli w poszczególnych jednostkach Ziemi Gorlickiej. Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS.

Kolejnym szczeblem edukacji szkolnej jest szkolnictwo podstawowe. Na terenie Ziemi Gorlickiej w 2023 roku funkcjonowały 53 szkoły podstawowe. Szczegółowy wykaz szkół znajdujących się w poszczególnych jednostkach znajduje się w tabeli poniżej:

Jednostka Ziemi Gorlickiej	Szkoła podstawowa
Gmina Gorlice (miejska)	Miejski Zespół Szkół nr 1 im. Stanisława Konarskiego Miejski Zespół Szkół nr 3 im. św. Jana Kantego Miejski Zespół Szkół nr 4 im. Bohaterów Westerplatte Miejski Zespół Szkół nr 5 im. ks. Jana Twardowskiego Miejski Zespół Szkół nr 6 im. Bohaterów Ziemi Gorlickiej
Gmina Gorlice (wiejska)	Szkoła Podstawowa im. Juliusza Słowackiego w Bystrej Szkoła Podstawowa im. Adama Mickiewicza w Dominikowicach Szkoła Podstawowa im. Świętej Jadwigi Królowej w Klęczanach Szkoła Podstawowa im. Ignacego Łukasiewicza w Kobylance Szkoly Podstawowej im. Marii Konopnickiej w Kwiatonowicach Szkoła Podstawowa im. gen. Władysława Sikorskiego w Ropicy Polskiej Szkoła Podstawowa im. Jana Pawła II w Stróżówce Szkoła Podstawowa im. Komisji Edukacji Narodowej w Zagórzanach Szkoła Podstawowa im. Jana Pawła II w Szymbarku
Gmina Biecz	Zespół Szkolno-Przedszkolny w Rożnowicach, Szkoła Podstawowa im. Tadeusza Kościuszki i Przedszkole

	Zespół Szkolno-Przedszkolny w Strzeszynie, Szkoła Podstawowa im. M. Kopernika i Przedszkole Szkoła Podstawowa im. Stefana Czarnieckiego w Racławicach Zespół Szkolno-Przedszkolny w Korczynie, Szkoła Podstawowa im. Świętej Kingi i Przedszkole im. Świętej Kingi Szkoła Podstawowa Nr 2 im. Wacława Potockiego w Bieczu Zespół Szkolno-Przedszkolny w Binarowej, Szkoła Podstawowa im. Króla Kazimierza Wielkiego w Binarowej i Gminne Przedszkole im. Króla Kazimierza Zespół Szkolno-Przedszkolny w Libuszy, Szkoła Podstawowa im. prof. Aleksandra Kosiby i Przedszkole im. prof. Aleksandra Kosiby Szkoła Podstawowa Nr 1 im. bpa Marcina Kromera w Bieczu Szkoła Podstawowa im. Marii Konopnickiej w Grudnej Kępskiej Szkoła Podstawowa im. Jana Pawła II w Sitnicy
Gmina Bobowa	Szkoła Podstawowa im. Stanisława Staszica w Bobowej Szkoła Podstawowa im. Henryka Dobrzańskiego "Hubala" w Jankowej Szkoła Podstawowa w Stróżnej Zespół Szkolno-Przedszkolny w Wilczyskach Szkoła Podstawowa im. Mikołaja Kopernika w Brzanie Szkoła Podstawowa im. ks. Jana Reca w Siedliskach
Gmina Lipinki	Szkoła Podstawowa im. Ignacego Łukasiewicza w Krygu Szkoła Podstawowa w Lipinkach Szkoła Podstawowa w Wójtowej Szkoła Podstawowa im. św. Jadwigi Królowej w Pagorzynie
Gmina Moszczenica	Zespół Szkół im. Jana Pawła II w Staszkówce Szkoła Podstawowa im. Bronisława Wanta w Moszczenicy (Zespół Szkół w Moszczenicy)
Gmina Ropa	Zespół Szkolno-Przedszkolny w Łosiu Szkoła Podstawowa Nr 1 im. Karpackiego Oddziału Straży Granicznej w Ropie Szkoła Podstawowa nr 2 im. M. Konopnickiej w Ropie
Gmina Łużna	Zespół Szkolno-Przedszkolny Nr 1 w Łużnej Zespół Szkolno-Przedszkolny w Łużnej Szkoła Podstawowa im. ks. Stanisława Pękali w Szalowej Zespół Szkolno-Przedszkolny w Woli Łużańskiej Zespół Szkolno-Przedszkolny w Mszance Szkoła Podstawowa im. Jana Pawła II w Biesnej Szkoła Podstawowa im. Świętej Królowej Jadwigi w Bieśniku
Gmina Sękowa	Zespół Szkolno-Przedszkolny w Sękowej Szkoła Podstawowa im. Władysława Długosza w Siarach
Gmina Uście Gorlickie	Szkoła Podstawowa w Hańczowej Zespół Szkolno-Przedszkolny w Gładyszowie Zespół Szkół w Uściu Gorlickim Szkoła Podstawowa im. św. Andrzeja Boboli w Śnietnicy Zespół Szkolno-Przedszkolny w Wysowej-Zdroju Zespół Szkół w Brunarach Szkoła Podstawowa w Uściu Gorlickim

Tabela 9: Lista szkół podstawowych na obszarze Ziemi Gorlickiej. Źródło: dane pozyskane z Biuletynu Informacji Publicznej.

Wskaźnik współczynnika skolaryzacji jest miarą powszechności nauczania, tj. służy do oceny aktywności edukacyjnej ludności. Analizy niniejszego wskaźnika należy dokonać uwzględniając poziom nauczania. Wartość tego wskaźnika dla gminy wiejskiej Gorlice wynosił w 2021 roku 101,5. Wartość wskaźnika powyżej 100 oznacza, że w naszych szkołach uczą się dzieci z sąsiednich gmin. Wskaźniki w pozostałych jednostkach Ziemi Gorlickiej oscylują wokół 90%. Wartość poniżej 100% nie musi oznaczać, że dzieci nie uczęszczają do szkoły w ogóle, ale może być to związane m.in. z uczęszczaniem do szkół na obszarze innych jednostek terytorialnych, bądź część dzieci zameldowanych w Polsce kształci się za granicą, gdzie przebywają wraz z rodzicami. Należy też zwrócić uwagę na to, że liczba uczniów odnosi się do uczniów w szkołach podstawowych, trzeba jednak pamiętać, iż w roku 2018 część dzieci uczęszczała jeszcze do gimnazjum – z dniem 1 września 2019 roku gimnazja przestały istnieć.

Wskaźnik - Współczynnik skolaryzacji brutto dla szkół podstawowych					
Jednostka Ziemi Gorlickiej	2018	2019	2020	2021	2022
Gmina Gorlice (miejska)	93	94,5	95,3	94,1	92
Gmina Gorlice (wiejska)	102,9	104,3	105,5	101,5	99,6
Gmina Biecz	91,5	90,7	91,4	89,7	86,2
Gmina Bobowa	100,5	97,7	97,2	98,7	94,3
Gmina Lipinki	88,5	88,9	89,2	84,7	80,8
Gmina Moszczenica	91,6	89,8	89,5	89	85,1
Gmina Ropa	96,2	95,3	96,3	94	91,7
Gmina Łużna	94,7	94,4	95,2	91,8	87,6
Gmina Sękowa	80,3	81,3	79,2	76,7	74,2
Gmina Uście Gorlickie	96,7	94,8	97,4	91,5	92,2

Tabela 10: Współczynnik skolaryzacji brutto dla szkół podstawowych na obszarze Ziemi Gorlickiej. Źródło: opracowanie własne na podstawie monitorrozwoju.pl

Odzwierciedleniem poziomu nauki są wyniki uzyskiwane przez uczniów w ogólnopolskich egzaminach. W niniejszej Diagnozie prezentowane są dane za rok 2024, tj. egzamin ósmoklasisty dla rocznika nauki szkolnej 2023/2024. W tabeli poniżej zostały przedstawione uśrednione wyniki spośród jednostek Ziemi Gorlickiej oraz w odniesieniu do średniej województwa małopolskiego oraz Polski.

Jednostka Ziemi Gorlickiej	Język polski	Matematyka	Język angielski
Gmina Gorlice (miejska)	70	56	65
Gmina Gorlice (wiejska)	73	52	64
Gmina Biecz (obszar wiejski)	65	55	60
Biecz (miasto)	61	37	54
Gmina Bobowa (obszar wiejski)	66	58	58
Bobowa (miasto)	63	42	53
Gmina Lipinki	62	38	67
Gmina Moszczenica	75	57	57
Gmina Ropa	62	48	51
Gmina Łużna	61	46	58
Gmina Sękowa	64	60	63
Gmina Uście Gorlickie	57	51	54
Średnia Ziemi Gorlickiej	64	50	59
Województwo małopolskie	66,71	58,78	70,06
Polska	61	52	66

Tabela 11: Wyniki egzaminów ósmoklasisty. Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych Okręgowej Komisji Egzaminacyjnej w Krakowie.

Na terenie Ziemi Gorlickiej działają ponadto szkoły ponadpodstawowe:

Jednostka Ziemi Gorlickiej	Szkoły ponadpodstawowe
Gmina Gorlice (miejska)	I Liceum Ogólnokształcące im. Marcina Kromera w Gorlicach Zespół Szkół Nr 1 im. Ignacego Łukasiewicza w Gorlicach Zespół Szkół Technicznych im. Wincentego Pola Zespół Szkół Zawodowych im. Kazimierza Pułaskiego w Gorlicach Zespół Szkół Ekonomicznych im. Jana Pawła II w Gorlicach Branżowa Szkoła I Stopnia Cechu Rzemiosł i Przedsiębiorczości im. Jana Kilińskiego
Gmina Gorlice (wiejska)	Zespół Szkół Centrum Kształcenia Rolniczego w Bystrej Specjalny Ośrodek Szkolno – Wychowawczy im. Janusza Korczaka w Szymbarku
Gmina Biecz	Liceum im. Stanisława Wyspiańskiego w Bieczu Zespół Szkół Zawodowych im. Królowej Jadwigi w Bieczu
Gmina Bobowa	Zespół Szkół Ogólnokształcących w Bobowej Zespół Szkół Zawodowych im. St. Wyspiańskiego w Bobowej
Gmina Uście Gorlickie	Zespół Szkół Centrum Kształcenia Rolniczego w Hańczowej

Tabela 12: Szkoły ponadpodstawowe na obszarze Ziemi Gorlickiej. Źródło: opracowanie własne.

II. 6.3 Sport

Na terenie Związku Gmin Ziemi Gorlickiej w 2023 roku działało 48 Uczniowskich Klubów Sportowych, w tym 1 w likwidacji oraz 24 Kluby Sportowe, których statuty nie przewidują prowadzenia działalności gospodarczej, w tym 1 w likwidacji. Ponadto w ubiegłym roku funkcjonowało 49 stowarzyszeń kultury fizycznej zarejestrowanych w Krajowym Rejestrze Sądowym, w tym 2 w likwidacji. Oprócz statutowej działalności klubów sportowych, ważną dziedziną z zakresu sportu są organizowane przez szkoły, gminy, powiaty i województwo współzawodnictwa sportowe dzieci i młodzieży²⁹.

²⁹ Zob. Starostwo Powiatowe, *Raport o stanie Powiatu Gorlickiego za 2023 rok*, dz. cyt., s. 85.

W 2022 roku zarejestrowano 3501 członków, 3226 ćwiczących ogółem, w tym 2383 mężczyzn i 843 kobiet. Zajęcia sportowe prowadziło 79 trenerów, 56 instruktorów sportowych oraz inne osoby (28). W porównaniu do 2020 roku nastąpił wzrost liczby członków klubów sportowych (o 544).

	2018	2020	2022
Liczba członków klubów sportowych	3 759	2 957	3501
Ćwiczący ogółem	3 895	2 833	3226
Kobiety	893	708	843
Mężczyźni	3 002	2 125	2 383
Ćwiczący do lat 18 ogółem	3 101	2 202	2 536
Ćwiczący do lat 18 chłopcy	2 260	1 587	1 762
Ćwiczący do lat 18 dziewczęta	841	615	774
Trenerzy	71	67	79
Instruktorzy sportowi	72	56	56
Inne osoby prowadzące zajęcia sportowe	36	27	28

Tabela 13: Dane dotyczące klubów sportowych w latach 2018-2022. Źródło: Opracowanie własne na podstawie Bank Danych Lokalnych.

II. 6.4 Bezpieczeństwo publiczne

Liczba przestępstw na terenie Ziemi Gorlickiej w 2023 roku, ich wykrywalność, a także liczba podejrzanych o popełnienie przestępstwa zmalały w stosunku do 2022 roku. Wzrósł natomiast odsetek przestępstw o charakterze gospodarczym. Szczegółowe dane znajdują się w tabeli poniżej³⁰:

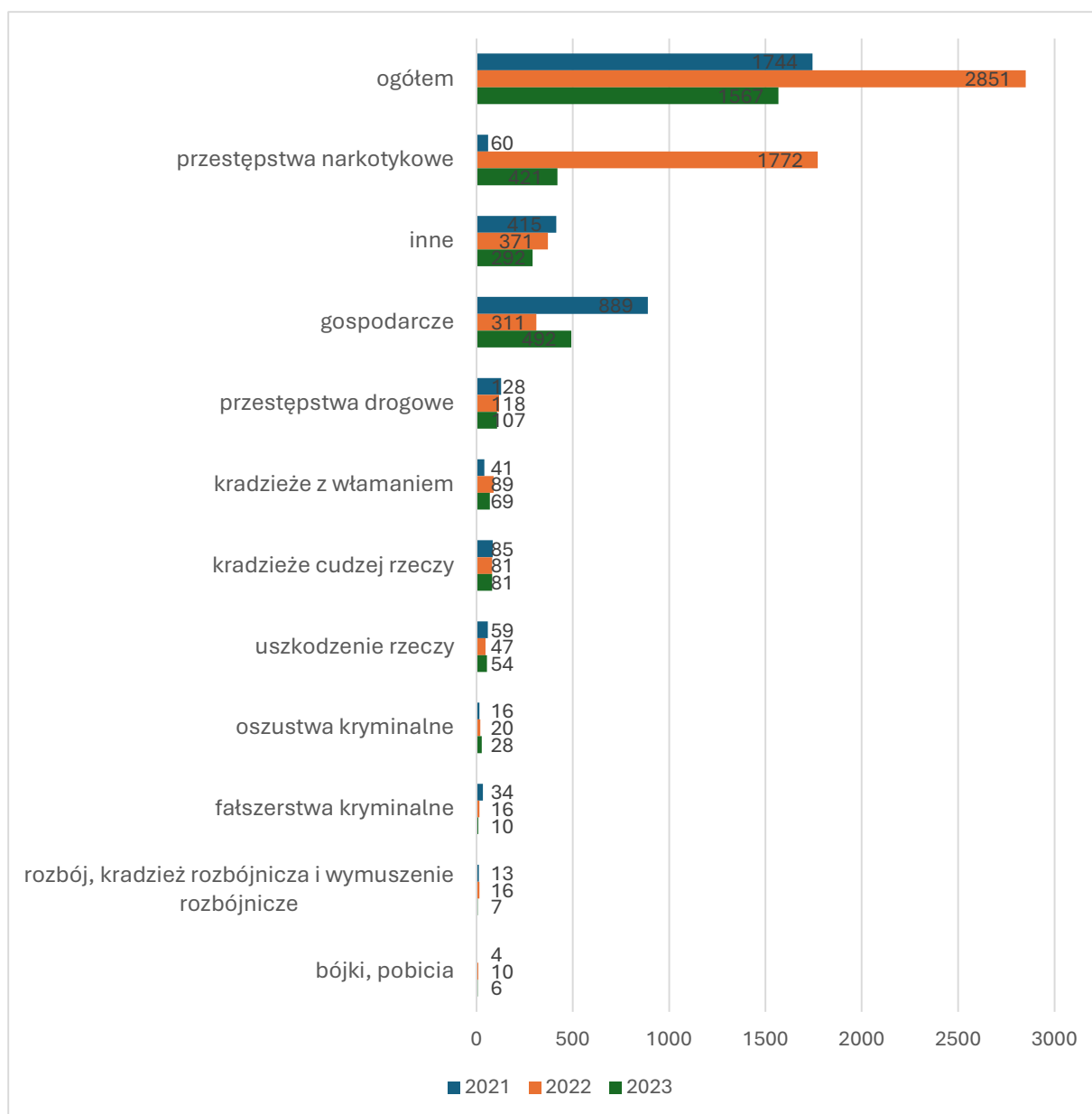
³⁰ Tamże, s. 107-108.

	2019	2020	2021	2022	2023
Liczba przestępstw	3160	2658	1744	2851	1567
Wykrywalność przestępstw	92,2%	88,9%	80,7%	88,7%	80,1 %
Liczba podejrzanych o popełnienie przestępstwa	618	586	550	608	525
Odsetek przestępstw popełnionych przez nieletnich	0,47%	0,52%	0,36%	0,7%	0,1%

Tabela 14: Dane dotyczące przestępstw w latach 2018-2022. Źródło: opracowanie własne na podstawie Raportu o stanie Powiatu Gorlickiego za 2022 rok, Gorlice 2023, s. 113 oraz Raportu o stanie Powiatu Gorlickiego za 2023 rok, Gorlice 2024, s. 107-108.

W 2023 r. miało miejsce ogółem 1567 przestępstw, z czego 917 stanowiły przestępstwa kryminalne. Stwierdzono 492 przestępstwa o charakterze gospodarczym, czyli o 181 więcej niż w roku poprzednim, kiedy odnotowano ich 311. Ponadto w 2023 roku stwierdzono 421 przestępstw narkotykowych, co daje 27% wszystkich stwierdzonych czynów, 107 przestępstw drogowych, 81 kradzieży cudzych rzeczy oraz 54 uszkodzeń rzeczy³¹.

³¹ Tamże, s. 108.

Rysunek 17: Główne kategorie przestępstw (przestępstwa stwierdzone). Źródło: opracowanie własne na podstawie Raportu o stanie Powiatu Gorlickiego za 2023 rok, Gorlice 2024, s. 108.

W 2023 roku odnotowano wzrost liczby wypadków drogowych (o 10 więcej w porównaniu do 2022 roku) oraz liczby osób, które zginęły w wypadku (o 2 więcej niż w roku 2022). Liczba rannych wzrosła o 8, a liczba kolizji o 11. W porównaniu do lat poprzednich wzrosła również w niewielkim stopniu liczba zatrzymanych dowodów rejestracyjnych (o 10 w stosunku do 2022 roku)³².

³² Zob. Raport o stanie Powiatu Gorlickiego za rok 2022 dz. cyt., s. 113-115.

	2021	2022	2023
Liczba wypadków	27	21	31
Liczba osób, które zginęły w wypadku	3	4	6
Liczba rannych	29	25	33
Liczba kolizji	567	461	466
Liczba zatrzymanych dowodów rejestracyjnych	686	689	699
Liczba zatrzymanych praw jazdy	160	90	136

Tabela 15: Dane dotyczące bezpieczeństwa drogowego. Źródło: opracowanie własne na podstawie Raportu o stanie Powiatu Gorlickiego za 2023 rok, Gorlice 2024, s. 113.

Najwięcej wypadków w roku 2023 miało miejsce w mieście Gorlice (7). W gminach Uście Gorlickie i Sękowa nie odnotowano wypadku drogowego. Dwa wypadki ze skutkiem śmiertelnym miały miejsce w mieście Gorlice oraz jeden wypadek w gminach Ropa, Moszczenica, Łużna i Biecz. Najwięcej rannych w wypadkach (7) zanotowano w mieście Gorlice i gminie Bobowa (7) oraz w gminie Gorlice (6). 165 kolizji miało miejsce w mieście Gorlice, a najmniej (17) w Gminie Sękowa i Moszczenica³³.

	Wypadki			Zabici			Ranni			Kolizje		
	2021	2022	2023	2021	2022	2023	2021	2022	2023	2021	2022	2023
Miasto Gorlice	4	6	7	0	0	2	4	7	7	234	167	165
Gmina Gorlice	5	4	5	0	3	0	5	2	6	74	75	87
Ropa	2	3	3	0	0	1	2	3	3	33	26	25
Uście Gorlickie	6	4	0	0	1	0	6	5	0	29	26	25
Moszczenica	2	1	2	0	0	1	5	2	4	21	21	17
Łużna	4	1	4	1	0	1	3	0	3	23	20	31

³³ Tamże, 120.

Bobowa	6	2	5	2	2	0	6	2	7	36	40	26
Sękowa	4	1	0	1	0	0	3	1	0	14	19	17
Biecz	8	1	3	2	0	1	8	1	2	56	73	63
Lipinki	1	0	2	0	0	0	2	0	2	12	21	10
Razem KPP	38	40	31	10	3	6	36	29	33	537	567	466

Tabela 16: Dane dotyczące zdarzeń drogowych w powiecie gorlickim. Źródło: opracowanie własne na podstawie Raportu o stanie Powiatu Gorlickiego za 2023 rok, Gorlice 2024, s. 114.

II. 6.5 Turystyka

Ziemia Gorlicka jest miejscem, gdzie współegzystowały ze sobą trzy kultury – Pogórzan, Łemków i Żydów. W skansenie w Szymbarku można spotkać przykład typowego budownictwa pogórzańskiego (m.in. kurną chatę z Siar). W niektórych wsiach (np. w Bartnem) istnieją jeszcze tradycyjne zagrody łemkowskie. Łemkowskie cerkwie wpisane na listę UNESCO znajdują się w Owczarach, Kwiatoniu i Brunarach Wyżnych. Przykład architektury cerkiewnej stanowią także obiekty w Łosiu, Bartnem, Skwirtnem, Koniecznej, Hańczowej, Czarnej czy Gładyszowie. Na liście światowego dziedzictwa UNESCO znajdują się także drewniany Kościół św. Filipa i św. Jakuba w Sękowej oraz Kościół pw. św. Michała Archanioła w Binarowej.

Ziemia Gorlicka bogata jest także w liczne zabytki architektury świeckiej, wśród których na szczególną uwagę zasługują obiekty budownictwa rezydencjonalnego i obronnego. Kasztel w Szymbarku, dwór w Jeżowie, pałace w Gorlicach i Zagórzanach to zabytki znane w całym kraju, posiadające wyjątkowe walory historyczne i architektoniczne.

Miejsca kultu religijnego z obszaru Ziemi Gorlickiej odwiedzają liczne pielgrzymki rzymokatolików, grekokatolików oraz wyznawców prawosławia. Najliczniejsze grupy zmierzają do Kobylanki, Lipinek i na Świętą Górę Jawor. Charakterystycznym elementem krajobrazu Ziemi Gorlickiej są liczne cmentarze wojenne z czasów I wojny światowej. Teren Ziemi Gorlickiej był bowiem areną licznych walk. Największa operacja militarna, zwana bitwą gorlicką, rozegrała się tutaj w pierwszych dniach maja 1915 r., kiedy wojska państw centralnych rozpoczęły

ofensywę, w wyniku której przełamały linie obronne Rosjan, zmuszając ich do odwrotu i stopniowej utraty zajętych wcześniej terenów. Najbardziej znaczące wydarzenia rozgrywające się w Małopolsce w latach 1914–1915 eksponuje Szlak Frontu Wschodniego I Wojny Światowej w Małopolsce.

Miasto Bobowa słynie z koronczarstwa, którego tradycje sięgają połowy XIX w. Corocznie w październiku odbywa się tutaj Międzynarodowy Festiwal Koronki Klockowej, na który przybywają artyści oraz miłośnicy tego rzemiosła z całej Europy. Wyroby koronkarskie z Bobowej z roku na rok stają się coraz bardziej poszukiwanym towarem.

Pozostałością po społeczności żydowskiej są cmentarze, m.in. w Gorlicach, Bieczu i Bobowej, w której znajduje się zachowana synagoga udostępniona do zwiedzania.

Prężnie działają łemkowskie organizacje kulturalno-społeczne - Stowarzyszenie „Ruska Bursa” i „Zjednoczenie Łemków”. Ta ostatnia organizuje co roku w lipcu kilkudniowe święto kultury łemkowskiej – Łemkowska Watra w Zdyni, skierowane do Łemków i miłośników ich kultury. Tradycję i kulturę Ziemi Gorlickiej poznać można także na licznych imprezach organizowanych przez Starostwo Powiatowe oraz urzędy gmin.

Miasto Gorlice stanowi ważny węzeł szlaków turystycznych, m.in. na Magurę Wątkowską i Magurę Małastowską. W Muzeum Regionalnym PTTK można zwiedzić liczne eksponaty związane z historią przemysłu naftowego, etnografią i kulturą regionu. Osobny dział poświęcony jest I wojnie światowej.

Bardzo ważnym punktem turystycznym na mapie Ziemi Gorlickiej jest Miasto Biecz, gdzie zachowany został układ przestrzenno-urbanistyczny miasta pochodzący ze średniowiecza oraz częściowo mury obronne wraz z 3 basztami (Kowalska, Rzeźnicka oraz Radziecka), a także 2 w przyziemiu: kwadratowa na ul. Piekarskiej oraz sześcioboczna przy Grodzie Starościańskim zwana Katowską. Barbakan przy wjeździe do miasta od strony południowej jest jednym z trzech znanych w Polsce. Ponadto w Bieczu znajduje się Kościół Bożego Ciała wraz z otoczeniem, Szpital św. Ducha, zespół Klasztorny o. Reformatów, renesansowe kamienice, zabytkowe domy i inne budynki z przełomu wieków, które tworzą niepowtarzalny klimat Miasta Biecz.

W 2020 roku podjęte zostały działania mające na celu wpisanie staromiejskiego układu urbanistycznego Biecha na listę Pomników Historii.

Ziemia Gorlicka położona w obszarze Beskidu Niskiego jest także miejscem, gdzie można spędzać aktywnie czas, m.in. podejmując wędrowki piesze, wycieczki rowerowe, jak i jazdę konną. Wytyczonych jest tutaj ponad 300 km szlaków pieszych różnej długości i trudności. Do najczęściej odwiedzanych szczytów należy najwyższe wzniesienie Beskidu Niskiego Lackowa oraz Magura Małastowska, Jaworzyna Konieczniańska, Kozie Żebro, Rotunda, Magura Wątkowska, Maślana Góra. Najciekawsze trasy wycieczek rowerowych przebiegają przez kilka znakowanych szlaków: odcinki Karpackiego Szlaku Rowerowego – Królewski Szlak Rowerowy, Transgraniczny Szlak Rowerowy, Wielokulturowy Szlak Rowerowy, Winny Szlak Rowerowy. Z kolei Rowerowy Szlak Naftowy pozwala poznać najciekawsze miejsca związane z przemysłem naftowym.

Na terenie Ziemi Gorlickiej znajdują się także ośrodki jazdy konnej - m.in. Stadnina Koni Huculskich „Gładyszów” w Regietowie – największy na świecie ośrodek hodowli tej rasy. W listopadzie 2013 roku Stadnina Koni Huculskich została włączona w struktury Kombinatu Rolnego Kietrz. Ośrodek dysponuje nowymi stajniami hodowlanymi, karczmą oraz hotelem. Rośnie także stado hodowlane koni rasy huculskiej, zainteresowanie końmi huculskimi oraz turystyką konną. Stadnina przyjmuje coraz szersze rzesze turystów z kraju i za granicą, a to wiąże się z poszerzaniem listy dostępnych atrakcji i świadczonych usług. Wśród ośrodków jazdy konnej należy także wymienić stadninę „Połonina” w Hańczowej, stanicę konną „Ośława” w Wysowej-Zdroju, a także „Końską Dolinę” w Izbach³⁴.

Warto również podkreślić znaczenie agroturystyki z turystyką konną oraz lokalnych hodowli koni, które również stanowią element oferty turystycznej i kulturalnej tego obszaru. Region słynie z licznych ośrodków jeździeckich i hodowli koni, takich jak Chyże Konie oraz OJK Debiutantka w miejscowości Ropki, które oferują szeroki zakres usług jeździeckich, w tym lekcje jazdy konnej, rajdy oraz wypoczynek w otoczeniu Beskidu Niskiego. Warto również wspomnieć o Hodowli Koni Kabardyńskich „Kabardia” w Nowicy, która przyciąga miłośników koni

³⁴ Zob. oficjalna strona Stadniny Koni Huculskich „Gładyszów”, źródło: <http://www.huculy.com.pl/stadnina-koni-huculskich/stadnina/> [dostęp: 19.08.2024].

rasowych z całej Polski i Europy. Tego typu działalność nie tylko wzbogaca ofertę turystyczną regionu, ale także wspiera zachowanie lokalnych tradycji i promuje aktywny wypoczynek w harmonii z przyrodą. Potencjał turystyki konnej w regionie może być efektywnie rozwijany poprzez działania promocyjne, inwestycje w infrastrukturę oraz organizację wydarzeń jeździeckich, co przyczyni się do zwiększenia atrakcyjności turystycznej Ziemi Gorlickiej.

Atrakcyjność turystyczną regionu podnosi także sztuczne jezioro Klimkówka, gdzie latem można skorzystać z kajaków, łódek i rowerków wodnych, a także uzdrowiska w Wysowej-Zdrój i Wapiennem. W Wysowej-Zdroju znajduje się Park Zdrojowy z amfiteatrem oraz Pijalnią Wód Mineralnych. Beskid Niski umożliwia także uprawianie sportów zimowych, takich jak np. narciarstwo biegowe. Funkcjonuje tu kilka ośrodków narciarskich, z tym największym na Magurze Małastowskiej, dysponującym 4-osobową kolejką krzesełkową o długości 1071,5 m i 1400-metrową trasą zjazdową³⁵.

Według danych GUS z 2023 roku na terenie Ziemi Gorlickiej znajdowało się 5 hoteli - 2 ★★★ oraz 3 ★★, a także 1 pensjonat (kategorii ★★). Wśród pozostałych obiektów noclegowych znajdują się: inne obiekty hotelowe (2), szkolne schroniska młodzieżowe (3), ośrodki wczasowe (1), ośrodki szkoleniowo-wypoczynkowe (1), zespoły domków turystycznych (1), kempingi (1), zakłady uzdrowiskowe (5), pokoje gościnne (6), kwatery agroturystyczne (4) oraz pozostałe obiekty niesklasyfikowane (1).

Szczegółowy spis zabytków znajdujących się na terenie Ziemi Gorlickiej oraz osobliwości przyrody zostały przedstawione w rozdziale „Walory przyrodnicze i kulturowe” niniejszego opracowania.

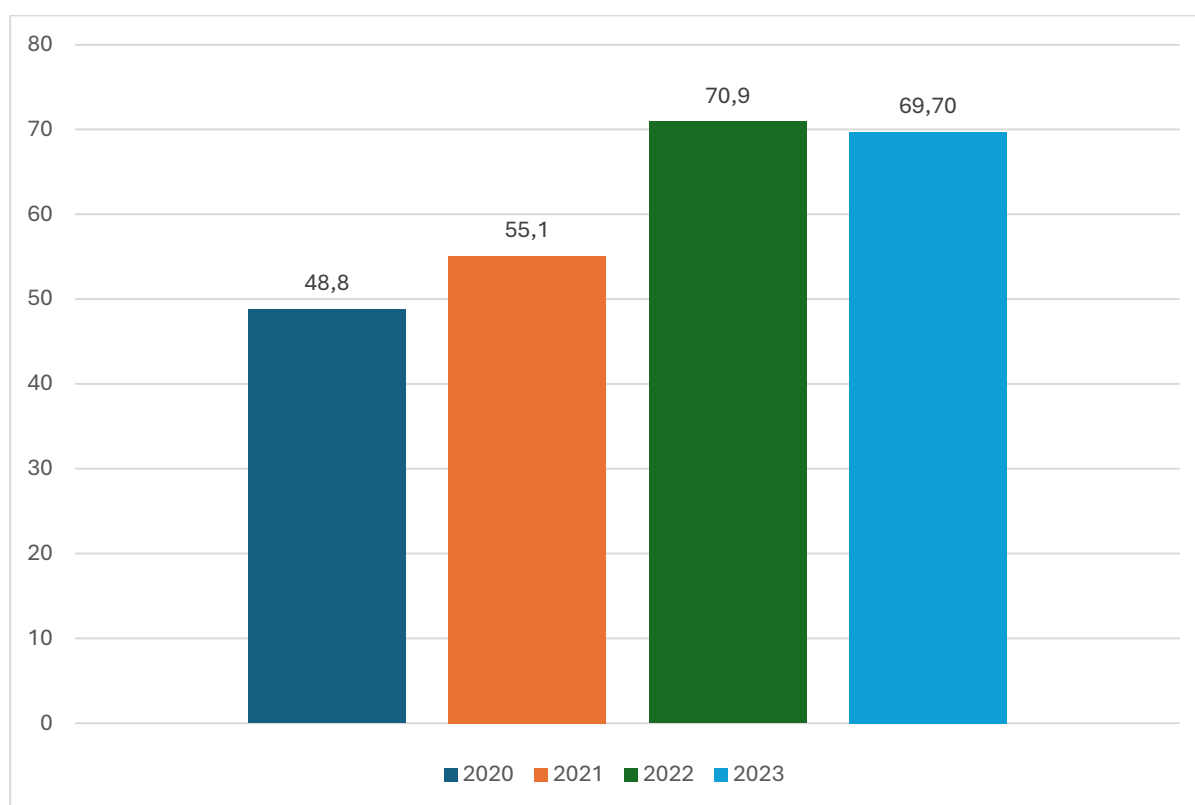
II.7 Działalność społeczna

Zadania z zakresu szeroko rozumianej pomocy społecznej na terenie Ziemi Gorlickiej realizują: Powiatowe Centrum Pomocy Rodzinie, Domy Pomocy Społecznej, Centrum Opieki nad Dzieckiem „RAZEM” oraz Stowarzyszenie na Rzecz Pomocy

³⁵ Zob. oficjalna strona Powiatu Gorlickiego: <https://www.powiatgorlicki.pl/index.php/turystyka> [dostęp: 19.08.2024].

Rodzinie „Nadzieja” z siedzibą w Bieczu, które realizuje zadanie zlecone „Prowadzenie Dziennego Ośrodka Wsparcia dla Osób z Zaburzeniami Psychicznymi - Środowiskowego Domu Samopomocy”³⁶.

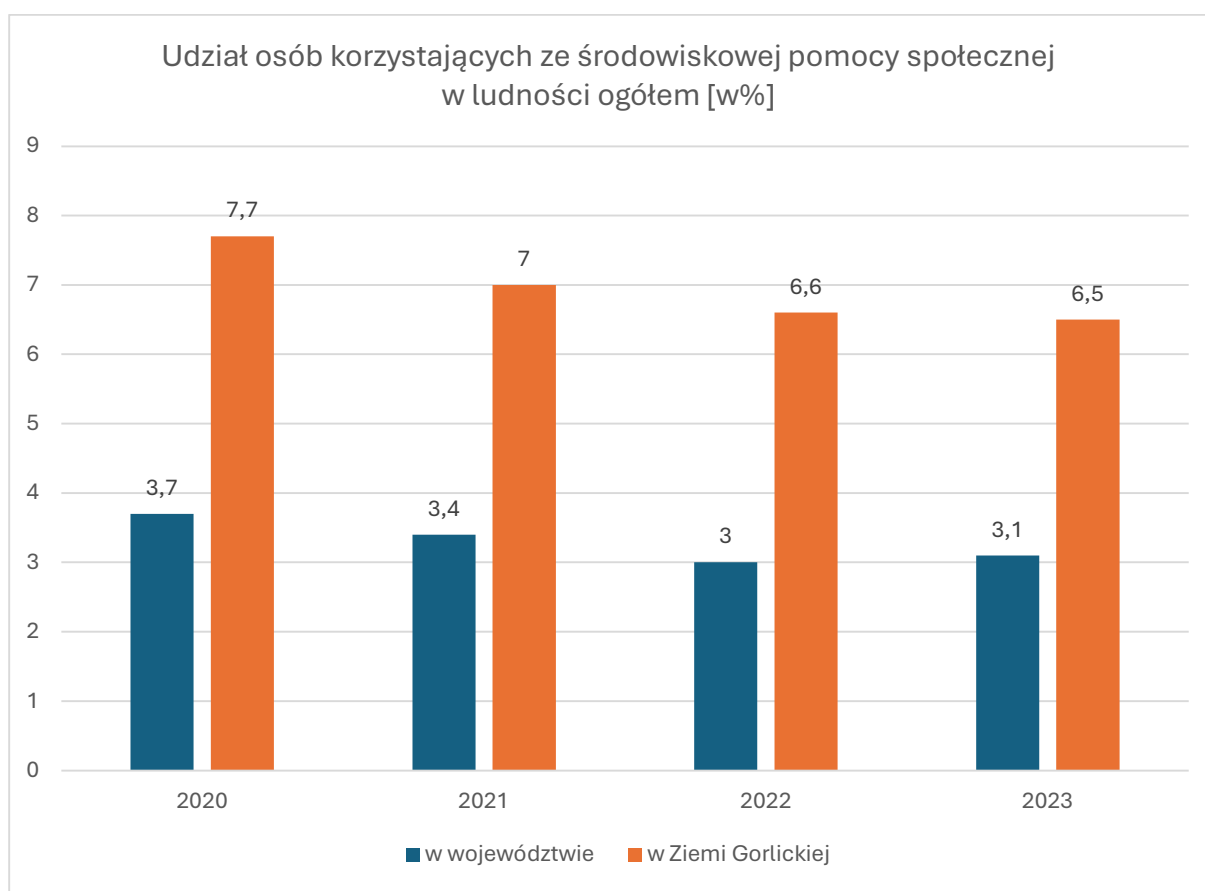
Środki wydatkowane w jednostkach wchodzących w skład Ziemi Gorlickiej na pomoc społeczną w latach 2020-2023 przedstawia tabela poniżej. Dane z ostatnich lat wskazują na to, że środki przeznaczane na pomoc społeczną w ostatnich latach wzrastały. W 2020 roku na pomoc społeczną wydano 48,8 mln zł, w 2022 roku była to kwota w wysokości 70,9 mln zł (o 15,8 mln zł więcej w porównaniu do 2021 roku). W 2023 roku kwota ta była zbliżona – 69,7 mln zł.

Rysunek 18: Środki wydatkowane w jednostkach wchodzących w skład Ziemi Gorlickiej na szeroko rozumianą pomoc społeczną w latach 2021-2023 (w mln zł). Źródło: Raporty o stanie gmin z lat 2021-2023.

W 2023 roku 6,5% osób mieszkających na obszarze Ziemi Gorlickiej korzystało ze środowiskowej pomocy społecznej (w województwie było to 3,1% ludności ogółem). W okresie 2020-2023 odsetek osób korzystających ze środowiskowej pomocy społecznej nieznacznie spadał.

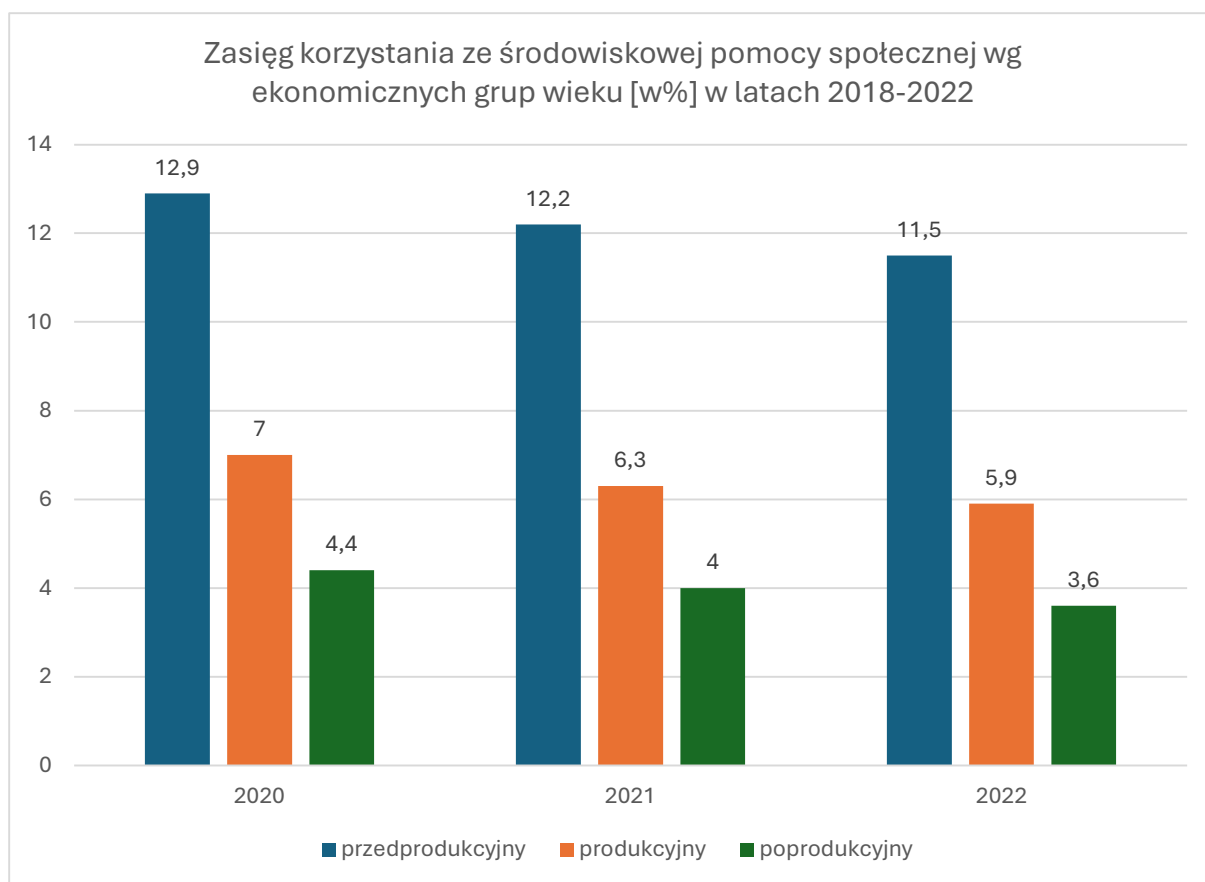
³⁶ Zob. Starostwo Powiatowe, *Raport o stanie Powiatu Gorlickiego za rok 2023*, dz. cyt., s. 43.

*Rysunek 19: Udział osób korzystających ze środowiskowej pomocy społecznej w ludności ogółem w latach 2020-2023.
Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS.*

W ciągu ostatnich lat (2020-2022) można odnotować spadek odsetka osób korzystających ze środowiskowej pomocy społecznej we wszystkich ekonomicznych grupach wieku (przedprodukcyjnej, produkcyjnej i poprodukcyjnej)³⁷. Najmniej osób odnotowano w grupie wiekowej poprodukcyjnej (w 2022 roku – 3,6%), a najwięcej w przedprodukcyjnej (11,5%).

³⁷ Najnowsze dane w momencie sporządzenia dokumentu pochodzą z 2022 roku.

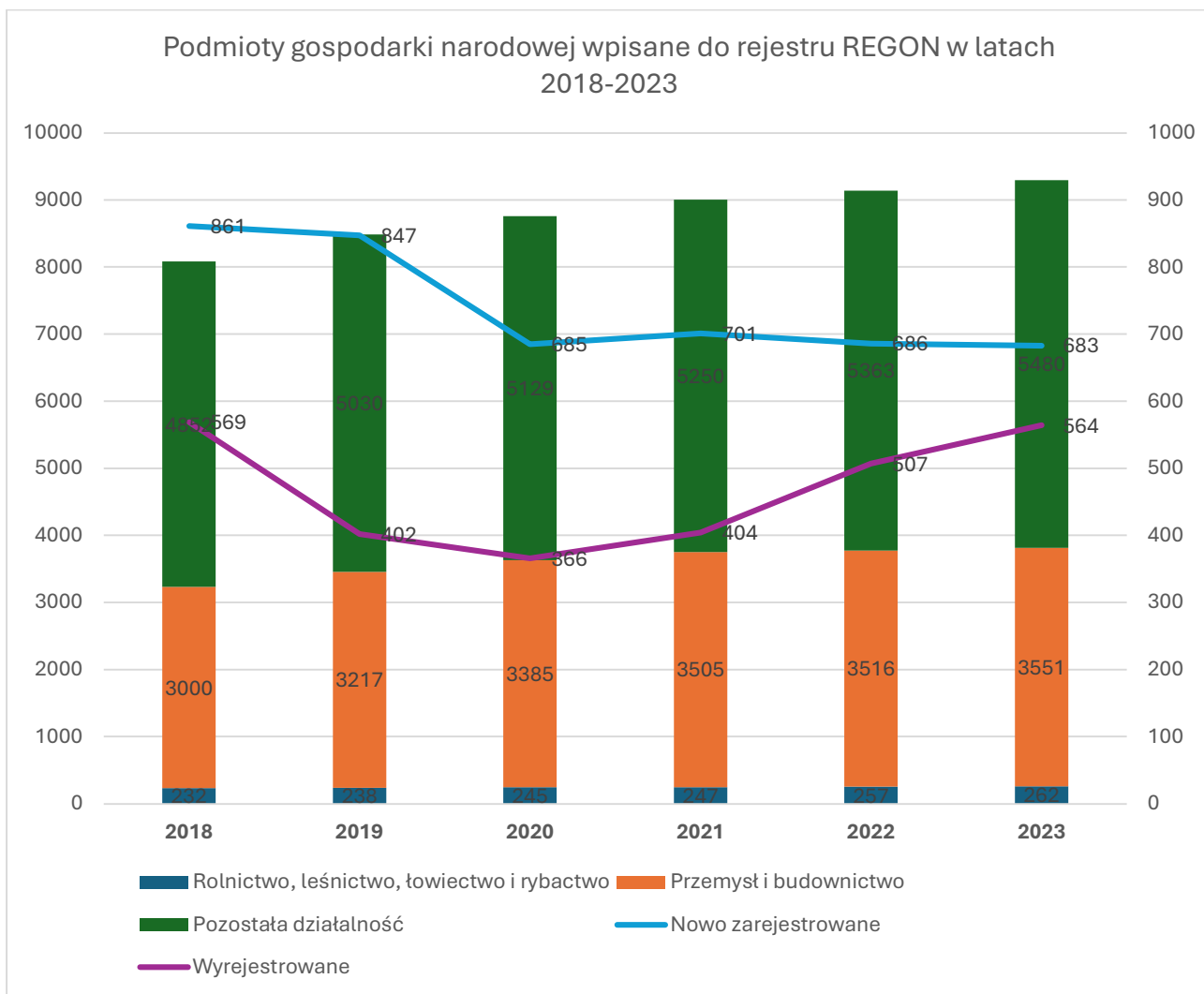
Rysunek 20: Zasięg korzystania ze środowiskowej pomocy społecznej wg ekonomicznych grup wieku [w%] w latach 2018-2022. Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS.

II.8 Potencjał gospodarczy

II.8.1 Podmioty gospodarcze

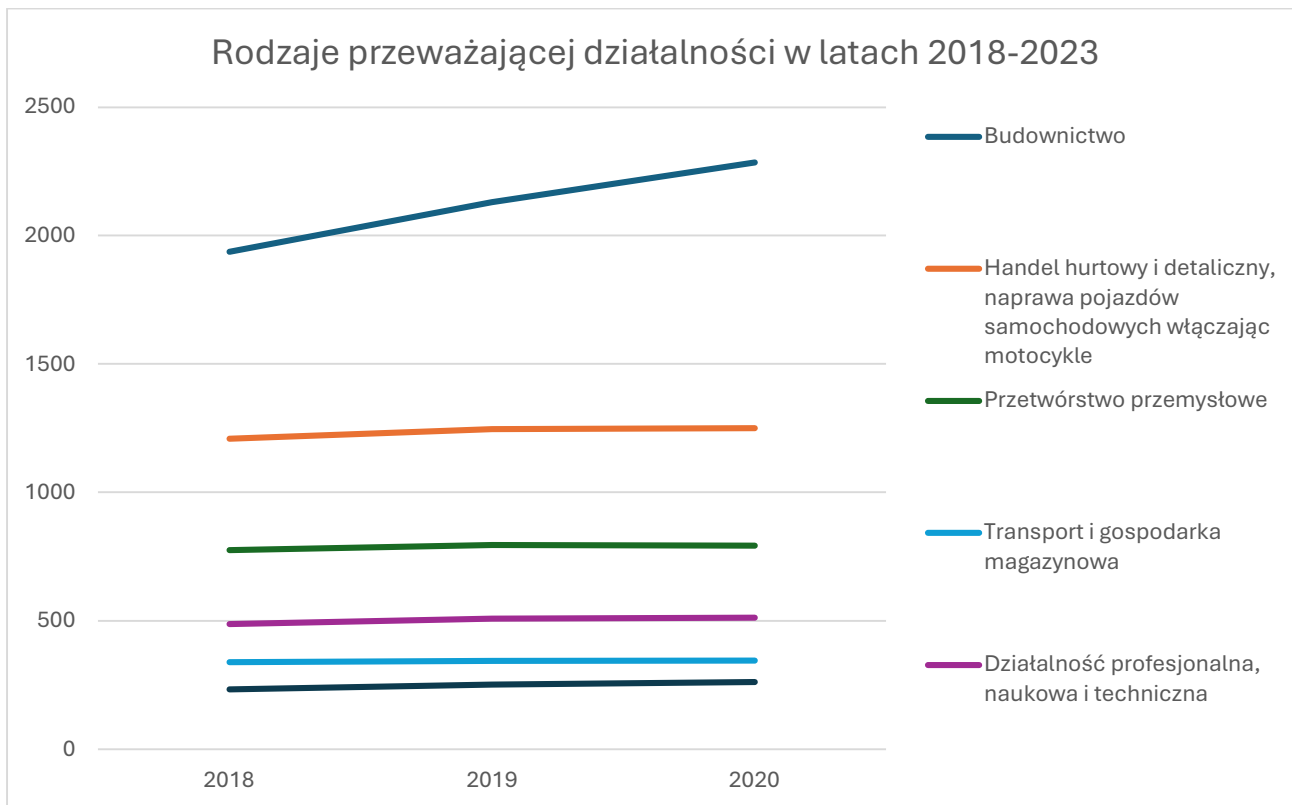
Na terenie Ziemi Gorlickiej w roku 2023 w rejestrze REGON zarejestrowanych było 9 293 podmiotów gospodarki narodowej, z czego 7 359 stanowiły osoby fizyczne prowadzące działalność gospodarczą. W tymże roku zarejestrowano 683 nowych podmiotów, a 564 podmiotów zostało wyrejestrowanych. Na przestrzeni lat 2009-2023 najwięcej (985) podmiotów zarejestrowano w roku 2010, a najmniej (683) w roku 2023. W tym samym okresie najwięcej (730) podmiotów wykreślono z rejestru REGON w 2014 roku, najmniej (366) podmiotów wyrejestrowano natomiast w 2020 roku.

Według danych z rejestru REGON wśród podmiotów posiadających osobowość prawną na terenie Ziemi Gorlickiej najwięcej (358) jest stanowiących spółki cywilne. Analizując rejestr pod kątem liczby zatrudnionych pracowników można stwierdzić, że najwięcej (8 963) jest mikro-przedsiębiorstw, zatrudniających 0 - 9 pracowników. 2,9% (262) podmiotów jako rodzaj działalności deklarowało rolnictwo, leśnictwo, łowiectwo i rybactwo, jako przemysł i budownictwo swój rodzaj działalności deklarowało 38,2% (3 551) podmiotów, a 58,9% (5 480) podmiotów w rejestrze zakwalifikowana jest jako pozostała działalność.

Rysunek 21: Podmioty gospodarki narodowej wpisane do rejestru REGON w latach 2018-2023. Źródło: opracowanie własne na podstawie Banku Danych Lokalnych.

Wśród osób fizycznych prowadzących działalność gospodarczą najczęściej deklarowanymi rodzajami przeważającej działalności są Budownictwo (33,2%) oraz Handel hurtowy i detaliczny; naprawa pojazdów samochodowych, włączając motocykle (17,0%).

Rysunek 22: Rodzaje przeważającej działalności w latach 2018-2023. Źródło: opracowanie własne na podstawie Polska w liczbach, https://www.polskawliczbach.pl/powiat_gorlicki#rejestr-region

II.8.2 Rolnictwo

Ziemia Gorlicka pod względem użytkowania jest obszarem rolniczo-leśnym. Z prowadzonych upraw na terenie Ziemi Gorlickiej uzyskuje się średnie plony. Na ilości uzyskiwanych plonów mają wpływ głównie słabsze gleby, ale także warunki klimatyczne, rzeźba terenu oraz powiązane z tym stosunki wodne. Jakość gleb na terenie Ziemi Gorlickiej w dużej mierze uwarunkowana jest zróżnicowaną budową geologiczną tego obszaru. W pokrywie glebowej dominują gleby zwietrzelinowe, w większości brunatne kwaśne, rzadziej wyługowane wytworzone ze zwietrzliny skał o lepszemu węglanowym bądź nie węglanowym. Niewielkie powierzchnie zajmują gleby bielcowe. Gleby gruntów ornych są wytworzone z glin średnich i ciężkich pylastych oraz z utworów pyłowych. W części północno-wschodniej Ziemi Gorlickiej występują gleby wytworzone z utworów lessopodobnych. W dolinach występują mady, najczęściej średnie lub ciężkie.

W większości gleby występujące na terenie Ziemi Gorlickiej zaklasyfikowane zostały do niższych klas bonitacyjnych. Duży odsetek użytków rolnych stanowią

ziemie IV i V klasy bonitacyjnej. Za ledwie 15% powierzchni użytków rolnych posiada II (0,6 %) i III (14,4 %) klasę bonitacyjną, I klasa w ogóle nie występuje. Jakość gleb warunkuje sposób wykorzystania gruntów. Na terenie Ziemi Gorlickiej dominuje rolnicze wykorzystanie gleb. Zboża stanowią większość upraw. Znaczący udział w produkcji rolnej mają również ziemniaki, mniejszy kukurydza, pozostałe uprawy zajmują już niewielkie powierzchnie Ziemi Gorlickiej. Ze względu na rzeźbę terenu również znaczne obszary są wyłączone z użytkowania.

W ostatnim czasie obserwuje się zjawiska erozji gleb położonych na silniej nachylonych stokach, co jest przyczyną pogarszania się ich jakości. Znaczną część powierzchni Ziemi Gorlickiej zajmują lasy, zwłaszcza w części południowej, ich powierzchnia wynosi około 42 359,73 ha. W występującym naturalnym drzewostanie przeważają buk, jodła, modrzew, dąb i jawor.

W poniższych tabelach przedstawiono dane z Powszechnego Spisu Rolnego z 2020 roku. Według spisu na terenie Ziemi Gorlickiej znajdowało się 7 980 gospodarstw rolnych, w tym najwięcej gospodarstw rolnych o powierzchni 1-5 ha (6 522). Najmniej natomiast było gospodarstw do 1 ha (178).

Gospodarstwa rolne wg grup obszarowych użytków rolnych (szt.)	
Gospodarstwa rolne ogółem	7 980
gospodarstwa rolne ogółem; do 1 ha włącznie	178
gospodarstwa rolne ogółem; 1 - 5 ha	6 522
gospodarstwa rolne ogółem; 5 - 10 ha	893
gospodarstwa rolne ogółem; 10 - 15 ha	193
gospodarstwa rolne ogółem; 15 ha i więcej	194

Tabela 17: Gospodarstwa rolne wg grup obszarowych użytków rolnych. Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS.

Większość gospodarstw domowych posiadała dochody z działalności rolniczej (7 955), dochody z pracy najemnej (4 087) oraz dochody z emerytury i renty (3 490).

Gospodarstwa domowe wg źródeł dochodów (szt.)	
z dochodem z działalności rolniczej	7 955
z dochodem z pozarolniczej działalności gospodarczej	1 387
z dochodem z pracy najemnej	4 087
z dochodem z emerytury i renty	3 490
z dochodem z innych niezarobkowych źródeł poza emeryturą i rentą	1 627

Tabela 18: Gospodarstwa domowe wg źródeł dochodów. Źródło: : opracowanie własne na podstawie danych GUS.

Według spisu rolnicy z terenów Ziemi Gorlickiej posiadali łącznie 572 ciągników rolniczych, 91 kombajnów zbożowych, 4 kombajny ziemniaczane oraz 176 opryskiwaczy polowych.

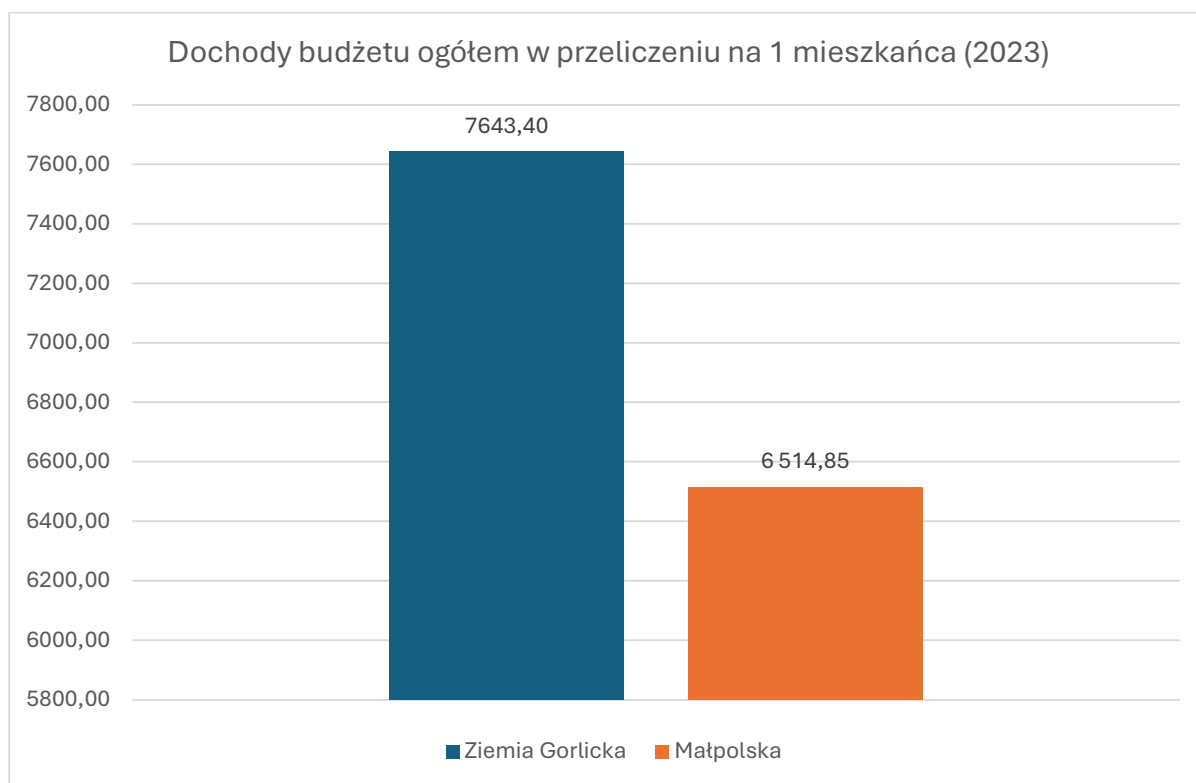
Ciągniki i maszyny rolnicze (szt.)	
ciągniki rolnicze	5 804
kombajny zbożowe	378
kombajny ziemniaczane	43
opryskiwacze polowe	528

Tabela 19: Ciągniki i maszyny rolnicze. Źródło: : opracowanie własne na podstawie danych GUS.

Na terenie Ziemi Gorlickiej znajdowało się 2 071 gospodarstw rolnych prowadzących sprzedaż własnych produktów rolnych.

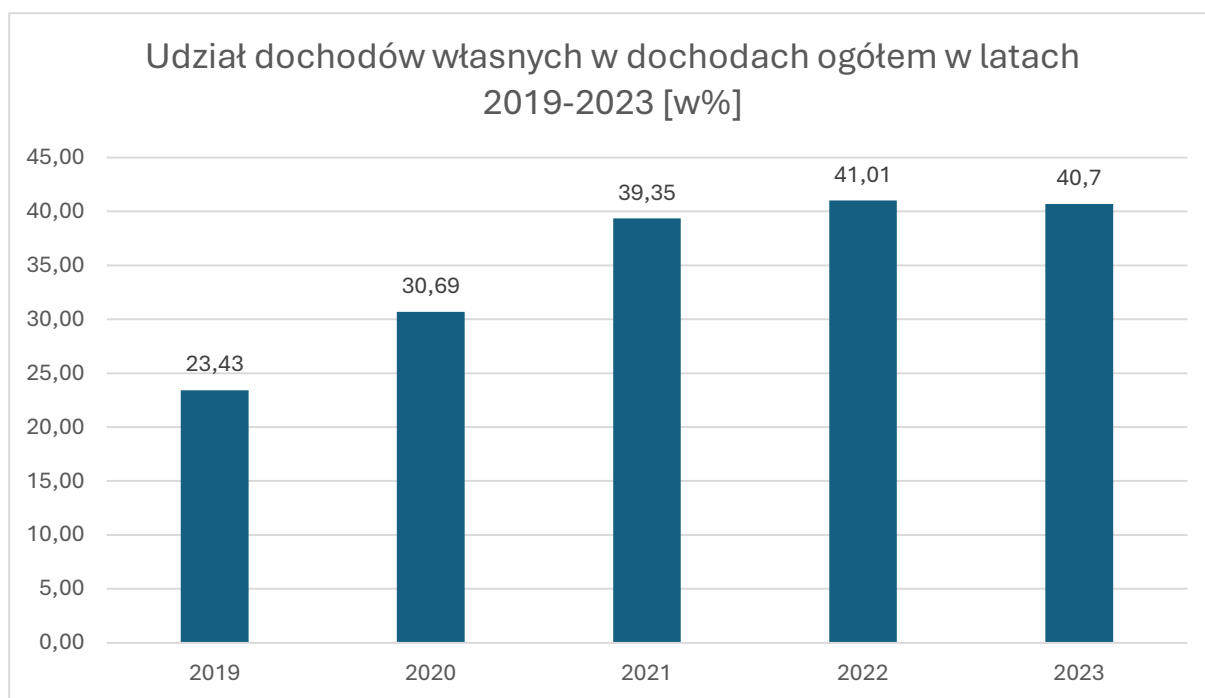
II.9 Kondycja finansów publicznych

Sytuację finansową jednostek należących do Ziemi Gorlickiej najlepiej obrazują wskaźniki dochodów i wydatków w przeliczeniu na 1 mieszkańca. Dochody budżetu ogółem w przeliczeniu na 1 mieszkańca w 2023 roku wynosiły średnio 7643,40 zł, co było wartością wyższą niż średnia w województwie małopolskim (6 514,85 zł).

Rysunek 23: Dochody budżetu ogółem w przeliczeniu na 1 mieszkańca. Źródło: opracowanie własne na podstawie Monitor rozwoju (monitorrozwoju.pl) oraz danych pochodzących z jednostek wchodzących w skład Ziemi Gorlickiej.

Na podstawie dochodów ogółem, a także dochodów własnych, można określić sprawność finansową danej jednostki – obrazuje ją procentowy wskaźnik dochodów własnych w dochodach ogółem. Udział dochodów własnych w dochodach ogółem jednostek należących do Ziemi Gorlickiej w 2019 roku wyniósł 23,43%, natomiast w 2023 roku – 40,7%, co było wartością porównywalną w stosunku do lat 2021-2022. Porównując wartość w 2023 roku dla jednostek Ziemi Gorlickiej do średniej województwa małopolskiego (50,45%) była to wartość niższa.

Rysunek 24: Udział dochodów własnych w dochodach ogółem w latach 2019-2023. Źródło: opracowanie własne na podstawie monitorrozwoju.pl

W tabeli 15 przedstawiono dane dochodów ogółem w przeliczeniu na 1 mieszkańca w poszczególnych jednostkach należących do Ziemi Gorlickiej. Najkorzystniejsza sytuacja w 2023 roku była w Gminie Bobowa – 12 054,82 zł oraz w gminie Sękowa - 9719,96 zł, natomiast nieco gorzej sytuacja przedstawiała się w Gminie miejskiej Gorlice - 5802,74 zł oraz w Gminie wiejskiej Gorlice - 5837,98 zł.

Jednostka Ziemi Gorlickiej	Dochody ogółem na 1 mieszkańca
Gmina Gorlice (miejska)	5802,74
Gmina Gorlice (wiejska)	5837,98
Gmina Biecz	5 864,02
Gmina Bobowa	12 054,82
Gmina Lipinki	7068,63
Gmina Moszczenica	9083,81
Gmina Ropa	5969,01
Gmina Łużna	6550,23
Gmina Sękowa	9719,96
Gmina Uście Gorlickie	8482,81

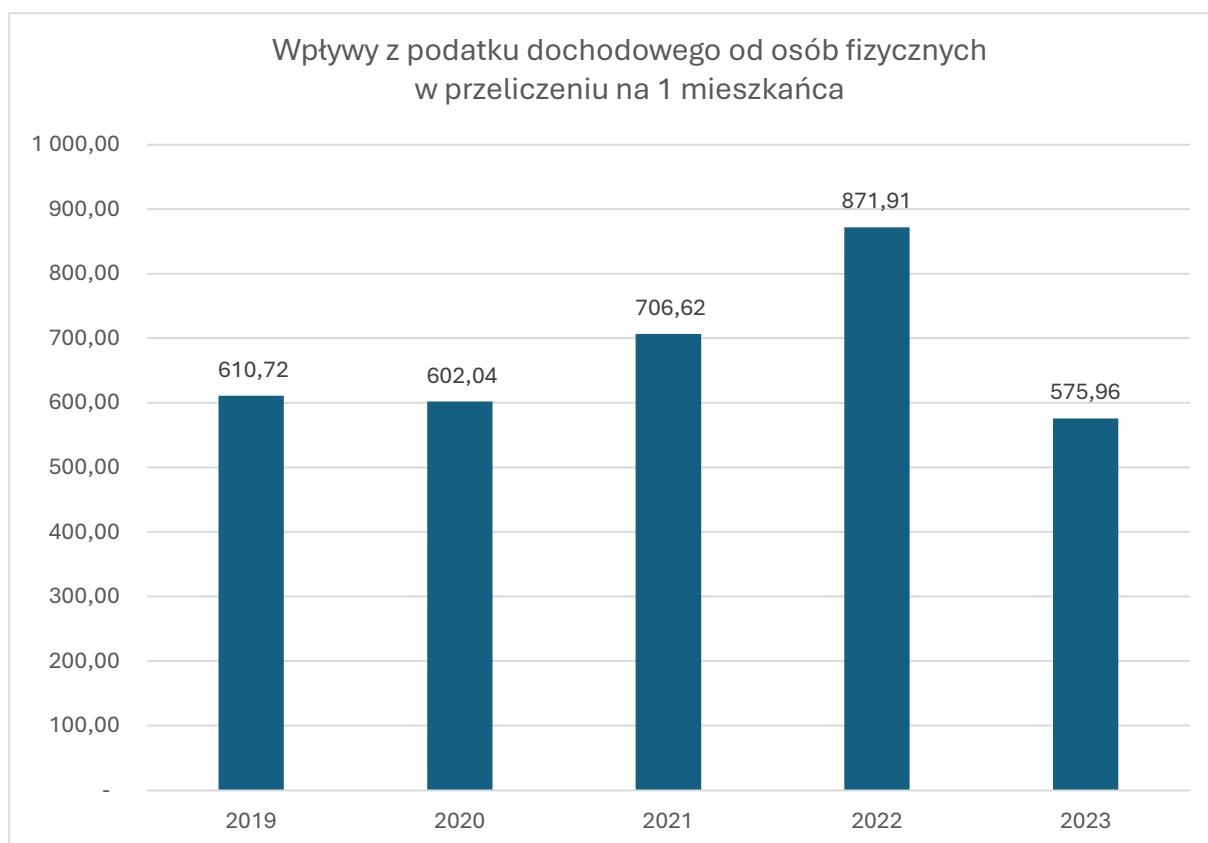
Tabela 20: Dochody ogółem w przeliczeniu na 1 mieszkańca w poszczególnych gminach należących do Ziemi Gorlickiej.

W tabeli 16 przedstawiono wskaźnik dochodów majątkowych w przeliczeniu na 1 mieszkańca w poszczególnych gminach wchodzących w skład Ziemi Gorlickiej. Najlepsza sytuacja była w Gminie Bobowa, gdzie wartość wskaźnika w 2023 roku wynosiła 5806,87 zł oraz w Gminie Moszczenica (3924,41 zł). Gorsza sytuacja miała miejsce w Gminie Ropa (212,16 zł) oraz w Gminie Biecz (640,96 zł).

Jednostka Ziemi Gorlickiej	Dochody majątkowe na 1 mieszkańca
Gmina Gorlice (miejska)	755,32
Gmina Gorlice (wiejska)	641,85
Gmina Biecz	640,96
Gmina Bobowa	5806,87
Gmina Lipinki	1534,58
Gmina Moszczenica	3924,41
Gmina Ropa	212,16
Gmina Łużna	1284,5
Gmina Sękowa	3736,68
Gmina Uście Gorlickie	1640,66

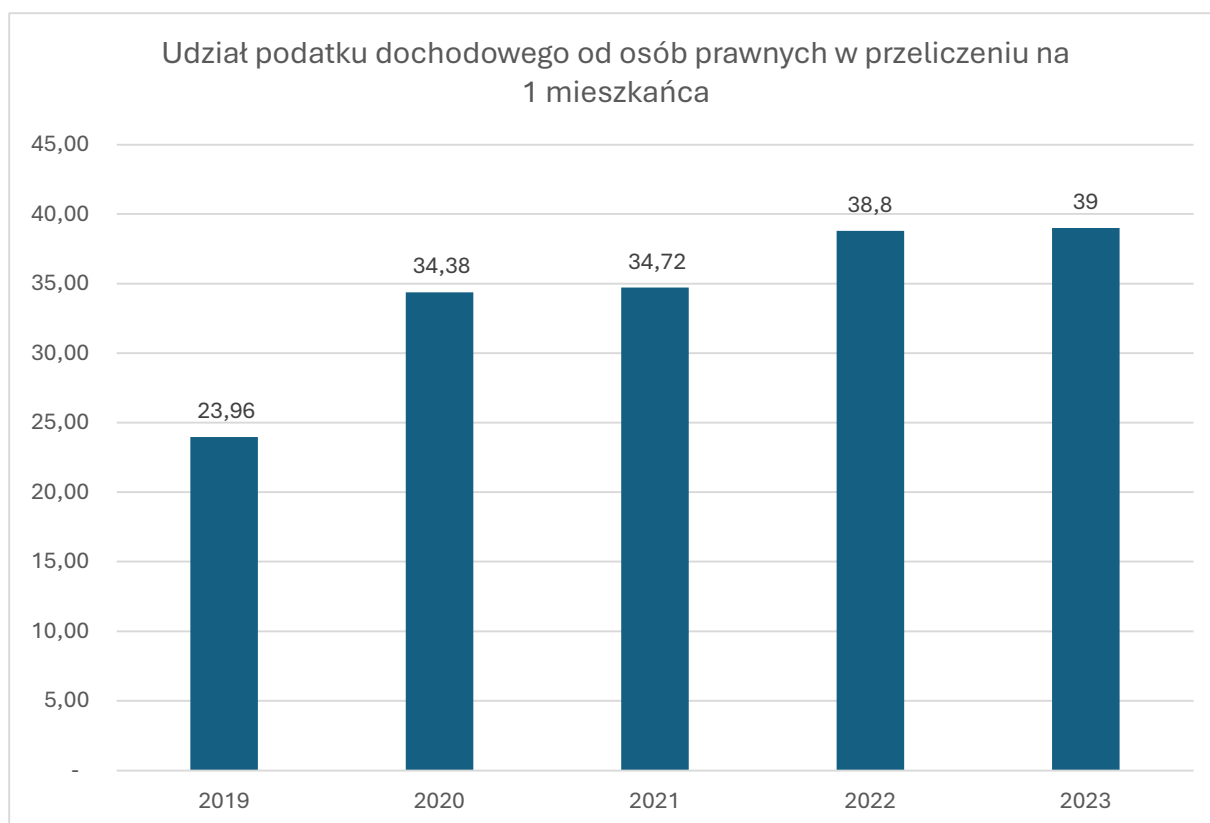
Tabela 21: wskaźnik dochodów majątkowych w przeliczeniu na 1 mieszkańca w jednostkach wchodzących w skład Ziemi Gorlickiej. Źródło: opracowanie własne na podstawie monitorrozwoju.pl

Na całość dochodów własnych jednostek wchodzących w skład Ziemi Gorlickiej składają się m.in.: udziały w podatkach stanowiących dochód budżetu państwa w postaci wpływów z podatku dochodowego od osób fizycznych zamieszkałych na terenie danej gminy oraz od osób prawnych mających siedzibę na jej terenie w przeliczeniu na 1 mieszkańca. Na rysunku 25 przedstawiono udziały wpływów z podatków od osób fizycznych w przeliczeniu na 1 mieszkańca – w latach 2019–2022 udziały te wzrastały i w 2022 roku osiągnęły wartość 871,91 zł, spadły natomiast w 2023 roku do wartości 575,96 zł. W odniesieniu do województwa małopolskiego (1 144,5 zł) była to wartość niższa.

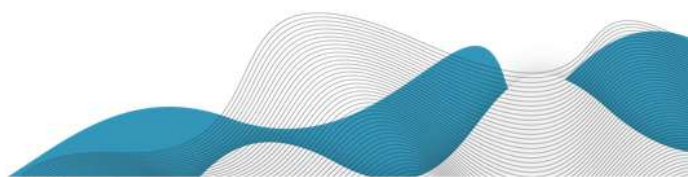
Rysunek 25: Wpływy z podatku dochodowego od osób fizycznych w przeliczeniu na 1 mieszkańca. Źródło: opracowanie własne na podstawie monitorrozwoju.pl

Udział podatku dochodowego od osób prawnych w przeliczeniu na 1 mieszkańca w jednostkach należących do Ziemi Gorlickiej od 2019 roku sukcesywnie wzrastał. W 2019 wyniósł 23,96 zł, natomiast w 2023 roku wzrósł do 39 zł. Obszar Ziemi Gorlickiej w porównaniu do województwa małopolskiego (166,35 zł) wypada znacznie gorzej.

Rysunek 26: Udział podatku dochodowego od osób prawnych w przeliczeniu na 1 mieszkańca. Źródło: opracowanie własne na podstawie monitorrozwoju.pl

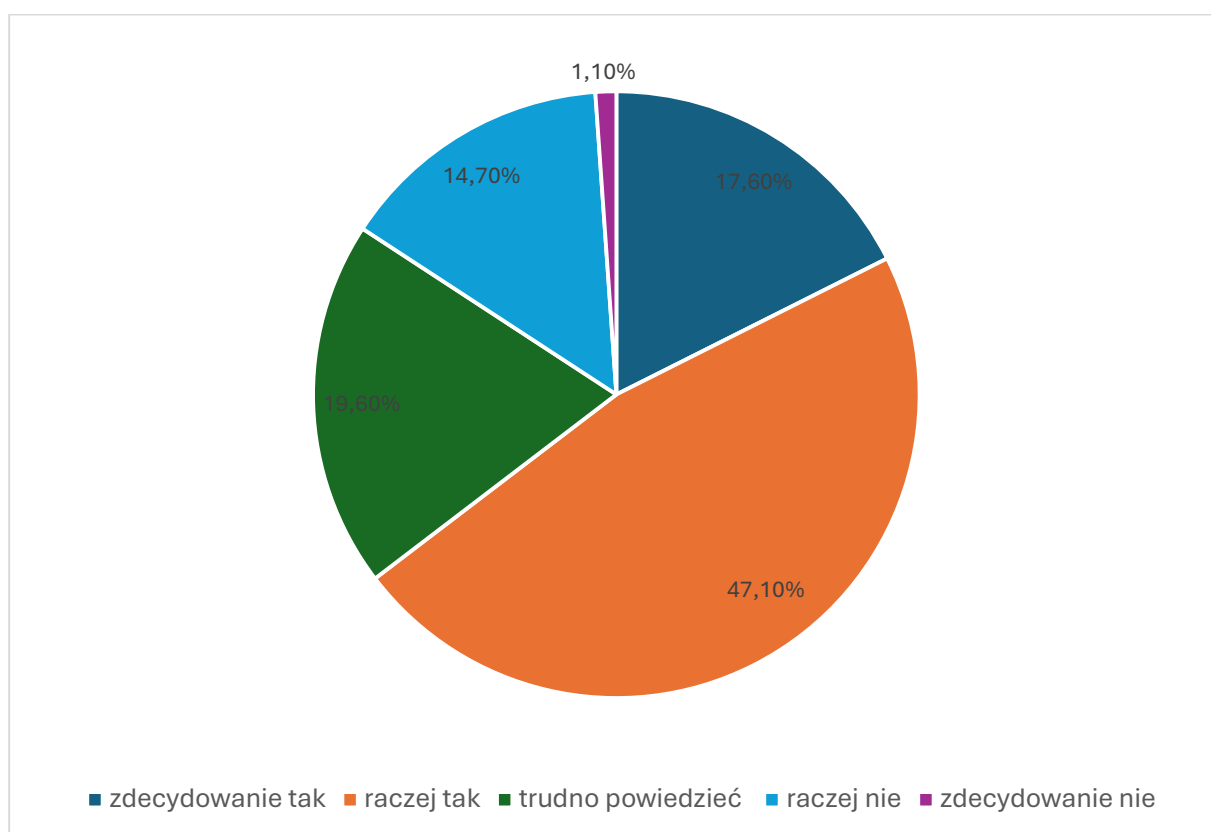
III RAPORT Z BADANIA ANKIETOWEGO

III.1. Wyniki badania ankietowego

Aby mieć szerszy obraz problemów Ziemi Gorlickiej z punktu widzenia jej mieszkańców, udostępniono ankiety online na temat warunków życia w poszczególnych jednostkach Ziemi Gorlickiej. Ankieta zawierała 8 pytań jednokrotnego i wielokrotnego wyboru i została udostępniona przez Urzędy Gmin i Urzędy Miast z terenu Ziemi Gorlickiej. Do próby włączono 103 respondentów. Poniżej przedstawiono wyniki otrzymanych odpowiedzi.

1. Czy uważa Pani / Pan, że Ziemia Gorlicka jest dobrym miejscem do życia?

47% ankietowanych wskazało, że dane Miasto/Gmina należące do terenu Ziemi Gorlickiej jest raczej dobrym miejscem do życia. Spora część osób jest zdania, że Miasto/Gmina jest zdecydowanie dobrym miejscem do życia (19,6%). W przeciwny sposób myśli 14,7% ankietowanych, a 19,6% nie ma sprecyzowanego zdania na ten temat.

2. Proszę wskazać najważniejsze atuty (moce strony) jakie wg Pana/Pani występują na obszarze Ziemi Gorlickiej (możliwość zaznaczenia wielu odpowiedzi):

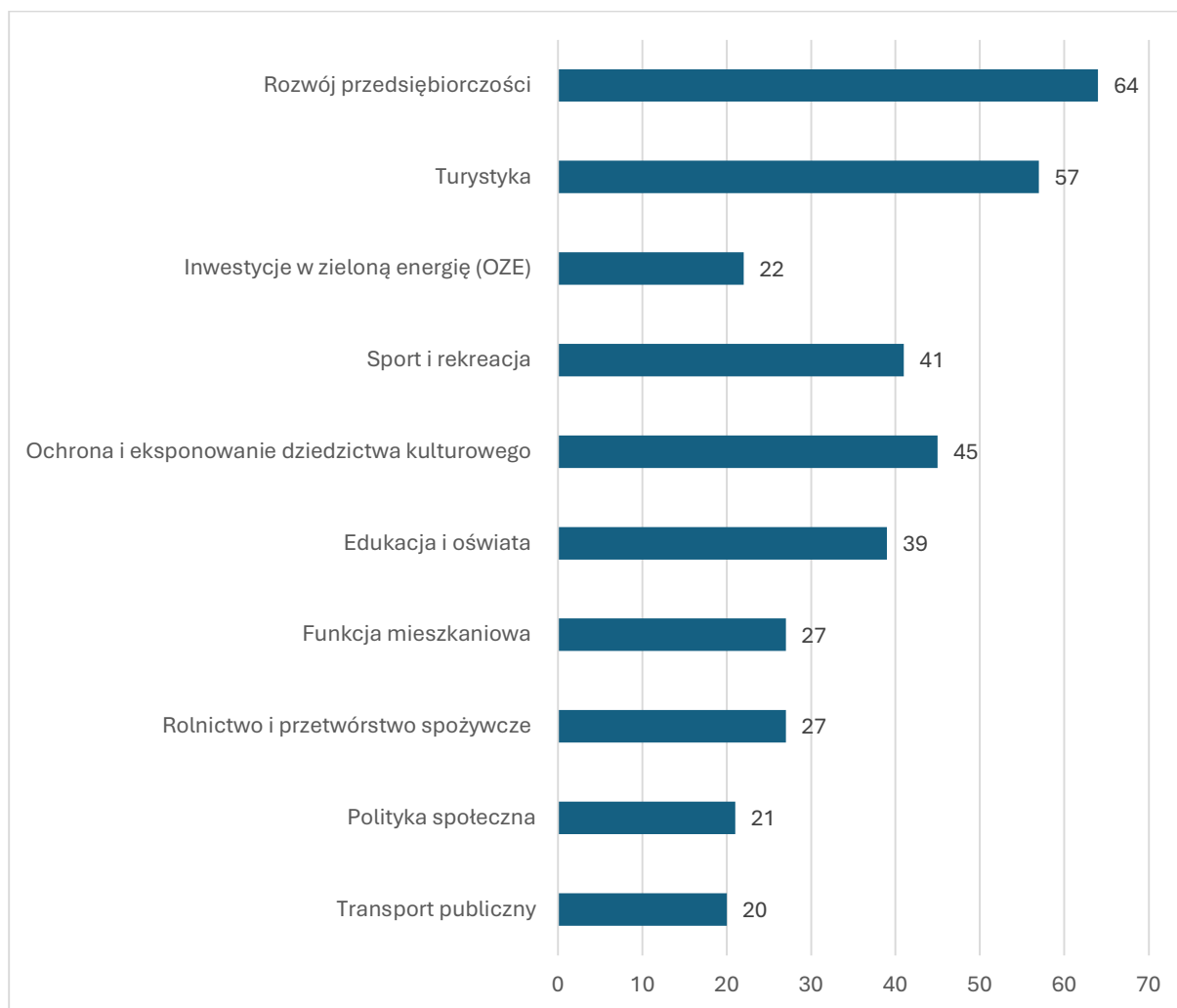
Mieszkańcy uznali, że największym atutem Ziemi Gorlickiej są walory turystyczne, atrakcyjne przyrodniczo i kulturowo tereny (71), urozmaicony krajobraz naturalny (zróżnicowanie przyrodnicze i przestrzenne) – 70 odpowiedzi oraz duży potencjał do rozwoju turystyki i agroturystyki (64).

3. Proszę wskazać słabe strony/problemy jakie wg Pana/Pani występują na obszarze Ziemi Gorlickiej? (możliwość zaznaczenia wielu odpowiedzi):

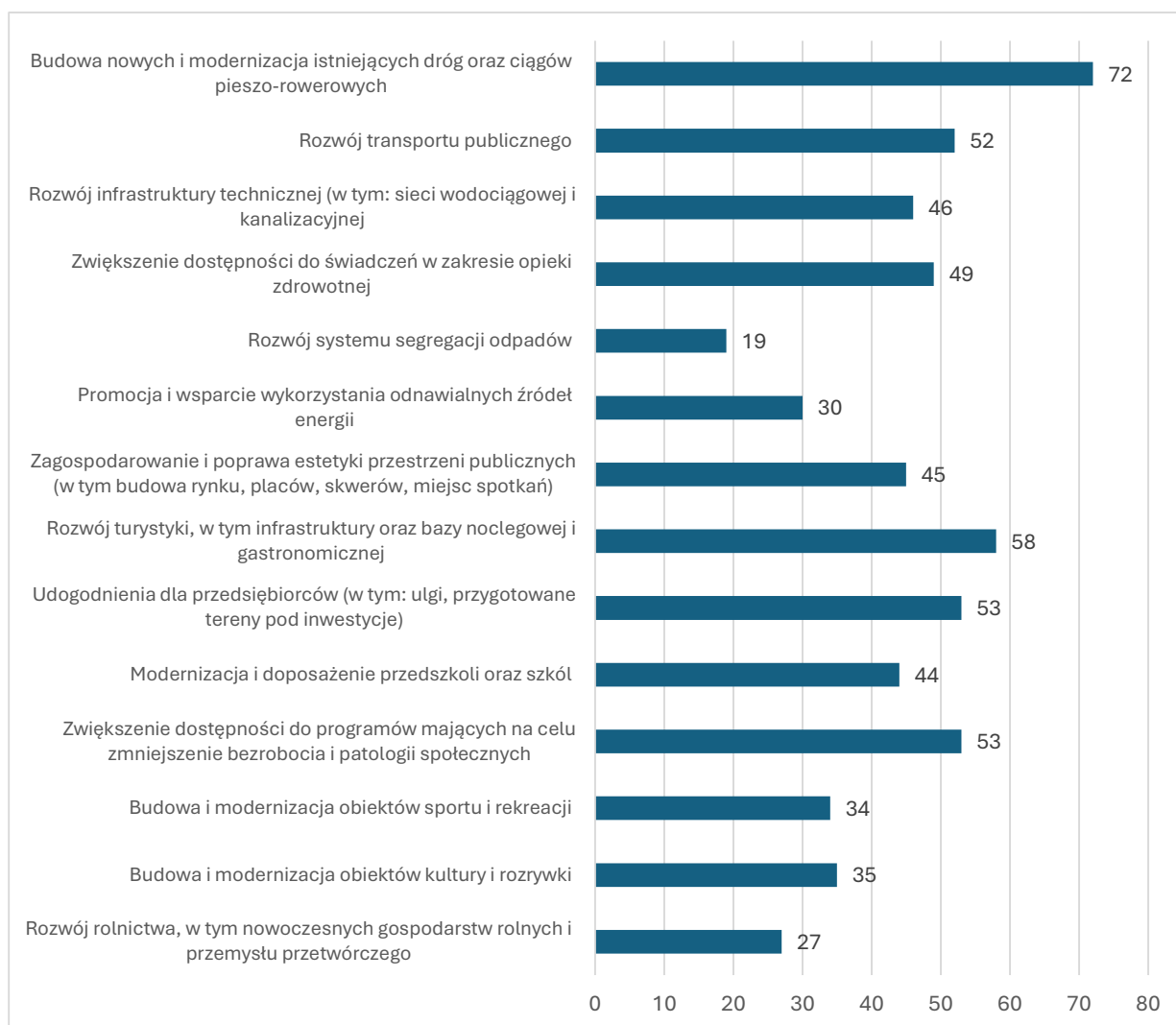
Największym problemem zdaniem mieszkańców Ziemi Gorlickiej jest odpływ ludzi młodych, aktywnych i wykształconych do dużych aglomeracji (81 wskazań), sytuacja na rynku pracy (70) oraz dostępność komunikacyjna (63). Wśród słabych stron Ziemi Gorlickiej wyróżnić można także niedostateczną promocję gminy pod względem gospodarczym i turystycznym (48) oraz brak zakładów przemysłowych (44). W dalszej kolejności wskazano niską aktywność lokalną mieszkańców (43).

4. Proszę wskazać co wg Pana/Pani powinno być głównym kierunkiem rozwoju Ziemi Gorlickiej?

Głównym kierunkiem rozwoju Ziemi Gorlickiej zdaniem mieszkańców powinien być rozwój przedsiębiorczości (63), turystyka (57) oraz ochrona i eksportowanie dziedzictwa kulturowego (45). Istotne znaczenie posiada także rozwój sportu i rekreacji (40) oraz edukacja i oświata (38). Wśród odpowiedzi nie wymienionych w ankiecie, respondenci wskazali na infrastrukturę drogową i dostępność komunikacyjną, ochronę dziedzictwa przyrodniczego i obszarów połemkowskich oraz promocję regionu dla inwestorów.

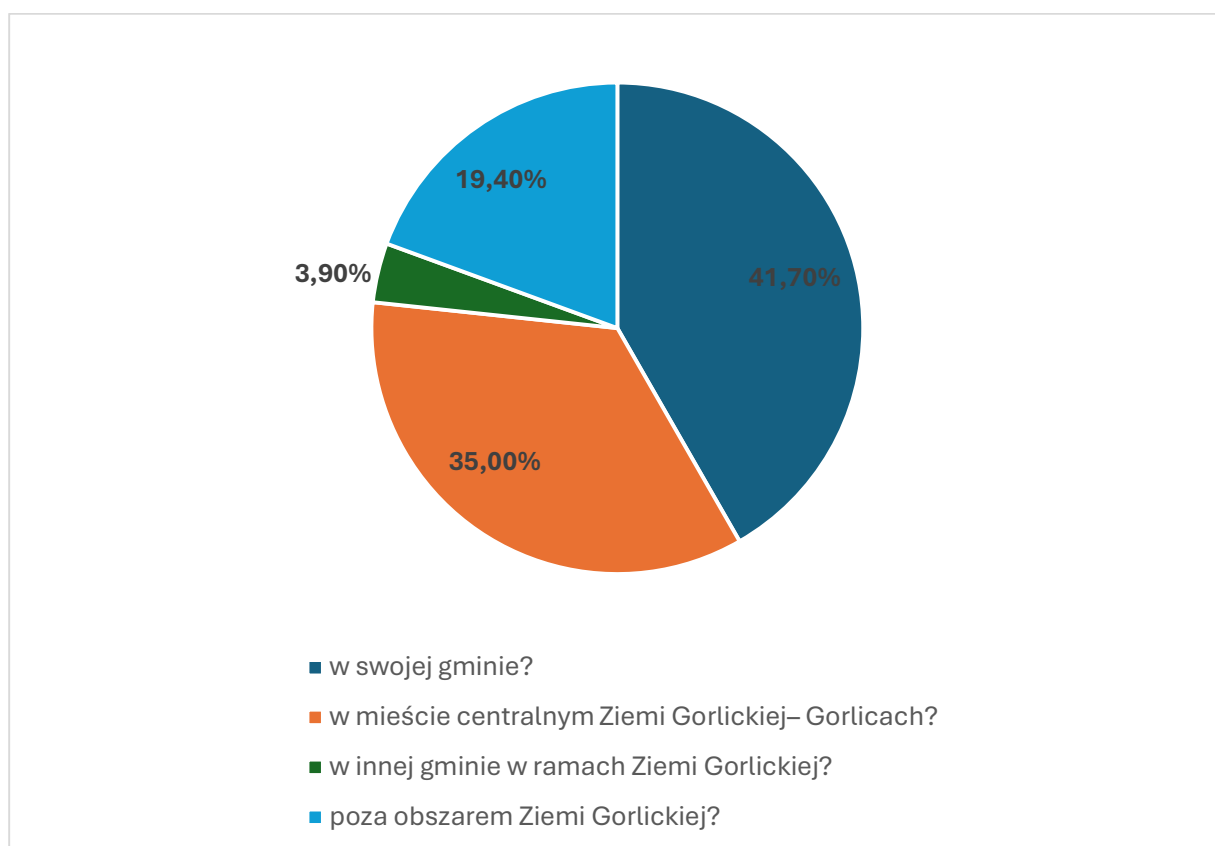
5. Proszę o wybranie priorytetów, które mają lub mogłyby mieć największy wpływ na rozwój Ziemi Gorlickiej w latach 2023–2030 oraz rozwiązanie istniejących problemów i barier rozwoju (możliwość zaznaczenia wielu odpowiedzi):

Wśród najważniejszych priorytetów, które mają lub mogłyby mieć największy wpływ na rozwój Ziemi Gorlickiej w latach 2023–2030 oraz rozwiązanie istniejących problemów i barier rozwoju mieszkańcy wskazali budowę nowych i modernizację istniejących dróg i ciągów pieszo-rowerowych (72), rozwój turystyki, w tym infrastruktury oraz bazy noclegowej i gastronomicznej (58), udogodnienia dla przedsiębiorców (w tym: ulgi, przygotowane tereny pod inwestycje) – 53 oraz zwiększenie dostępności do programów mających na celu zmniejszenie bezrobocia i patologii społecznych (53). W dalszej kolejności ankietowani wskazywali na rozwój transportu publicznego (52), zwiększenie dostępności do świadczeń w zakresie opieki zdrowotnej (49), rozwój infrastruktury technicznej (w tym sieci wodociągowej

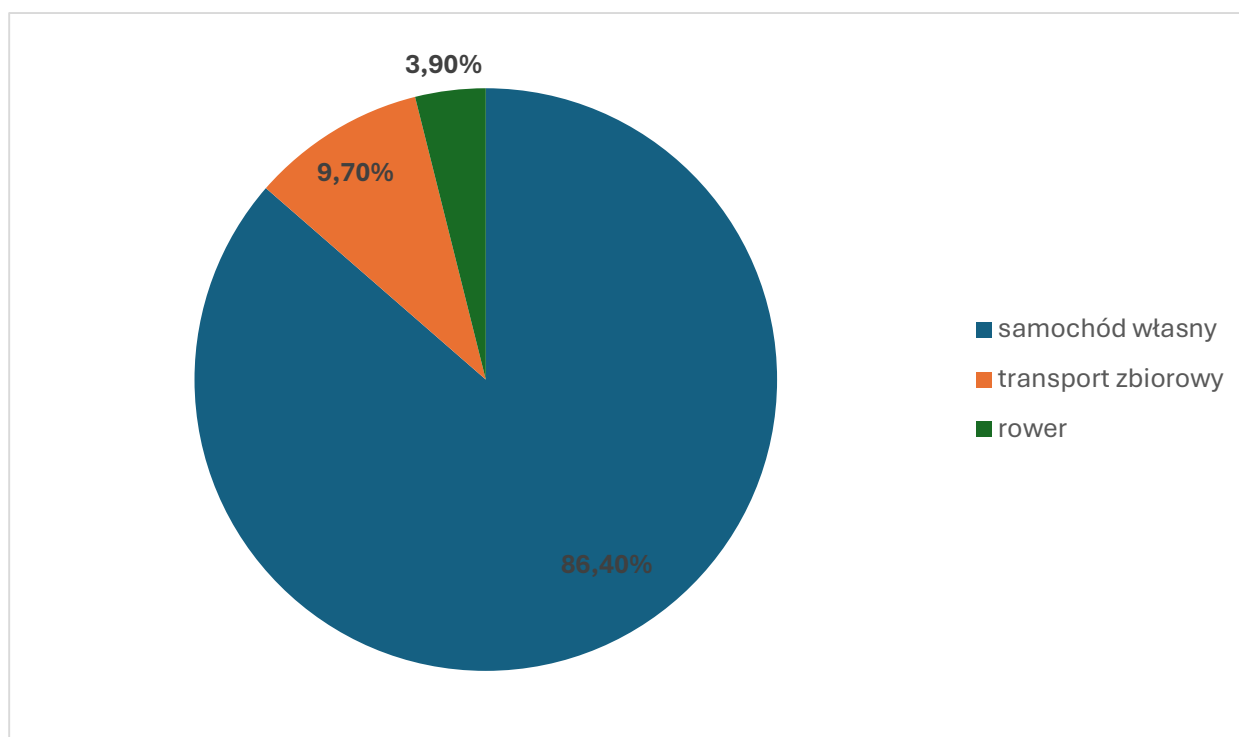
i kanalizacyjnej) – 46, a także zagospodarowanie i poprawę estetyki przestrzeni publicznych (w tym budowę rynku, placów, skwerów, miejsc spotkań) – 44. Wśród innych odpowiedzi znalazła się sugestia dotycząca budowy dróg gminnych oraz walka z wykluczeniem komunikacyjnym.

6. Proszę wskazać gdzie Pan/Pani korzysta z podstawowych rodzajów usług (edukacja: przedszkolna, podstawowa, średnia, wyższa, usługi zdrowotne, handel, usługi rekreacyjne i sportowe, kulturalne, usługi dla biznesu i finansowe):

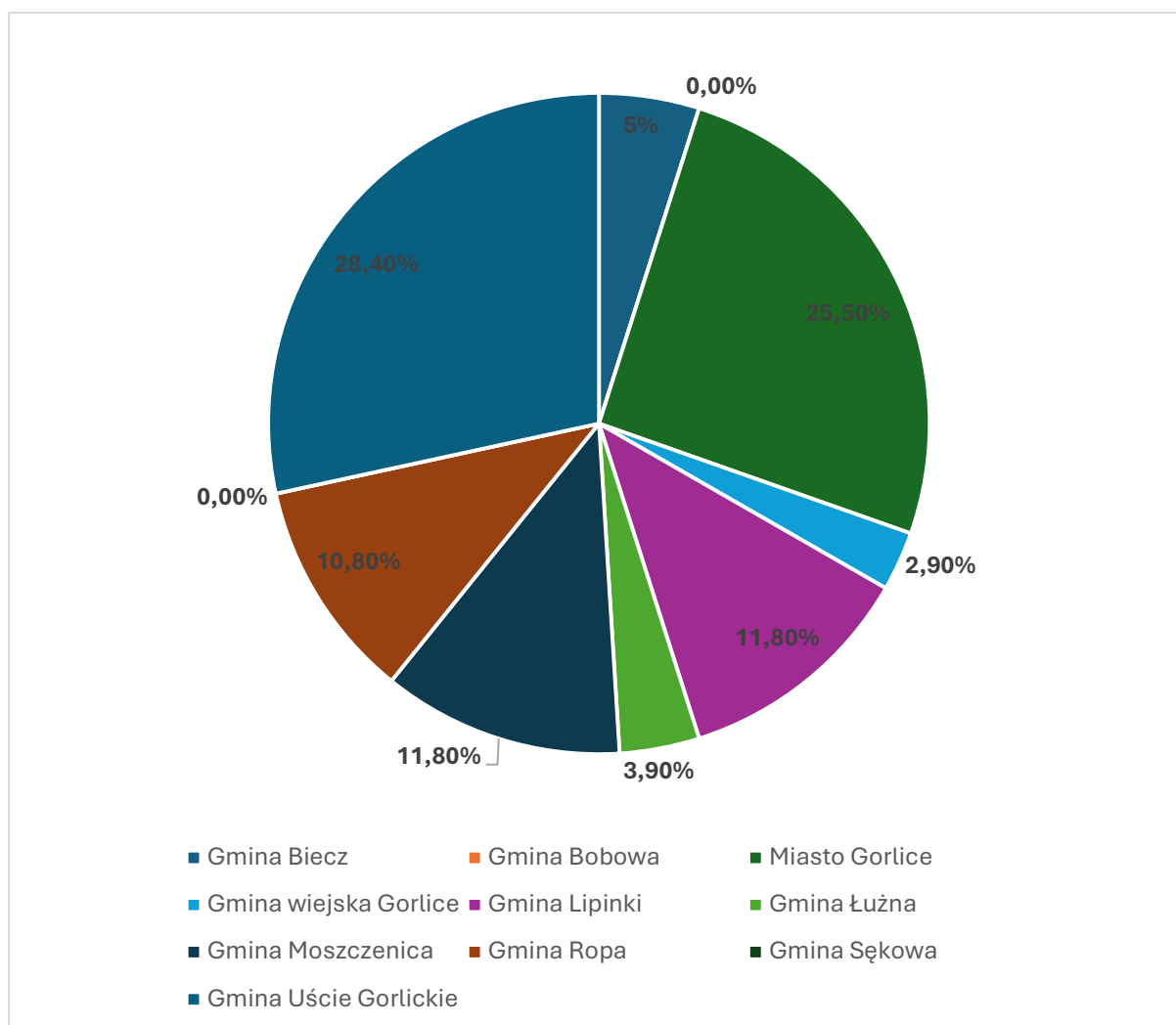
Mieszkańcy z podstawowych rodzajów usług (edukacja: przedszkolna, podstawowa, średnia, wyższa, usługi zdrowotne, handel, usługi rekreacyjne i sportowe, kulturalne, usługi dla biznesu i finansowe) korzystają przeważnie w swojej gminie (blisko 42%) lub w mieście centralnym Ziemi Gorlickiej - Gorlicach (35%). Nieliczni korzystają z tychże usług poza obszarem ZG (19,4%) w innej gminie z terenu ZG (3,9%).

7. Proszę wskazać jakich środków transportu najczęściej Pan/Pani używa?

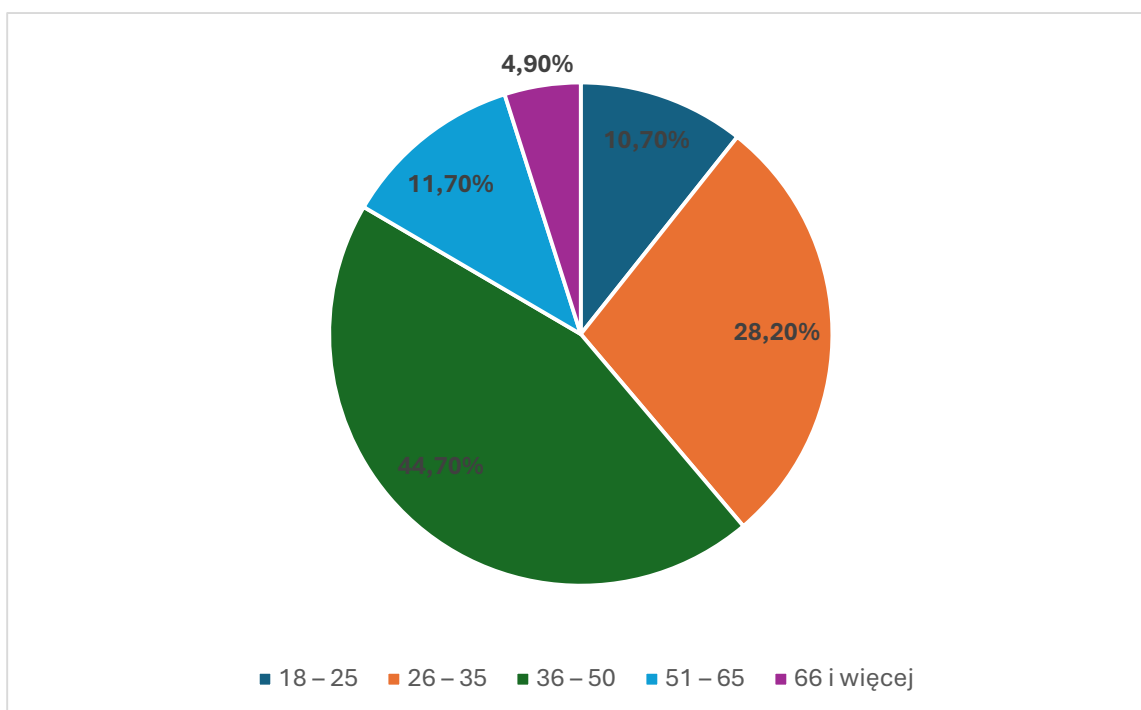
Mieszkańcy najczęściej korzystają z własnego samochodu (86,4%), rzadziej z transportu zbiorowego (9,7%) lub roweru (3,9%).

8. Proszę o wskazanie gminy wchodzącej w skład Ziemi Gorlickiej, którą Pan/Pani zamieszkuje/reprezentuje:

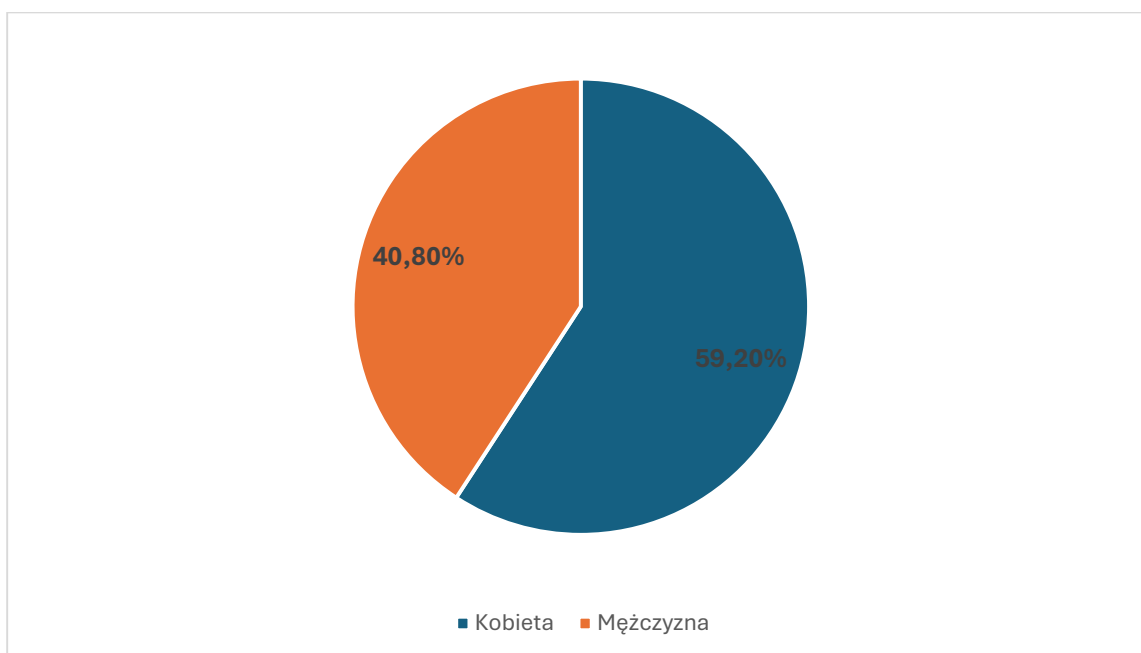
Najwięcej odpowiedzi w ankietach udzielili mieszkańcy Gminy Uście Gorlickie (28,4%) oraz Miasta Gorlice (25,5%), a także gmin Lipinki i Moszczenica (po 11,8%).

9. Pani/Pana wiek?

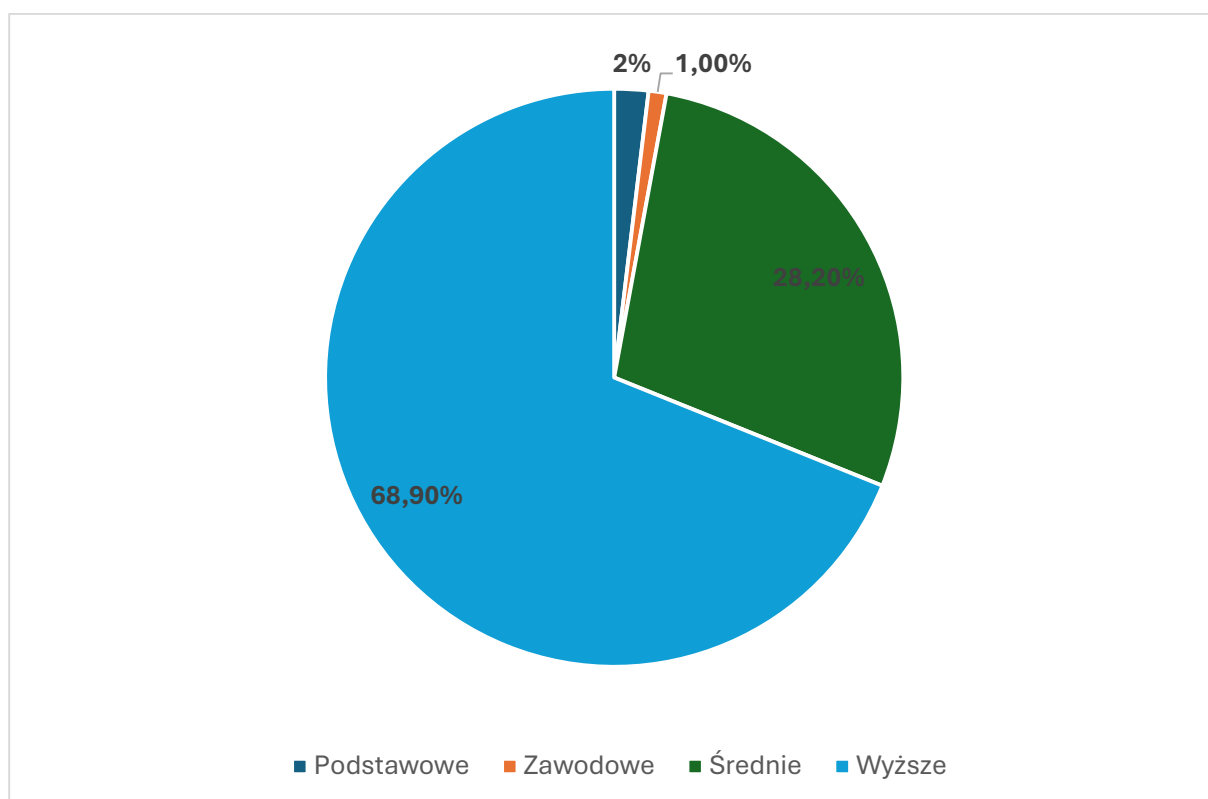
Najwięcej odpowiedzi udzielili mieszkańcy w przedziale wiekowym 36-50 lat (44,7%) oraz 26-35 lat (28,2%).

10. Pani/Pana płeć?

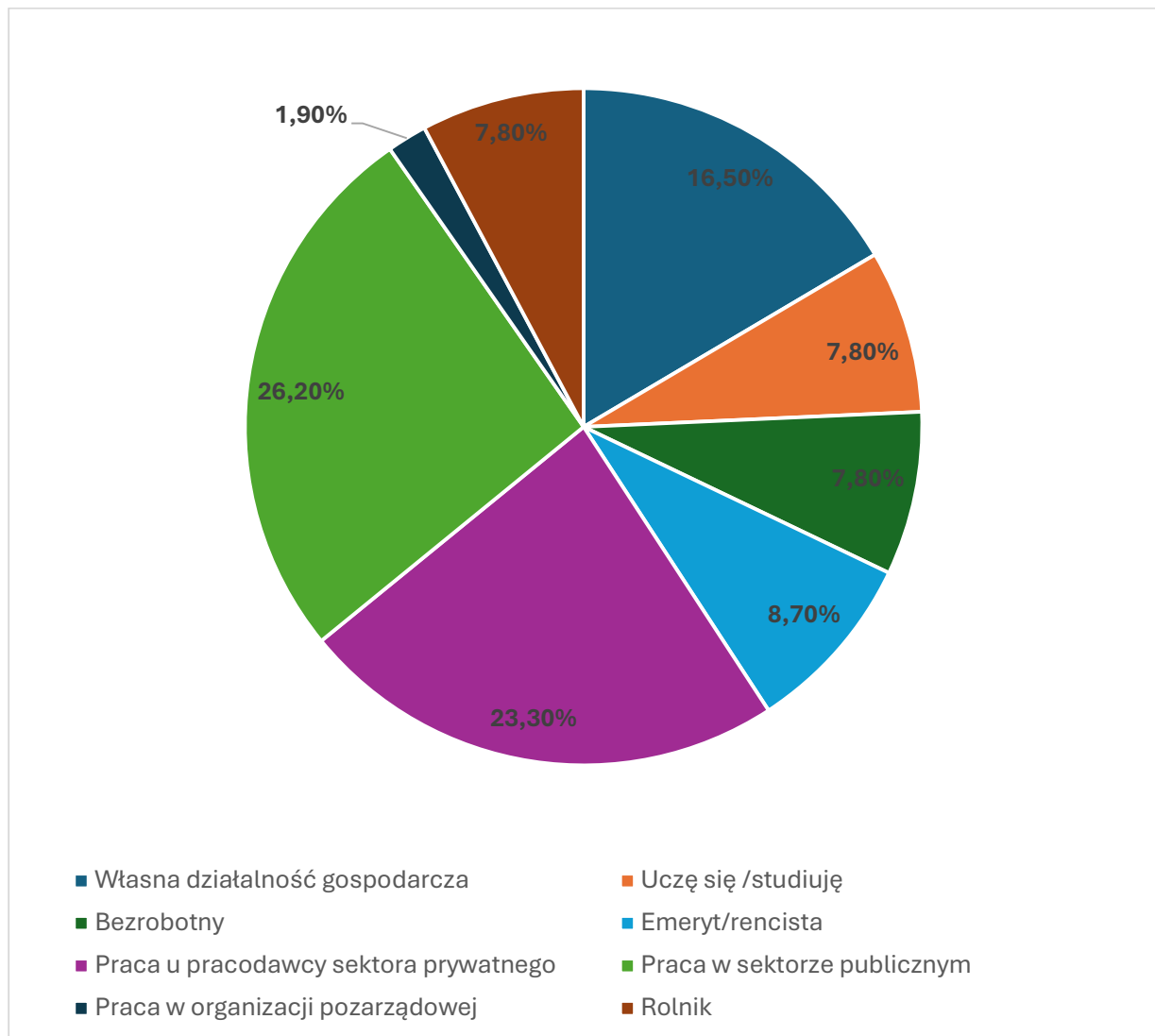
W ankiecie wzięło udział blisko 60% kobiet i 40% mężczyzn.

11. Pani/Pana wykształcenie?

Zdecydowana większość ankietowanych posiada wykształcenie wyższe (68,9%).
Sporo osób posiada wykształcenie średnie (28,2%).

12. Pani/Pana aktywność zawodowa?

Większość respondentów jest zatrudniona w sektorze publicznym (26,2%) lub prywatnym (23,3%). Własną działalność gospodarczą prowadzi 16,5% ankietowanych, natomiast 8,7% to emeryci lub renciści. 7,8% stanowią osoby uczące się, studenci, rolnicy lub bezrobotni.

III.2 Podsumowanie badania ankietowego

W badaniu ankietowym, które miało na celu ocenę warunków życia Ziemi Gorlickiej, wzięło udział 103 mieszkańców regionu. Ankieta składała się z 8 pytań dotyczących różnych aspektów życia i rozwoju tego obszaru.

- Ogólna ocena miejsca do życia

47% respondentów uznało, że Ziemia Gorlicka jest raczej dobrym miejscem do życia, a 19,6% wskazało, że zdecydowanie dobrym. Natomiast 14,7% miało negatywne zdanie na ten temat, a 19,6% nie miało jednoznacznej opinii.

- Mocne strony regionu

Największe atuty Ziemi Gorlickiej to walory turystyczne, krajobraz naturalny oraz potencjał rozwoju turystyki i agroturystyki. Te aspekty wskazało odpowiednio 71, 70 oraz 64 ankietowanych.

- Główne problemy

Największymi wyzwaniem dla regionu według mieszkańców są: odpływ ludzi młodych, rynek pracy oraz dostępność komunikacyjna, co podkreśliło odpowiednio 81, 70 i 63 respondentów. Kolejnymi problemami są brak zakładów przemysłowych oraz niska promocja gospodarcza regionu.

- Kierunki rozwoju

Mieszkańcy uważają, że głównym kierunkiem rozwoju powinny być przedsiębiorczość (63 odpowiedzi), turystyka (57) oraz ochrona dziedzictwa kulturowego (45). Ważne są także sport, rekreacja oraz edukacja.

- Priorytety do 2030 roku

Najważniejsze priorytety na przyszłość to modernizacja dróg i infrastruktury pieszo-rowerowej (72), rozwój turystyki (58) oraz wsparcie dla przedsiębiorców i zwalczanie bezrobocia (po 53 głosy). Istotne są również transport publiczny, opieka zdrowotna oraz poprawa estetyki przestrzeni publicznych.

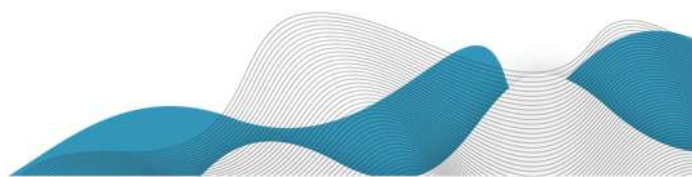
- Korzystanie z usług i transport

42% mieszkańców korzysta z usług na terenie swojej gminy, 35% w Gorlicach. Najczęściej używanym środkiem transportu jest własny samochód (86,4%), a tylko 9,7% korzysta z transportu zbiorowego.

- Dane demograficzne

Ankietę wypełniło najwięcej osób w wieku 36-50 lat (44,7%), w większości kobiety (60%). Zdecydowana większość respondentów ma wykształcenie wyższe (68,9%).

IV ANALIZA SWOT

Kolejnym etapem syntezy ustaleń diagnostycznych oraz propozycji rozwiązań strategicznych jest analiza SWOT, której celem jest identyfikacja głównych kierunków rozwoju strategicznego. Nazwa jest akronimem czterech angielskich słów:

S (*Strengths*) – mocne strony,

W (*Weaknesses*) – słabe strony,

O (*Opportunities*) – szanse,

T (*Threats*) – zagrożenia.

Na mocne i słabe strony wpływ mają czynniki wewnętrzne, a na szanse i zagrożenia – czynniki zewnętrzne.

Mocne strony	Słabe strony
- zróżnicowany krajobraz zwiększający atrakcyjność regionu, - rozwój ruchu przygranicznego, sąsiedztwo atrakcyjnych turystycznie regionów, - rozlewnie wód leczniczych, - rozwój turystyki sportowej (narcciarstwo klasyczne i zjazdowe, kolarstwo górskie, hippika, biegi), - rozwój turystyki w rejonach poza skupiskami przemysłu i z dala od głównych ciągów komunikacyjnych, - potencjał do rozwoju turystyki wodnej i sportów rekreacyjnych – możliwości uprawiania sportów wodnych (kajakarstwo, żeglarstwo, wędkarstwo), co przyciąga turystów o różnych zainteresowaniach,	- niższe plony , uprawa gatunków roślin o niewielkich wymaganiach glebowych, zaniechanie prowadzenia upraw rolnych, - niedobory wody wpływające na wielkości plonów, - ograniczenie rozwoju niektórych dziedzin gospodarki, - ograniczenia lokalizacyjne przy podejmowaniu działalności gospodarczej (NATURA 2000), - duża odległość od stolicy województwa – Krakowa, - słaba baza noclegowa, - małe sołectwa o charakterze wiejskim - spowolniony rozwój, - problem wykluczenia komunikacyjnego w niektórych

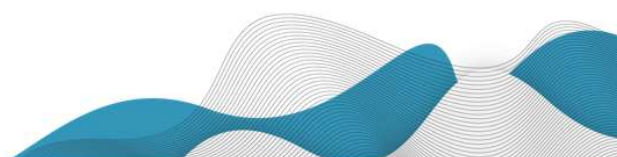
- obecność zabytków wpisanych na listę UNESCO, - rozwój przemysłu drzewnego – miejsca zatrudnienia, - rozwój turystyki i agroturystyki, - występowanie złóż ropy naftowej, gazu ziemnego, piasków i żwirów oraz ilastych surowców ceramiki budowlanej, - zabytki o wartości religijnej i architektonicznej, - bogata architektura sakralna sprzyjająca rozwojowi turystyki religijnej, - obecność szlaków turystycznych na terenie Ziemi Gorlickiej, - bliskość Nowego Sącza, Tarnowa, Jasła. - podejmowaniu inicjatyw mających na celu wsparcie wiejskich społeczności lokalnych poprzez zwiększanie dostępu do edukacji oraz promowanie na terenach wiejskich idei kształcenia się przez całe życie, - realizacja polityki społecznej prowadzącej do integracji i aktywizacji osób zagrożonych wykluczeniem społecznym, - promowanie postaw proekologicznych wśród mieszkańców, - doświadczenia w realizacji projektów z zakresu efektywności energetycznej,	miejsowościach z terenu Ziemi Gorlickiej, - trudności w kreowaniu nowych miejsc pracy - ograniczona podaż nowych mieszkań, co może zniechęcać młode rodziny do osiedlania się w regionie, - ograniczona oferta spędzania wolnego czasu, co może zniechęcać młodsze pokolenia.
---	--

- źródła siarczkowe będące podstawą działalności uzdrowiskowej, - wyroby koronkarskie z Bobowej – coraz bardziej poszukiwany towar.	
Szanse	Zagrożenia
- zachęcenie inwestorów do przedsięwzięć na terenie Ziemi Gorlickiej, - rozwój uzdrowisk – Wysowej Zdrój oraz Wapiennego, - perspektywy rozwoju geotermii w Gminach Sękowa i Ropa, - możliwości rozwoju bazy turystyczno-leczniczo-uzdrowiskowej, - wzrost zainteresowania turystyką aktywną i ekologiczną – rosnący trend w zakresie turystyki przyrodniczej i sportowej, co może przyciągnąć większą liczbę turystów do regionu, - pozyskiwanie partnerów wśród powiatów i miast Polski, - wzrost świadomości ekologicznej społeczeństwa, - tradycje przemysłowe regionu (naftowy, drzewny) mogą być bazą do rozwinięcia nowych technologii oraz modernizacji istniejących zakładów, co wpłynie na zwiększenie zatrudnienia i dochodów, - plany w zakresie zwiększenia udziału korzystania z odnawialnych źródeł energii,	- wysokie koszty inwestycji związanych z wdrożeniem odnawialnych źródeł energii, - ograniczona infrastruktura, brak dużych inwestycji i trudny dostęp do kluczowych rynków mogą zniechęcać potencjalnych inwestorów, - niedostatecznie rozwinięta sieć dróg i transportu publicznego, utrudniając dostęp do innych regionów, wpływa na ograniczenie mobilności mieszkańców i inwestorów, - brak zaawansowanych technologicznie firm oraz ośrodków badawczo-rozwojowych, co ogranicza możliwość modernizacji lokalnej gospodarki, - zagrożenia związane z ekstremalnymi zjawiskami pogodowymi, takimi jak powódzie czy susze, mogą wpłynąć negatywnie na rolnictwo, infrastrukturę i życie mieszkańców. - mimo atrakcyjnych walorów przyrodniczych, brak inwestycji w infrastrukturę turystyczną może prowadzić do niewykorzystania potencjału turystycznego regionu,

- rozwój technologii energooszczędnych oraz ich coraz większa dostępność (np. fotowoltaika, tanie energooszczędne źródła światła), - ograniczenie wykorzystania energii pochodzącej ze źródeł konwencjonalnych i w rezultacie redukcja emisji gazów cieplarnianych oraz zmniejszenie stopnia degradacji środowiska naturalnego, - rozwój źródeł ciepła opartych o energię z odnawialnych źródeł energii w postaci: energii słonecznej, biomasy i biogazu, - utrzymanie istniejącego indywidualnego systemu zaopatrzenia w ciepło z zaleceniem modernizacji i wymiany urządzeń grzewczych na urządzenia o wysokiej sprawności grzewczej i niskim stopniu emisji zanieczyszczeń, - możliwość zatrzymania młodych ludzi poprzez tworzenie miejsc pracy i poprawę warunków życia może przyczynić się do zahamowania odpływu ludności, - korzystne warunki przyrodnicze i czyste środowisko sprzyjają rozwojowi rolnictwa ekologicznego, co może zwiększyć atrakcyjność regionu w kontekście zdrowej żywności.	- brak w pełni rozwiniętej sieci szlaków, ścieżek rowerowych, miejsc wypoczynkowych i punktów widokowych, co ogranicza komfort korzystania z okolicy zalewu Klimkówka, - mała popularność regionu i świadomość osób z zewnątrz o możliwościach w nim tkwiących, - konkurencja ze strony lepiej rozwiniętych sąsiednich jednostek, - wyjeżdżanie młodych i wykształconych osób w inne rejony Polski lub zagranicę - emigracja zarobkowa.
--	--

Tabela 22: Analiza SWOT dla Związku Gmin Ziemi Gorlickiej.

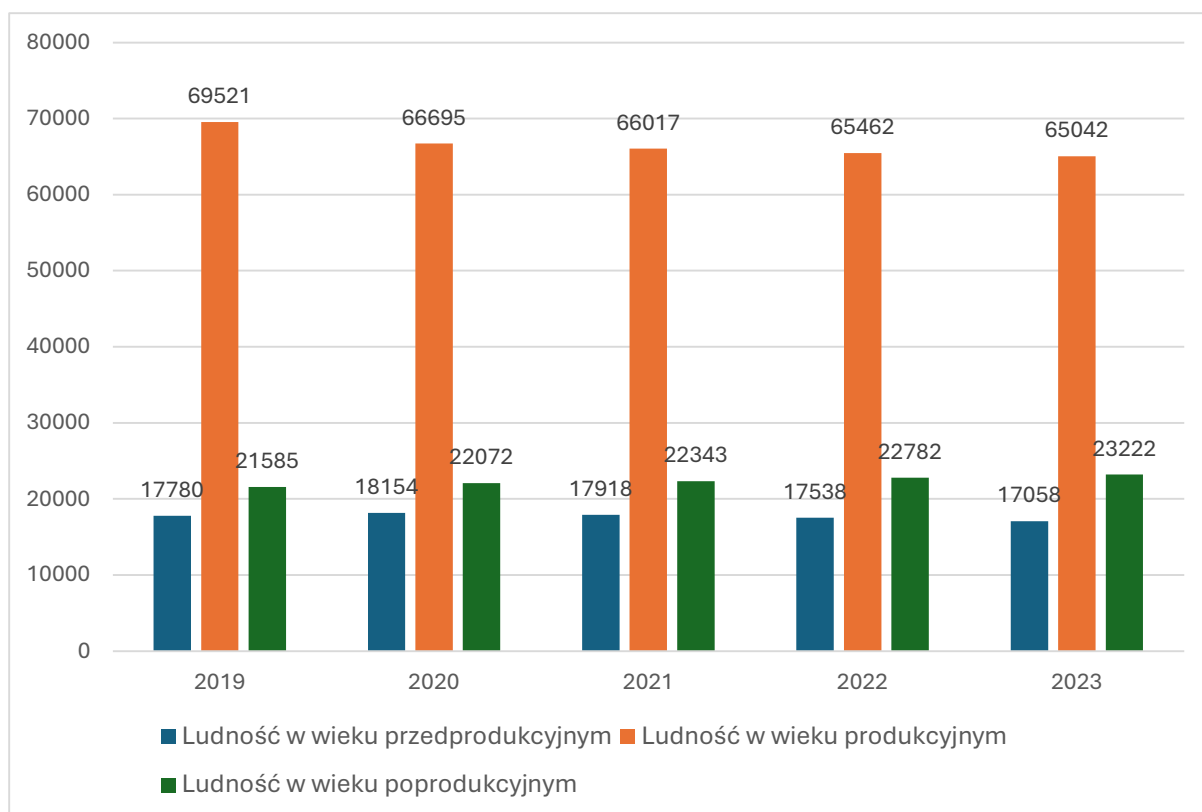
V STAN I WYZWANIA ROZWOJU ZIEMI GORLICKIEJ

V.1. Wnioski z diagnozy sytuacji społecznej

W skład porozumienia międzygminnego wchodzi jednostki samorządu terytorialnego, tj. Miasto Gorlice, Gmina Gorlice, Gmina Biecz, Gmina Bobowa, Gmina Lipinki, Gmina Łużna, Gmina Sękowa, Gmina Ropa, Gmina Moszczenica, Gmina Uście Gorlickie wraz z udziałem Powiatu Gorlickiego. Z diagnozy sytuacji społecznej Ziemi Gorlickiej wynika, że w latach 2002-2023 liczba mieszkańców zmalała o 0,7%. Największy wzrost liczby mieszkańców odnotowano w latach 2009-2012. Przy tym saldo migracji w latach 2019-2023 przyjmowało wartość ujemną. Prognozowana liczba mieszkańców zamieszkujących Ziemię Gorlicką w 2050 roku wynosi 95 403, z czego 48 047 to kobiety, a 47 356 mężczyźni.

W latach 2019-2023 na obszarze Ziemi Gorlickiej można było zaobserwować zmiany w strukturze demograficznej zamieszkujących ją mieszkańców, które w kategoriach osób w wieku przedprodukcyjnym i poprodukcyjnym są podobne dla większości jednostek administracyjnych w kraju. W tym okresie stale malała liczba osób w wieku produkcyjnym, rosła natomiast liczba osób w wieku poprodukcyjnym. W latach 2019-2023 liczba osób w wieku poprodukcyjnym była wyższa od liczby osób w wieku przedprodukcyjnym.

Rysunek 1: Struktura wieku mieszkańców Ziemi Gorlickiej. Źródło: opracowanie własne na podstawie Banku Danych Lokalnych.

Jednocześnie prognozy opracowane przez Główny Urząd Statystyczny wskazują, że w perspektywie do 2030 r. ogólna liczba ludności na obszarze Ziemi Gorlickiej będzie ulegać tendencji spadkowej. Postępować będą w dalszym ciągu obserwowane już obecnie tendencje w zakresie wzrostu odsetka osób w wieku poprodukcyjnym. Prognozuje się także spadek odsetka mieszkańców w wieku przedprodukcyjnym i produkcyjnym. W związku z powyższym w przyszłości będzie należało podjąć działania zmierzające do ograniczenia spadku liczby ludności w wieku produkcyjnym oraz wzmocnienia udziału w niej osób w wieku przedprodukcyjnym i produkcyjnym. Istotne będzie także położenie większego nacisku na rozwój oferty usług skierowanej dla seniorów, ich opiekunów oraz osób ze szczególnymi potrzebami. Władze jednostek samorządu terytorialnego wchodzące w skład Porozumienia dostrzegają konieczność podjęcia działań na rzecz świadomej polityki demograficznej, zwłaszcza przeciwdziałaniu negatywnym tendencjom migracyjnym poprzez działania w zakresie polityki przestrzennej i podniesienia jakości usług

społecznych, także kulturalnych, które przełożą się na podniesienie jakości życia rodzin na terenie Ziemi Gorlickiej.

Na terenie Ziemi Gorlickiej można odnotować spadek liczby przedszkoli (72 w 2023 roku) oraz liczby dzieci w przedszkolach. Współczynnik skolaryzacji brutto dla szkół podstawowych na obszarze Ziemi Gorlickiej wynosił około 92,2%. Wyniki egzaminu ósmoklasisty dla rocznika nauki szkolnej 2023/2024 z języka polskiego, matematyki oraz języka angielskiego były niższe od średniej dla województwa małopolskiego.

Na terenie Związku Gmin Ziemi Gorlickiej mieszkańcy mogą korzystać z oferty klubów sportowych oraz uczestniczyć w organizowanych przez szkoły, gminy, powiaty i województwo współzawodnictwach sportowych dzieci i młodzieży. W porównaniu do 2020 roku nastąpił wzrost liczby członków klubów sportowych (zarówno kobiet jak i mężczyzn), natomiast można zauważyć spadek tego wskaźnika w odniesieniu do 2018 roku.

Ziemia Gorlicka jest miejscem, gdzie można spotkać zabytki wpisane na listę światowego dziedzictwa UNESCO, liczne zabytki architektury sakralnej oraz świeckiej, w tym obiekty budownictwa rezydencjonalnego i obronnego. Charakterystycznym elementem krajobrazu są liczne cmentarze wojenne z czasów I wojny światowej. Pozostałością po społeczności żydowskiej są cmentarze, m.in. w Gorlicach, Bieczu i Bobowej, w której znajduje się zachowana synagoga. Prężnie działają łemkowskie organizacje kulturalno-społeczne – Stowarzyszenie „Ruska Bursa” i Zjednoczenie Łemków. Tradycję i kulturę Ziemi Gorlickiej poznać można także na licznych imprezach organizowanych przez Starostwo Powiatowe oraz urzędy gmin. Bardzo ważnym punktem turystycznym na mapie Ziemi Gorlickiej jest Miasto Biecz, gdzie zachowany został układ przestrzenno-urbanistyczny miasta pochodzący ze średniowiecza. Ziemia Gorlicka położona w obszarze Beskidu Niskiego jest także miejscem, gdzie można spędzać aktywnie czas, m.in. podejmując wędrówki piesze, wycieczki rowerowe, jak i jazdę konną. W Regietowie znajduje się Stadnina Koni Huculskich „Gładyszów” – największy na świecie ośrodek hodowli tej rasy. Atrakcyjność turystyczną regionu podnosi także sztuczne jezioro Klimkówka, gdzie latem można skorzystać z kajaków, łódek i żaglówek, a także uzdrowiska w Wysowej-Zdrój

i Wapiennem. Beskid Niski umożliwia także uprawianie sportów zimowych, takich jak np. narciarstwo biegowe. Funkcjonuje tu kilka ośrodków narciarskich, z tym największym na Magurze Małastowskiej.

Dalszy rozwój gminnej oferty rekreacyjnej i turystycznej Ziemi Gorlickiej powinien odbywać się we współpracy ze wszystkimi jednostkami wchodzącymi w skład Porozumienia. Wspólne działania promocyjne pomogą w jeszcze większym stopniu zwiększyć rozpoznawalność i atrakcyjność turystyczną tego regionu, przyciągnąć większą grupę turystów oraz zatrzymać ich na dłuższy czas.

Ważnym elementem systemu opieki zdrowotnej jest dostępność przychodni i aptek na terenie jednostek wchodzących w skład Ziemi Gorlickiej. W latach 2019-2023 nastąpił wzrost liczby porad lekarskich, co może świadczyć o zwiększonym zapotrzebowaniu na usługi medyczne w regionie. Liczba porad w 2023 roku była wyższa o 806 w porównaniu do 2018 roku, co wskazuje na rosnącą aktywność systemu opieki zdrowotnej. Dostępność przychodni i aptek na terenie Ziemi Gorlickiej jest stabilna. W 2023 roku funkcjonowały 52 przychodnie, co zapewnia szeroki dostęp do podstawowej opieki zdrowotnej dla mieszkańców. Zmniejszenie liczby ludności przypadającej na jedną aptekę ogólnodostępną do 3 192 w 2023 roku sugeruje lepszą dostępność usług farmaceutycznych, co może pozytywnie wpłynąć na poziom opieki zdrowotnej w regionie. Utrzymanie odpowiedniej liczby przychodni i aptek w kontekście spadającej liczby ludności jest istotne dla dalszego zapewnienia wysokiej jakości usług medycznych i farmaceutycznych w regionie. Wskaźnik liczby lekarzy i dentystów utrzymywał się na zbliżonym poziomie, jednak w 2022 roku można zauważyć jego wzrost o 0,2. Odsetek zgonów wśród osób poniżej 60 roku życia określa poziom przedwczesnej umieralności. Od 2018 roku można zauważyć stopniowy spadek tego wskaźnika na obszarze Ziemi Gorlickiej.

Zadania z zakresu szeroko rozumianej pomocy społecznej na terenie Ziemi Gorlickiej realizują: Powiatowe Centrum Pomocy Rodzinie, Domy Pomocy Społecznej, Centrum Opieki nad Dzieckiem „RAZEM” oraz Stowarzyszenie na Rzecz Pomocy Rodzinie „Nadzieja” z siedzibą w Bieczu, które realizuje zadanie zlecone „Prowadzenie Dziennego Ośrodka Wsparcia dla Osób z Zaburzeniami Psychicznymi - Środowiskowego Domu Samopomocy”. Środki wydatkowane w jednostkach wchodzących w skład Ziemi Gorlickiej na pomoc społeczną w latach 2020-2022

sukcesywnie wzrastały – w 2022 roku była to kwota w wysokości 70,9 mln zł. w 2023 roku kwota ta spadła o 0,2 mln zł w stosunku do roku poprzedniego. W okresie 2020-2022 odsetek osób korzystających ze środowiskowej pomocy społecznej nieznacznie spadał we wszystkich ekonomicznych grupach wieku (przedprodukcyjnej, produkcyjnej i poprodukcyjnej). W najbliższej przyszłości na kierunki podejmowanych działań w zakresie pomocy społecznej najsilniej wpływać będzie proces starzenia się społeczeństwa i konieczność silniejszego otwarcia się na potrzeby osób starszych, długotrwale chorych i z niepełnosprawnością. Planując przyszłe działania należy uwzględnić konieczność zapewnienia opieki seniorom, którzy są jej pozbawieni, ale i opiekunom seniorów, którzy nierzadko muszą zrezygnować z pracy na rzecz zapewnienia całodobowej opieki osobom niezdolnym już do samodzielnego funkcjonowania.

W 2023 roku na terenie Ziemi Gorlickiej odnotowano mniejszą liczbę przestępstw, wykrywalności przestępstw oraz liczby podejrzanych w porównaniu do roku 2022. Stwierdzono ogółem 1567 przestępstw, z czego 917 stanowiły przestępstwa kryminalne. W 2023 roku odnotowano wzrost liczby wypadków drogowych (o 10 więcej w porównaniu do 2022 roku) oraz liczby osób, które zginęły w wypadku (o 2 więcej niż w roku 2022). W porównaniu do lat poprzednich wzrosła również liczba rannych, jak i liczba zatrzymanych dowodów rejestracyjnych.

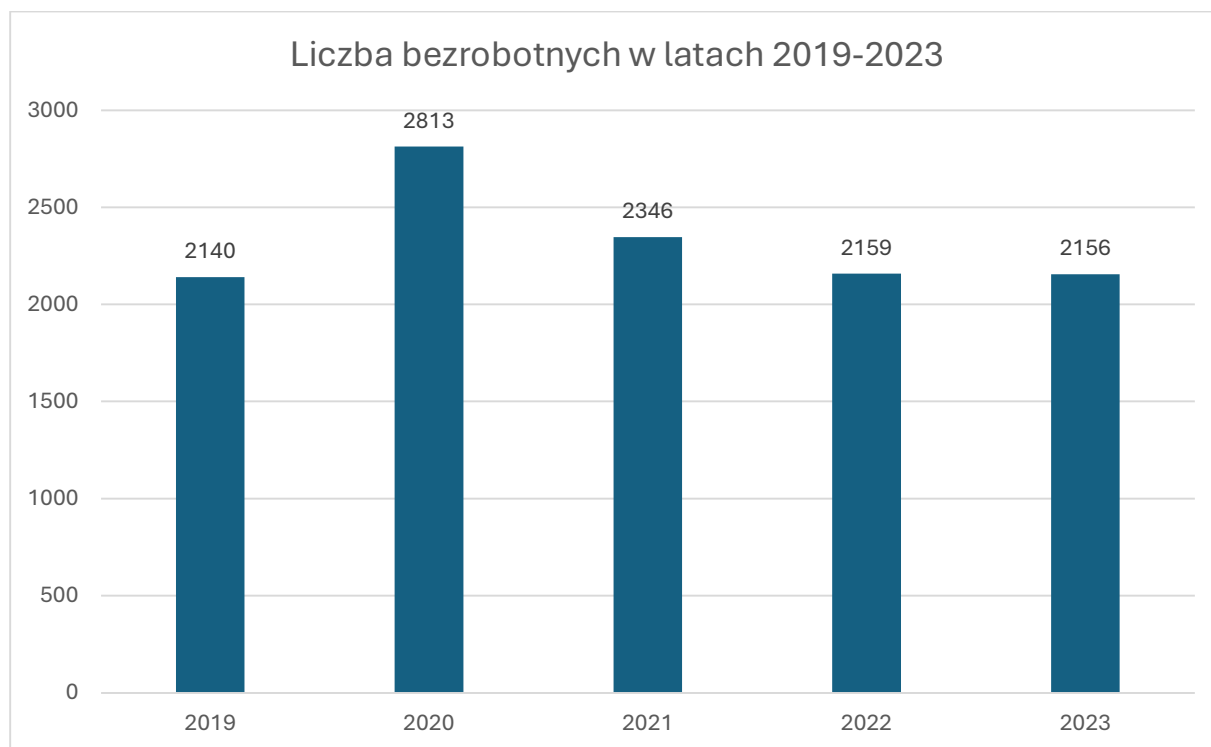
W 2023 roku na terenie Ziemi Gorlickiej oddano do użytku 335 mieszkania. Na każdych 1000 mieszkańców oddano więc do użytku 2,98 nowych lokali. Całkowite zasoby mieszkaniowe w jednostkach należących do Ziemi Gorlickiej to 33 892 nieruchomości. Na każdych 1000 mieszkańców przypada zatem 321,8 mieszkań. Nowo oddana powierzchnia mieszkaniowa dla osób w wieku 25-34 lata wynosi 2,94 m² na osobę, co jest porównywalne z poprzednimi latami. Jest to kluczowa grupa demograficzna, która często poszukuje swojego pierwszego mieszkania. Rynek mieszkaniowy cechuje się zatem ograniczonym wzrostem liczby nowych mieszkań, choć ogólne zasoby mieszkaniowe są stosunkowo duże. Większość nowo powstałych mieszkań jest przeznaczona na cele indywidualne, a dostęp do instalacji technicznych jest na dobrym poziomie.

V.2. Wnioski z diagnozy sytuacji gospodarczej

Analiza wskaźnika liczby zarejestrowanych podmiotów w REGON w przeliczeniu na 10 tys. mieszkańców w wieku produkcyjnym (dane za okres 2018-2023) pokazuje jego stopniowy wzrost. W 2023 roku było to 9 293 podmiotów, czyli o 1 209 więcej niż w 2018 roku. Zaobserwować można również duży przyrost liczby przedsiębiorstw działających w sektorze budownictwa, a następnie w handlu hurtowym i detalicznym. Według danych Głównego Urzędu Statystycznego w roku 2023 w rejestrze REGON zarejestrowanych było 9 293 podmiotów gospodarki narodowej, z czego 7 359 stanowiły osoby fizyczne prowadzące działalność gospodarczą. Analizując rejestr pod kątem liczby zatrudnionych pracowników można stwierdzić, że najwięcej (8 963) jest mikro-przedsiębiorstw, zatrudniających 0-9 pracowników. Wśród osób fizycznych prowadzących działalność gospodarczą najczęściej deklarowanymi rodzajami przeważającej działalności są Budownictwo (33,2%) oraz Handel hurtowy i detaliczny; naprawa pojazdów samochodowych, włączając motocykle (17,0%).

Liczba bezrobotnych w powiecie gorlickim zmniejszyła się nieznacznie o 3 osoby w porównaniu do poprzedniego roku. Najwięcej bezrobotnych zamieszkuje Gorlice (599 osób), podczas gdy najmniej bezrobotnych jest w gminie Ropa (80 osób). Liczba bezrobotnych jest zatem zróżnicowana w zależności od lokalizacji. Kobiety stanowią większość bezrobotnych (60,8%), co sugeruje większą trudność w znalezieniu pracy przez kobiety w regionie. Największy odsetek bezrobotnych to osoby w wieku 35-44 lata (25%), a najmniejszy – osoby powyżej 55. roku życia (14,3%). Największy odsetek bezrobotnych (poniżej 25 lat) odnotowano w gminie Moszczenica (32,6%), a najmniej w Gorlicach (12,7%). Z kolei największy odsetek osób powyżej 55 lat był wśród bezrobotnych z gminy Gorlice (16,6%), a najmniej wśród bezrobotnych z gminy Lipinki (10,6%). Najwięcej bezrobotnych posiada wykształcenie policealne i średnie zawodowe (31,6%) lub zasadnicze zawodowe (31,3%). Osoby z wykształceniem wyższym stanowią 15,4% bezrobotnych, a najniższy odsetek stanowią osoby z wykształceniem średnim ogólnokształcącym (7,0%). Najwięcej osób bezrobotnych ma krótki staż pracy (do jednego roku – 25,5%), a najmniej (8,5%)

stanowią osoby z ponad 20-letnim doświadczeniem zawodowym. To sugeruje, że brak długiego doświadczenia zawodowego może być czynnikiem sprzyjającym bezrobociu.

Rysunek 2: Liczba osób bezrobotnych na terenie Ziemi Gorlickiej w latach 2019-2023. Źródło: opracowanie własne na podstawie Monitor rozwoju lokalnego.

Istotnym zagrożeniem dla obecnego funkcjonowania lokalnego rynku pracy jest wyższy odpływ niż napływ osób młodych i wykwalifikowanych pracowników do przedsiębiorstw zlokalizowanych na terenie silniejszych ośrodków (np. Krakowa i Nowego Sącza).

Dalsze działania jednostek wchodzących w skład Ziemi Gorlickiej w obszarze gospodarczym powinny zostać ukierunkowane na tworzenie warunków do rozwoju przedsiębiorczości, sprzyjanie inwestycjom i tworzenie nowych przedsiębiorstw i miejsc pracy oraz usługi mające na celu wspieranie przedsiębiorczości (np. usługi szkoleniowe, informacyjne, promocyjne, poprawa jakości usług publicznych związanych z prowadzeniem działalności gospodarczej). Istotny będzie również dalszy rozwój lokalnego, wewnętrznego rynku pracy dostosowanego do potrzeb regionalnej gospodarki. Niezbędne staje się również wdrożenie rozwiązań umożliwiających wsparcie i aktywizację zawodową osób zdolnych do pracy a bezrobotnych. W tym celu można zaoferować doradztwo zawodowe, staże,

praktyki, szkolenia, kursy umożliwiające przekwalifikowanie czy utworzenie bazy danych o podmiotach gospodarczych i wymaganych kompetencjach kandydatów do pracy. Istotne będzie tworzenie zachęt dla przedsiębiorców do zatrudniania młodych osób (np. poprzez rozwój systemu szkoleń dostosowanych ściśle do potrzeb pracodawców, utworzenie sieci kontaktów obejmującą pracodawców, interesariuszy, fundacje i inne instytucje wspierające przedsiębiorczość).

Ziemia Gorlicka pod względem użytkowania jest obszarem rolniczo-leśnym. Z prowadzonych upraw uzyskuje się średnie plony. Na ilości uzyskiwanych plonów mają wpływ głównie słabsze gleby, ale także warunki klimatyczne, rzeźba terenu oraz powiązane z tym stosunki wodne. Według danych Powszechnego Spisu Rolnego z 2020 roku na terenie Ziemi Gorlickiej znajdowało się 7 980 gospodarstw rolnych, w tym najwięcej gospodarstw rolnych o powierzchni 1-5 ha (6 522). Najmniej natomiast było gospodarstw do 1 ha (178). Większość gospodarstw domowych posiadała dochody z działalności rolniczej (7 955), dochody z pracy najemnej (4 087) oraz dochody z emerytury i renty (3 490).

Sytuację finansową jednostek należących do Ziemi Gorlickiej najlepiej obrazują wskaźniki dochodów i wydatków w przeliczeniu na 1 mieszkańca. Średni poziom dochodów budżetowych na mieszkańca wyniósł 7643,40 zł, co było wyższe niż średnia województwa małopolskiego (6514,85 zł). Jednak między gminami w regionie występowały znaczne różnice – najwyższe dochody odnotowano w Gminie Bobowa (12 054,82 zł), a najniższe w Gminie miejskiej Gorlice (5802,74 zł).

Udział dochodów własnych w dochodach ogółem wzrósł z 23,43% w 2019 roku do 40,7% w 2023 roku, co wskazuje na poprawę sprawności finansowej. Niemniej jednak, udział ten był niższy od średniej województwa małopolskiego (50,45%). Wskaźnik dochodów majątkowych na mieszkańca również wykazywał znaczne zróżnicowanie. Najwyższe wartości odnotowano w Gminie Bobowa (5806,87 zł) i Moszczenica (3924,41 zł), a najniższe w Gminie Ropa (212,16 zł) i Biecz (640,96 zł). Dochody z podatków dochodowych od osób fizycznych (PIT) w przeliczeniu na mieszkańca spadły w 2023 roku do 575,96 zł, co było niższe od średniej województwa małopolskiego (1144,5 zł). Z kolei dochody z podatków od osób prawnych (CIT) wzrastały od 2019 roku, ale wciąż były znacznie niższe niż w województwie małopolskim (39 zł w porównaniu do 166,35 zł). Podsumowując, choć sytuacja

finansowa jednostek Ziemi Gorlickiej poprawia się, region wciąż wykazuje niższe wskaźniki w kluczowych obszarach dochodów własnych i podatkowych w porównaniu do średnich wartości województwa małopolskiego.

V.3. Wnioski z diagnozy sytuacji przestrzennej

Najważniejszym dokumentem określającym zasady i uwarunkowania zagospodarowania przestrzennego jest „Plan Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Małopolskiego” z 2018 roku. W jego treści zidentyfikowano uwarunkowania rozwoju przestrzennego (zewnątrzne i wewnętrzne) województwa. Plan Zagospodarowania Przestrzennego Województwa należy, obok Strategii Rozwoju Regionu i związanych z nią strategii sektorowych oraz Programów operacyjnych, do kluczowych narzędzi zarządzania rozwojem. Jego funkcją jest programowanie terytorialnego wymiaru polityki rozwoju regionu samorządu województwa, czyli ustalanie jakie cele, jakie programy i w jaki sposób będą realizowane na jego poszczególnych terytoriach³⁸. Wśród kluczowych narzędzi do zarządzania rozwojem znajdują się również „Strategia na rzecz Odpowiedzialnego Rozwoju – do roku 2020 (z perspektywą do 2030 r.)” – Uchwała Rady Ministrów z dnia 14 lutego 2017 r.; „Krajowa Strategia Rozwoju Regionalnego 2030” - Uchwała nr 102 Rady Ministrów z dnia 17 września 2019 r. oraz Strategia Rozwoju Województwa „Małopolska 2030”.

Obszar gmin wchodzących w skład Ziemi Gorlickiej znajduje się w południowo-wschodniej części województwa małopolskiego i zajmuje powierzchnię 966 km². Przez jej teren przebiega odcinek drogi krajowej nr 28 Zator – granica państwa. Na obszarze gminy Uście Gorlickie znajduje się polsko – słowackie drogowe przejście graniczne Konieczna. Gminy Ziemi Gorlickiej zamieszkuje 105 322 mieszkańców (wg danych Głównego Urzędu Statystycznego z 2023 r.), z czego miasta zamieszkuje 32 896 osób. Gęstość zaludnienia wynosi 109 os/km². Północna część obszaru Ziemi Gorlickiej położona jest w mezoregionach Pogórze Ciężkowickie i Obniżenie Gorlickie, a południowa leży w obrębie mezoregionu Beskid Niski. W części południowej rozciągają się łagodne góry Beskidu Niskiego z wzniesieniami sięgającymi blisko 1000 m n.p.m. Największym ciekim wodnym jest rzeka Ropa, na której powstał w latach 90-tych sztuczny zbiornik retencyjny Klimkówka.

³⁸ Zob. Urząd Marszałkowski Województwa Małopolskiego, *Plan Zagospodarowania Przestrzennego...*, dz. cyt., s. 9-10.

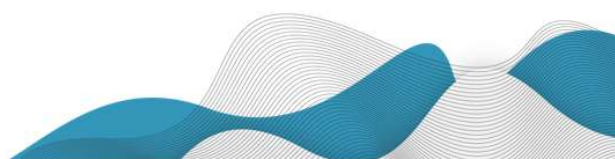
Na terenie Ziemi Gorlickiej występuje zabudowa rozproszona, jednak z uwagi na już rozwinięty system dróg gminnych i wewnętrznych oraz pokrycie sieciami infrastruktury technicznej zasadnym byłoby wyznaczanie nowych terenów pod zabudowę przylegających do dróg oraz uzbrojonych również w bezpośrednim sąsiedztwie zabudowy rozproszonej. Nie wpłynie to negatywnie na finanse samorządów z uwagi na to, że te tereny są obsługiwane, a przyczyni się do zmniejszenia kosztów utrzymania istniejącej infrastruktury oraz zwiększenia ogólnej liczby mieszkańców.

Na terenie obszaru Ziemi Gorlickiej występują złoża ropy naftowej, gazu ziemnego, piasków i żwirów oraz ilastych surowców ceramiki budowlanej. W Wysowej-Zdrój występują wody lecznicze żelaziste, jodkowe, kwasowowęglanowe i szczawowe, a w Wapiennem wody lecznicze siarczkowe. Znaczną część terenów Ziemi Gorlickiej zajmują lasy, których powierzchnia wynosiła w 2023 roku 42 485,82 ha. Wśród form ochrony przyrody można wymienić parki narodowe, rezerваты przyrody oraz obszary chronionego krajobrazu, takie jak Magurski Park Narodowy, rezerwat przyrody Kornuty, rezerwat przyrody Jelenia Góra, Południowomałopolski Obszar Chronionego Krajobrazu. Szczególne zasady ochrony zasobów wodnych obowiązują również na terenach położonych powyżej Zbiornika Klimkówka. Teren Ziemi Gorlickiej jest częściowo objęty sześcioma obszarami Natura 2000: Beskid Niski PLB180002, Ostoja Magurska PLH180001, Ostoje Nietoperzy Powiatu Gorlickiego PLH120094, Bednarka PLH120033, Biała Tarnowska PLH 120090 oraz Wisłoka z dopływami PLH 180052.

Na obszarze jednostek wchodzących w skład Ziemi Gorlickiej (zgodnie z informacjami zawartymi w Banku Danych Lokalnych) łączna długość sieci wodociągowej w 2023 roku wynosiła 680,9 km, a sieci kanalizacyjnej – 1 156,58 km. W latach 2020-2023 łączna ilość odpadów w poszczególnych jednostkach należących do Ziemi Gorlickiej utrzymuje się na podobnym poziomie. Największy wzrost ilości odpadów znajduje się w kategorii odpady wielkogabarytowe, biodegradowalne oraz papier i tektura. Zmniejszyła się natomiast liczba odpadów w kategorii tworzywa sztuczne. Według informacji zamieszczonych w Banku Danych Lokalnych w 2022 roku 36 696 odbiorców posiadało dostęp do energii elektrycznej (gospodarstw domowych). Zużycie energii elektrycznej na 1 mieszkańca wynosiło 640,0 kWh,

a zużycie energii ogółem - 67 831,21 MWh. W ostatnich latach podejmowano działania na rzecz zmniejszenia energochłonności gospodarki polegające m.in. na termomodernizacji budynków. Niska emisja (w tym pył zawieszony PM10) może zostać ograniczona poprzez odpowiednią termomodernizację budynków i modernizację kotłowni oraz korzystanie z ekologicznych i odnawialnych źródeł energii. W kolejnych latach planowana jest termomodernizacja w istniejących obiektach prywatnych i komunalnych. Działania te, realizowane przez jednostki samorządu terytorialnego z udziałem środków zewnętrznych jak również podmioty gospodarcze, a także osoby indywidualne pozwolą w bieżącej i dalszej perspektywie na ograniczenie niskiej emisji.

VI STRATEGICZNE KIERUNKI ROZWOJU ZIEMI GORLICKIEJ

VI.1. Misja i wizja

Strategia Rozwoju Ziemi Gorlickiej na lata 2023-2030 jest dokumentem, w którym dokonano diagnozy aktualnej sytuacji społeczno-gospodarczej i przestrzennej regionu. Zwrócono uwagę zarówno na mocne, słabe strony, jak i szanse i zagrożenia występujące w jego otoczeniu. Niezbędnym elementem w procesie tworzenia Strategii Rozwoju jest również sformułowanie misji i wizji, określających najważniejsze kierunki rozwoju.

Misja koncentruje się na podstawowych wartościach, które przyświecają władzom Ziemi Gorlickiej i jej mieszkańcom w procesach rozwojowych. Wskazuje również na czynniki uzasadniające przyjęcie określonych wartości jako nadrzędnych. Uwzględniając wyżej wymienione założenia misja Ziemi Gorlickiej brzmi:

„Zrównoważony rozwój Gmin Ziemi Gorlickiej poprzez wspieranie współpracy między gminami, wykorzystanie lokalnych zasobów i potencjału w obszarze społecznym, gospodarczym, kulturowym oraz środowiskowym, w celu poprawy jakości życia mieszkańców i zapewnienia trwałego dobrobytu regionu.”

Wizja natomiast odnosi się do obrazu przyszłości, który będzie efektem realizacji Strategii. Ukazuje Ziemię Gorlicką w perspektywie 2030 roku, w którym zostały dokonane zmiany poprzez realizację przyjętych działań i osiągnięcie zamierzonych przez samorząd celów. Wizja powiatu gorlickiego to:

„Ziemia Gorlicka to zjednoczony region oparty na współpracy wszystkich gmin, który harmonijnie łączy rozwój gospodarczy z ochroną środowiska naturalnego i dziedzictwa kulturowego. Naszym celem jest zapewnienie mieszkańcom wysokiej jakości życia poprzez tworzenie nowych miejsc pracy, rozwój przedsiębiorczości i rolnictwa, nowoczesne systemy edukacji i opieki zdrowotnej, a także wsparcie dla społeczności lokalnych. Dążymy do integracji i równych szans dla wszystkich mieszkańców oraz do rozwoju regionu jako przyjaznego miejsca do życia, pracy i wypoczynku, zachowując jednocześnie wyjątkowy charakter naszego krajobrazu i tradycji.”

Osiągnięcie obrazu przedstawionego w powyżej wizji umożliwi współpraca władz Ziemi Gorlickiej i jednostek organizacyjnych z instytucjami i organizacjami działającymi na jej terenie, wsparcie i zaangażowanie mieszkańców oraz podmiotów gospodarczych, a także współpraca z samorządami gmin.

VI.2. Operacjonalizacja celów strategicznych w wymiarze społecznym

CEL STRATEGICZNY 1: Wysoki poziom aktywności społecznej oraz zaspokojenia potrzeb społecznych mieszkańców				
OBSZARY POLITYK	CELE OPERACYJNE	KIERUNKI DZIAŁAŃ	OCZEKIWANE REZULTATY PLANOWANYCH DZIAŁAŃ	WSKAŹNIKI OSIĄGNIĘCIA DZIAŁAŃ
BEZPIECZEŃSTWO	1.1. Poprawa bezpieczeństwa i komfortu zamieszkania na terenie Ziemi Gorlickiej	1.1.1 Modernizacja i rozbudowa infrastruktury straży pożarnej, policji ratownictwa medycznego oraz służb komunalnych, aby zapewnić szybszą reakcję na zagrożenia. 1.1.2 Wspieranie lokalnych OSP (Ochotniczych Straży Pożarnych) poprzez zakup nowoczesnego sprzętu, szkolenia i inwestycje w infrastrukturę. 1.1.3 Rozwój centrów monitoringu wizyjnego w strategicznych punktach gmin, zintegrowanych z służbami bezpieczeństwa, w celu	- Skrócenie czasu reakcji na zdarzenia kryzysowe (pożary, wypadki, nagłe przypadki medyczne). - Lepsza koordynację działań w sytuacjach kryzysowych. - Zmniejszenie liczby przestępstw i wykroczeń. - Zmniejszenie liczby kolizji i wypadków drogowych. - Poprawa płynności ruchu i zmniejszenie korków. - Większa świadomość i gotowość mieszkańców do reagowania w sytuacjach kryzysowych. - Zwiększona ochrona przed klęskami żywiołowymi. - Zabezpieczanie terenów przed osuwiskami. - Zmniejszenie przestępczości i ryzykownych zachowań. - Zwiększona świadomość zagrożeń w cyberprzestrzeni.	- Liczba zakupionego sprzętu, wozów bojowych i umundurowania (szt.). - Liczba zmodernizowanych i rozbudowanych jednostek straży pożarnej, policji, stacji ratownictwa medycznego, służb komunalnych (szt.). - Liczba powstałych punktów monitoringu (szt.). - Liczba wybudowanych punktów oświetleniowych (szt.). - Liczba wypadków na drogach (szt.). - Obniżenie istniejącego ryzyka powodziowego (%). - Obniżenie istniejącego ryzyka spowodowanego obecnością osuwisk (%).

		zapobiegania przestępstwom i monitorowania ruchu drogowego. 1.1.4 Poprawa stanu technicznego dróg lokalnych, budowa chodników, ścieżek rowerowych oraz oświetlenia ulicznego, szczególnie w miejscach o dużym natężeniu ruchu i w pobliżu szkół. 1.1.5 Współpraca z policją i strażą gminną w zakresie poprawy bezpieczeństwa na drogach, organizowanie akcji edukacyjnych dla mieszkańców dotyczących bezpiecznego poruszania się. 1.1.6 Wprowadzenie i rozwój inteligentnych systemów zarządzania ruchem oraz systemów ostrzegawczych na drogach o podwyższonym ryzyku wypadków (np. przejścia	• Zwiększenie poczucia bezpieczeństwa na poziomie lokalnym.	• Liczba akcji edukacyjnych z zakresu bezpieczeństwa ruchu drogowego (szt.). • Liczba uczestników kampanii edukacyjnych (os.). • Liczba wdrożonych inteligentnych systemów zarządzania ruchem (szt.). • Liczba zainstalowanych systemów ostrzegawczych (np. aktywne przejścia dla pieszych) (szt.). • Liczba zorganizowanych szkoleń i ćwiczeń z zakresu zarządzania kryzysowego (szt.). • Liczba uczestników szkoleń (mieszkańców i służb ratunkowych) (os.). • Liczba wybudowanej i zmodernizowanej infrastruktury przeciwpowodziowej (szt.). • Liczba zgłoszonych przypadków cyberprzestępczości i ich rozwiązań (szt.). • Liczba podpisanych porozumień o współpracy między organizacjami pozarządowymi, szkołami,
--	--	--	---	--

		dla pieszych z aktywnymi znakami świetlnymi). 1.1.7 Organizacja cyklicznych szkoleń z zakresu zarządzania kryzysowego oraz ćwiczeń dla mieszkańców, dotyczących zasad postępowania w sytuacjach zagrożenia. 1.1.8 Tworzenie i utrzymanie infrastruktury zabezpieczającej przed powodziami oraz klęskami żywiołowymi, ochrona mieszkańców przed skutkami powodzi i podtopień. 1.1.9 Wspieranie działań zmierzających do budowy zbiorników małej retencji i zapór przeciwrumoszowych na rzekach i potokach. 1.1.10 Stabilizacja osuwisk zagrażających bezpieczeństwu na drogach. 1.1.11 Organizowanie programów		policją i służbami socjalnymi (szt.). • Liczba wybudowanych schronów / miejsc ukrycia (szt.). • Liczba wdrożonych zabezpieczeń infrastruktury krytycznej jst. (szt.)
--	--	---	--	--

		edukacyjnych i profilaktycznych dla dzieci, młodzieży i dorosłych w zakresie bezpieczeństwa, m.in. zapobieganie przestępczości, przemocy domowej, uzależnieniom oraz cyberprzestępczości. 1.1.12 Wspieranie współpracy między lokalnymi organizacjami pozarządowymi, szkołami, policją i służbami socjalnymi w celu tworzenia wspólnych programów profilaktycznych. 1.1.13 Tworzenie schronów i miejsc ukrycia dla mieszkańców. 1.1.14 Zabezpieczanie infrastruktury krytycznej jst.		
EDUKACJA	1.2. Rozwój usług edukacyjnych	1.2.1. Inwestycje w modernizację i rozbudowę placówek oświatowych (przedszkoli, szkół podstawowych i ponadpodstawowych), dostosowanie ich do	• Zmodernizowane i lepiej wyposażone szkoły oraz przedszkola, co zapewni uczniom i nauczycielom komfortowe warunki do nauki i pracy.	• Liczba zmodernizowanych szkół i przedszkoli, liczba placówek wyposażonych w nowoczesny sprzęt cyfrowy (szt.). • Średnie wyniki nauczania w szkołach (%).

		nowoczesnych standardów dydaktycznych oraz potrzeb uczniów, w tym osób z niepełnosprawnościami. 1.2.2. Wyposażenie placówek w nowoczesne narzędzia cyfrowe i multimedialne, które wspierają proces nauczania, takie jak interaktywne tablice, komputery i oprogramowanie edukacyjne. 1.2.3. Wprowadzenie i rozwój programów nauczania związanych z nowymi technologiami, programowaniem, robotyką oraz innowacyjnymi formami edukacji, które przygotowują uczniów do wymagań rynku pracy XXI wieku. 1.2.4. Organizowanie szkoleń i warsztatów dla nauczycieli w zakresie wykorzystywania nowoczesnych narzędzi edukacyjnych oraz efektywnego nauczania zdalnego i hybrydowego. 1.2.5. Systematyczne podnoszenie kwalifikacji i kompetencji	• Podniesienie poziomu umiejętności cyfrowych uczniów, w tym programowania, korzystania z narzędzi technologicznych oraz rozwiązywania problemów związanych z technologiami. • Podniesienie kompetencji zawodowych oraz kwalifikacji nauczycieli. • Lepsze przygotowanie kadry pedagogicznej do pracy z uczniami o zróżnicowanych potrzebach edukacyjnych, w tym uczniami ze specjalnymi potrzebami. • Dostosowanie infrastruktury dla potrzeb osób z niepełnosprawnościami. • Zwiększenie liczby absolwentów szkół zawodowych, którzy znajdują zatrudnienie na lokalnym rynku pracy dzięki programom praktyk i współpracy z przedsiębiorcami. • Zacieśnienie współpracy między szkołami a lokalnymi firmami, co przełoży się na lepsze dopasowanie programów nauczania do realnych potrzeb gospodarczych regionu.	• Liczba nauczycieli, którzy uzyskali awans zawodowy (os.). • Liczba uczniów biorących udział w programach praktyk i współpracy z firmami (os.). • Wskaźnik zatrudnienia absolwentów szkół zawodowych (%). • Wskaźnik dostępności miejsc w przedszkolach (szt.). • Liczba uczniów ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi objętych wsparciem (os.). • Liczba wprowadzonych udogodnień dla osób z niepełnosprawnościami (szt.). • Liczba prowadzonych zajęć pozalekcyjnych (szt.). • Liczba nowo utworzonych miejsc opieki żłobkowej (szt.).
--	--	---	---	---

		nauczycieli poprzez programy doskonalenia zawodowego, w tym kursy specjalistyczne, szkolenia z nowych metod dydaktycznych i pedagogicznych oraz warsztaty związane z edukacją cyfrową. 1.2.6. Zacieśnianie współpracy pomiędzy szkołami zawodowymi a lokalnymi przedsiębiorcami w celu dostosowania programów nauczania do aktualnych potrzeb rynku pracy. 1.2.7. Wsparcie uczniów szkół zawodowych w rozwijaniu praktycznych umiejętności poprzez organizowanie staży, praktyk zawodowych i wizyt studyjnych w przedsiębiorstwach. 1.2.8. Promowanie szkolnictwa zawodowego jako atrakcyjnej ścieżki kariery zawodowej, w tym organizowanie wydarzeń, targów edukacyjnych i dni otwartych. 1.2.9. Zwiększenie dostępności do przedszkoli i oddziałów	• Większa liczba dzieci uczęszczających do przedszkoli i oddziałów przedszkolnych, szczególnie na obszarach wiejskich, co przyczyni się do wyrównywania szans edukacyjnych od najmłodszych lat. • Zagospodarowanie czasu wolnego dzieciom i młodzieży oraz rozwijanie ich umiejętności. • Zwiększenie dostępności miejsc w żłobkach.	
--	--	--	--	--

		przedszkolnych, zwłaszcza na obszarach wiejskich, poprzez budowę nowych placówek oraz rozwijanie istniejących. 1.2.10. Zwiększenie dostępności do edukacji dla dzieci i młodzieży ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi poprzez dostosowanie placówek edukacyjnych, opracowanie indywidualnych programów nauczania oraz szkolenie nauczycieli w zakresie pracy z uczniami o specjalnych potrzebach. 1.2.11. Wspieranie inicjatyw lokalnych ośrodków kulturalnych, organizacji pozarządowych i instytucji społecznych w organizowaniu edukacyjnych zajęć pozalekcyjnych, kół zainteresowań oraz projektów młodzieżowych. 1.2.12. Rozwój i wsparcie opieki żłobkowej.		
ZDROWIE I POMOC SPOŁECZNA	1.3. Profilaktyka i ochrona zdrowia	1.3.1. Wsparcie rozwoju funkcjonowania opieki zdrowotnej.	• Poprawa sprawności funkcjonowania opieki zdrowotnej.	• Liczba zakupionego sprzętu, specjalistycznej aparatury (szt.).

		1.3.2. Podejmowanie działań mających na celu ochronę zdrowia, w tym rehabilitacja i profilaktyka zdrowotna. 1.3.3. Realizacja zadań prozdrowotnych w oparciu o ustawę o zdrowiu publicznym. 1.3.4. Wspieranie działań mających zapewnić dostępność i kompleksowość badań diagnostycznych, zwłaszcza badań przesiewowych ukierunkowanych na choroby cywilizacyjne i społeczne. 1.3.5. Wprowadzenie systemów wsparcia dla osób starszych i z niepełnosprawnościami (m.in. systemy alarmowe, teleopieka), umożliwiających szybkie udzielanie pomocy w nagłych przypadkach. 1.3.6. Prowadzenie kampanii edukacyjnych dotyczących pierwszej pomocy, zdrowego stylu życia oraz profilaktyki zdrowotnej, aby zmniejszać ryzyko chorób cywilizacyjnych i zagrożeń zdrowotnych.	• Poprawa dostępności usług medycznych • Wzrost wiedzy na temat zdrowego stylu życia, zbilansowanej diety oraz znaczenia regularnej aktywności fizycznej wśród dzieci, młodzieży i dorosłych. • Większa liczba mieszkańców podejmujących działania profilaktyczne, takie jak uczestnictwo w badaniach przesiewowych i programach zdrowotnych. • Spadek liczby przypadków otyłości, cukrzycy, nadciśnienia i innych chorób cywilizacyjnych dzięki wczesnym badaniom przesiewowym oraz wprowadzeniu programów edukacyjnych. • Lepsze zarządzanie zdrowiem wśród dzieci i młodzieży poprzez regularne badania profilaktyczne, co pozwala na wczesne wykrywanie i przeciwdziałanie chorobom. • Wzmocnienie zdrowia psychicznego, szczególnie wśród młodzieży, poprzez dostęp do psychologów i edukację o radzeniu sobie ze stresem. • Spadek liczby problemów zdrowia psychicznego, takich jak depresja i wypalenie, dzięki	• Liczba lekarzy na 1000 mieszkańców • Liczba przeprowadzonych badań diagnostycznych wśród pacjentów (szt.). • Liczba podjętych działań mających na celu ochronę zdrowia (szt.). • Liczba przeprowadzonych warsztatów/prelekcji (szt.). • Liczba osób uczestniczących w warsztatach/prelekcjach (os.). • Ilość programów dotyczących zdrowia fizycznego i psychicznego, które zostały wprowadzone w ramach lokalnych inicjatyw (szt.). • Procent rodziców, którzy biorą udział w zorganizowanych szkoleniach i programach edukacyjnych (%).
--	--	---	---	---

		1.3.7. Zwiększenie dostępu do szkolnych psychologów, pedagogów i doradców w celu wczesnego wykrywania i przeciwdziałania problemom psychicznym, takim jak depresja, stres czy wypalenie. 1.3.8. Organizowanie warsztatów i kampanii edukacyjnych skierowanych do rodziców na temat zdrowia fizycznego i psychicznego dzieci, w tym profilaktyki chorób cywilizacyjnych i uzależnień. 1.3.9. Przeciwdziałanie uzależnieniom od mediów społecznościowych i urządzeń mobilnych poprzez prowadzenie kampanii edukacyjnych i zmianę nawyków. 1.3.10. Przeciwdziałanie przemocy, w tym przemocy rówieśniczej. 1.3.11. Zachęcanie uczniów i społeczności lokalnej do regularnej aktywności fizycznej poprzez organizowanie lokalnych wydarzeń, np. biegów,	wczesnemu wykrywaniu i zwiększonej dostępności do pomocy psychologicznej w szkołach. • Zwiększenie zaangażowania rodziców w zdrowie i profilaktykę dzieci poprzez udział w warsztatach i programach edukacyjnych skierowanych do nich.	
--	--	--	---	--

		rajdów rowerowych czy dni sportu.		
KULTURA	1.4. Wzrost poczucia tożsamości lokalnej i świadomości obywatelskiej	1.4.1. Organizacja cyklicznych festiwali kultury lokalnej, prezentujących tradycje, sztukę, muzykę oraz kuchnię regionu, co sprzyja integracji mieszkańców i przyciąganiu turystów. 1.4.2. Zachowanie i utrwalanie tożsamości kulturowej, etnicznej i narodowej poprzez organizację imprez prezentujących twórczość artystów nieprofesjonalnych w zakresie rękodzielnictwa i rzemiosła ludowego. 1.4.3. Zapewnienie powszechnego dostępu do kultury oraz korzystania z jej walorów i dóbr przez mieszkańców. 1.4.4. Prowadzenie programów edukacyjnych w szkołach, które promują wiedzę o regionie, jego dziedzictwie kulturowym i wartościach społecznych. 1.4.5. Opracowanie i realizacja projektów związanych z zachowaniem i	• Poszerzenie oferty spędzania czasu wolnego o charakterze kulturalnym wśród mieszkańców. • Wzmacnianie tożsamości społecznej i kulturowej mieszkańców. • Promocja regionu na zewnątrz. • Zwiększanie poziomu wiedzy mieszkańców, rozwijanie pasji, zainteresowań. • Rozwój wiedzy na temat dziedzictwa kulturowego regionu. • Zwiększenie liczby uczestników festiwali. • Wzrost liczby turystów w okresie festiwalowym. • Zwiększenie liczby uczestników wydarzeń kulturalnych. • Podniesienie jakości świadczonych usług kulturalnych dzięki lepszej infrastrukturze i nowemu sprzętowi.	• Liczba wydarzeń kulturalnych zorganizowanych na terenie Ziemi Gorlickiej w ciągu roku (szt.). • Liczba uczestników imprez zorganizowanych na terenie Ziemi Gorlickiej w ciągu roku (os.). • Liczba wydarzeń współorganizowanych z organizacjami pozarządowymi (szt.). • Ilość imprez promujących twórczość artystów nieprofesjonalnych (szt.). • Ilość projektów dotyczących lokalnych tradycji i obiektów historycznych (szt.). • Liczba zmodernizowanych obiektów kultury (szt.). • Liczba zmodernizowanych obiektów kultury (szt.). • Procent obiektów kultury wyposażonych w nowoczesny sprzęt (%).

		promocją lokalnych tradycji, obiektów historycznych oraz materiałów archiwalnych. 1.4.6. Promowanie integracji społecznej poprzez projekty kulturalne angażujące różne grupy społeczne, w tym seniorów, młodzież i osoby z niepełnosprawnościami. 1.4.7. Rozwój instytucji kultury poprzez budowę nowych obiektów (np. Muzeum I Wojny Światowej, Laboratorium Światła) lub modernizację istniejącej infrastruktury (świetlice, budynki wiejskie, biblioteki, centra kultury) oraz doposażenie w nowoczesny sprzęt.		
KOMUNIKACJA SPOŁECZNA I PROMOCJA	1.5. Stały kontakt z mieszkańcami i prowadzenie konsultacji społecznych	1.5.1. Stworzenie dedykowanej strony internetowej oraz profili na mediach społecznościowych dla Związku Gmin Ziemi Gorlickiej, gdzie mieszkańcy będą mogli śledzić informacje o działaniach, projektach oraz wydarzeniach. 1.5.2. Organizacja warsztatów i szkoleń z zakresu	• Podniesienie poziomu komunikacji z mieszkańcami. • Wzrost świadomości obywatelskiej. • Aktywniejsze uczestnictwo mieszkańców w procesach decyzyjnych i zaangażowanie w życie społeczne • Wzrost wiedzy mieszkańców na temat procedur konsultacyjnych i uczestnictwa w życiu lokalnym.	• Liczba przeprowadzonych konsultacji z mieszkańcami (szt.). • Liczba mieszkańców uczestniczący w konsultacjach (szt.). • Liczba opinii i propozycji zgłoszonych przez mieszkańców w trakcie konsultacji (szt.).

		uczestnictwa w życiu lokalnym, procedur konsultacyjnych oraz możliwości zgłaszania inicjatyw. 1.5.3. Promowanie ważnych konsultacji społecznych poprzez kampanie informacyjne, plakaty, ulotki i lokalne media, zachęcające do udziału w procesie. 1.5.4. Wprowadzenie mechanizmów zbierania opinii od mieszkańców na temat przeprowadzonych konsultacji i działań informacyjnych, co pozwoli na ciągłe doskonalenie procesów. 1.5.5. Współpraca z organizacjami pozarządowymi i lokalnymi liderami, które mogą wspierać w dotarciu do różnych grup społecznych.	• Wzrost frekwencji mieszkańców na spotkaniach konsultacyjnych. • Wzrost udziału różnych grup społecznych (np. młodzieży, seniorów, osób z niepełnosprawnościami) w konsultacjach, co przyczyni się do bardziej zróżnicowanych opinii i sugestii. • Zmniejszenie czasu potrzebnego na realizację postulatów mieszkańców poprzez usprawnienie procesu konsultacyjnego. • Powstanie nowych projektów lokalnych we współpracy z organizacjami pozarządowymi rocznie, które będą odpowiadały na potrzeby społeczności.	• Liczba miesięcznych wizyt na dedykowanej stronie internetowej (szt.). • Liczba osób uczestniczących w warsztatach i szkoleniach dotyczących aktywności obywatelskiej (os.). • Liczba zgłoszonych inicjatyw obywatelskich przez mieszkańców w danym roku (szt.). • Liczba przeprowadzonych szkoleń i warsztatów dotyczących procedur konsultacyjnych (szt.). • Liczba postulatów zrealizowanych w danym roku w porównaniu do lat ubiegłych (szt.). • Liczba zrealizowanych nowych projektów lokalnych rocznie we współpracy z organizacjami pozarządowymi (szt.).
SENIORZY	1.6. Aktywizacja społeczna osób starszych	1.6.1. Wspieranie działań aktywizujących wszystkie pokolenia mieszkańców regionu, zwłaszcza w zakresie wymiany doświadczeń międzypokoleniowych.	• Dopasowanie oferty usług do zmieniającej się struktury demograficznej. • Wzrost aktywności społecznej osób starszych. • Poprawienie jakości życia poprzez nowe możliwości spędzania czasu wolnego przez	• Liczba programów zorganizowanych dla seniorów (szt.). • Liczba seniorów uczestniczących w organizowanych wydarzeniach (os.).

		1.6.2. Zakładanie klubów dla seniorów, które będą miejscem spotkań, integracji i organizacji wspólnych wydarzeń. 1.6.3. Tworzenie możliwości dla seniorów, aby angażowali się w działania na rzecz lokalnej społeczności (np. pomoc w szkołach, domach dziecka, szpitalach). 1.6.4. Umożliwienie seniorom dostępu do informacji o dostępnych programach, usługach oraz możliwościach wsparcia w ich codziennym życiu. 1.6.5. Organizacja badań profilaktycznych, konsultacji z dietetykiem oraz psychologiem. 1.6.6. Stworzenie infolinii dla seniorów, gdzie mogą uzyskać pomoc i wsparcie w trudnych sytuacjach. 1.6.7. Likwidacja barier architektonicznych.	seniorów i zapewnienia oferty dostosowanej do wieku i interesów tych osób. • Integracja osób starszych, możliwość spędzania czasu wolnego z osobami o podobnym wieku i zainteresowaniach. • Dostosowanie infrastruktury do potrzeb osób starszych i z niepełnosprawnościami – zwiększenie ich udziału w życiu społecznym powiatu.	• Liczba zlikwidowanych barier architektonicznych (szt.). • Liczba programów zdrowotnych (np. badań, konsultacji) przeprowadzonych w danym roku (szt.). • Liczba seniorów, którzy skorzystają (os.).
--	--	---	---	--

WSPÓŁPRACA Z ORGANIZACJAMI POZARZĄDOWYMI	1.7. Wsparcie działania lokalnych stowarzyszeń i organizacji społecznych	1.7.1. Utworzenie platformy dialogu i konsultacji: powołanie stałych grup roboczych składających się z przedstawicieli gmin oraz organizacji pozarządowych (NGO), które będą spotykać się regularnie w celu wymiany doświadczeń i omawiania problemów oraz wspólnych inicjatyw. 1.7.2. Promowanie organizacji pozarządowych jako partnerów w realizacji lokalnych projektów: Włączanie NGO do realizacji projektów rozwojowych gmin, zwłaszcza tych o charakterze społecznym, edukacyjnym i kulturalnym. 1.7.3. Organizacja warsztatów i szkoleń z zakresu pozyskiwania funduszy, zarządzania projektami, komunikacji i marketingu społecznego, co pozwoli organizacjom zwiększyć swoje możliwości działania i efektywność. 1.7.4. Utworzenie i regularna aktualizacja publicznie	• Wzrost zainteresowania mieszkańców działalnością organizacji pozarządowych. • Wzrost liczby osób działających w organizacjach pozarządowych. • Wzrost liczby inicjatyw podejmowanych przez organizacje pozarządowe. • Wzrost liczby wspólnych projektów lokalnych, które łączą sektor publiczny i NGO, co przetoży się na lepsze wykorzystanie dostępnych zasobów i kompetencji. • Wzrost liczby organizowanych szkoleń i warsztatów dla NGO, co przyczyni się do podniesienia kompetencji ich członków i pracowników. • Wzrost liczby aplikacji o dofinansowanie oraz sukcesów w pozyskiwaniu grantów przez lokalne organizacje. • Zwiększenie liczby lokalnych inicjatyw społecznych i projektów realizowanych przez mieszkańców we współpracy z NGO, co pokazuje rosnącą mobilizację społeczności lokalnych.	• Liczba nowych organizacji pozarządowych zarejestrowanych w danym roku (szt.). • Liczba osób będących członkami organizacji pozarządowych (os.). • Liczba zrealizowanych zadań publicznych wspólnie z organizacjami pozarządowymi (szt.). • Liczba szkoleń i warsztatów zorganizowanych dla członków NGO (szt.). • Całkowita kwota dotacji przyznanych organizacjom w danym roku (zł). • Liczba wydarzeń (targów, festiwali itp.) organizowanych w celu promocji działalności NGO (szt.).
--	---	---	---	---

		dostępnej bazy danych lokalnych organizacji pozarządowych, co ułatwi ich identyfikację oraz nawiązywanie współpracy. 1.7.5. Organizowanie kampanii informacyjnych promujących działalność NGO, ich sukcesy i projekty, co zwiększy ich widoczność w społeczności lokalnej oraz zachęci mieszkańców do zaangażowania się w ich inicjatywy. 1.7.6. Zwiększanie współpracy między organizacjami pozarządowymi, sektorem publicznym i prywatnym w celu wypracowania innowacyjnych rozwiązań dla lokalnych problemów.		
CYFRYZACJA I TELEKOMUNIKACJA	1.8. Rozszerzenie zakresu e-usług oraz wzrost poziomu cyberbezpieczeństwa	1.8.1. Koncentracja na zapewnieniu e-usług adekwatnych do realnych potrzeb, zgłaszanych przez mieszkańców i przedsiębiorców. 1.8.2. Wdrożenie procesu zarządzania opartego na	• Wzrost zaspokojenia potrzeb mieszkańców w zakresie e-usług. • Zwiększenie bezpieczeństwa i obniżenie kosztów utrzymania niezbędnej infrastruktury. • Wzrost poziomu wiedzy z zakresu cyberbezpieczeństwa.	• Liczba wdrożonych e-usług (szt.). • Liczba szkoleń z zakresu e-usług i cyberbezpieczeństwa. (szt.). • Liczba spraw zgłoszonych i załatwionych przez mieszkańców online (szt.).

		podejściu zwinnym w celu poprawy procesu podejmowania decyzji dotyczących inwestycji w technologie informatyczne i nadzoru nad nimi. 1.8.3. Promocja e-usług wśród mieszkańców, w tym szkolenia i kampanie informacyjne. 1.8.4. Organizacja szkoleń dla mieszkańców i pracowników urzędów dotyczących korzystania z e-usług oraz cyberbezpieczeństwa. 1.8.5. Kampanie edukacyjne dotyczące cyberbezpieczeństwa skierowane do mieszkańców i pracowników urzędów.	• Dostęp do Internetu szerokopasmowego.	• Procentowe ujęcie terenu objętego szerokopasmowym Internetem.
USŁUGI KOMUNALNE	1.9. Podnoszenie jakości usług komunalnych	1.9.1. Wsparcie gmin we wdrażaniu nowych technologii w zakresie odzysku, recyklingu oraz zmniejszenia ilości odpadów, w tym wykorzystania odpadów komunalnych jako źródła energii. 1.9.2. Wsparcie gmin w zakresie podnoszenia standardu zaopatrzenia w wodę i odprowadzania	• Wzrost udziału ilości odpadów segregowanych w ilości odpadów ogółem. • Zwiększenie świadomości mieszkańców w zakresie ochrony środowiska oraz postępowania z odpadami. • Wzrost poziomu czystości regionu. • Poprawa jakości życia mieszkańców poprzez zapewnienie dostępu do	• Udział odpadów segregowanych w stosunku do całości wyprodukowanych odpadów (%). • Udział odpadów wykorzystywanych jako źródło energii (%). • Liczba usuniętych dzikich wysypisk (szt.). • Liczba zamkniętych składowisk niespełniających wymagań i norm ochrony środowiska.

		ścieków, zgodnie ze zobowiązaniami wynikającymi z ustalonych norm krajowych i dyrektyw unijnych. 1.9.3. Wsparcie spółek wodnych oraz innych podmiotów prawnych w zakresie podnoszenia standardu zaopatrzenia w wodę. 1.9.4. Promocja budowy przydomowych oczyszczalni ścieków na terenach trudnodostępnych. 1.9.5. Budowa lub modernizacja infrastruktury wodno-kanalizacyjnej, w tym oczyszczalni. 1.9.6. Wsparcie rozwoju infrastruktury wodno-kanalizacyjnej jako narzędzie ochrony środowiska szczególnie w miejscowościach uzdrowiskowych. 1.9.7. Wsparcie rozbudowy kanalizacji sanitarnej. 1.9.8. Uczestnictwo w opracowaniu i realizacji wspólnych międzygminnych programów gospodarki wodno-ściekowej.	nowoczesnej infrastruktury wodno-kanalizacyjnej.	• Liczba zrekultywowanych składowisk niespełniających wymagań i norm ochrony środowiska. • Liczba wybudowanych lub zmodernizowanych oczyszczalni ścieków (szt.). • Liczba opracowanych programów gospodarki wodno-ściekowej (szt.).
--	--	--	---	---

VI.3. Operacjonalizacja celów strategicznych w wymiarze gospodarczym

CEL STRATEGICZNY 2: Wzrost aktywności gospodarczej z zachowaniem zasad ochrony środowiska				
OBSZARY POLITYK	CELE OPERACYJNE	KIERUNKI DZIAŁAŃ	OCZEKIWANE REZULTATY PLANOWANYCH DZIAŁAŃ	WSKAŹNIKI OSIĄGNIĘCIA DZIAŁAŃ
EKOLOGIA	2.1. Ochrona środowiska i adaptacja do zmian klimatu	2.1.1. Zwiększenie nadzoru nad jakością powietrza, wody i gleby w celu ochrony mieszkańców przed zagrożeniami związanymi z zanieczyszczeniem środowiska. 2.1.2. Wprowadzenie działań mających na celu zmniejszenie emisji spalin, w tym promowanie transportu niskoemisyjnego oraz modernizację systemów grzewczych. 2.1.3. Rozbudowa systemu monitoringu zagrożeń ekologicznych, takich jak wycieki substancji niebezpiecznych, pożary lasów czy skażenie środowiska, w celu szybkiego reagowania i minimalizowania skutków. 2.1.4. Promowanie wśród mieszkańców małej retencji oraz gromadzenia wody opadowej.	• Zwiększenie liczby gospodarstw domowych ogrzewanych ekologicznymi źródłami ciepła. • Ograniczenie emisji szkodliwych substancji do atmosfery z tradycyjnych źródeł ciepła. • Zmniejszenie emisji zanieczyszczeń. • Zwiększenie świadomości ekologicznej mieszkańców. • Zwiększenie udziału odnawialnych źródeł energii w całkowitym zużyciu energii w regionie. • Ochrona i przywrócenie naturalnych siedlisk dla zagrożonych gatunków roślin i zwierząt w regionie.	• Liczba wymienionych starych pieców w gospodarstwach domowych (szt.). • Kwota udzielonych dotacji na wymianę pieców (zł). • Liczba nowych inwestycji budowlanych z zastosowaniem systemów retencji (szt.). • Wskaźnik odebranych odpadów segregowanych (%). • Liczba zorganizowanych wydarzeń o charakterze proekologicznym w ciągu roku (szt.).

		2.1.5. Rozwój systemu selektywnej zbiórki odpadów. 2.1.6. Podejmowanie działań zwiększających świadomość mieszkańców w zakresie ochrony środowiska i ekologii. 2.1.7. Edukacja ekologiczna dzieci i młodzieży w placówkach oświatowych na Ziemi Gorlickiej. 2.1.8. Wspieranie działań na rzecz ochrony lokalnych ekosystemów oraz siedlisk zagrożonych gatunków.		
ENERGIA	2.2. Optymalizacja w zaopatrzeniu energetycznym, w zaopatrzeniu cieplnym oraz gazowym, a także wspieranie OZE	2.2.1. Promowanie instalacji paneli fotowoltaicznych, systemów solarnych oraz magazynów energii w budynkach użyteczności publicznej i prywatnych. 2.2.2. Wsparcie dla inwestycji w biogazownie, farmy wiatrowe oraz instalacje geotermalne. 2.2.3. Organizowanie szkoleń i warsztatów dla mieszkańców na temat korzyści z OZE. 2.2.4. Promowanie budownictwa pasywnego oraz energooszczędnego w nowych inwestycjach. 2.2.5. Promowanie działań mających na celu zwiększenie efektywności energetycznej	• Poprawa efektywności energetycznej budynków. • Powstanie nowych instalacji OZE, takich jak panele fotowoltaiczne, turbiny wiatrowe i biogazownie. • Wyższy poziom wiedzy mieszkańców na temat możliwości oszczędzania energii oraz korzyści wynikających z zastosowania OZE. • Wspólne inicjatywy i projekty z innymi gminami, co przyczyni się do lepszej koordynacji działań na rzecz zrównoważonego rozwoju energetycznego.	• Liczba budynków poddanych termomodernizacji (szt.). • Udział OZE w całkowitym bilansie energetycznym regionu (%). • Liczba nowych instalacji OZE (np. panele fotowoltaiczne, biogazownie) uruchomionych w danym roku (szt.). • Procent redukcji emisji CO₂ w regionie (tony CO₂/rok). • Liczba wymienionych pieców węglowych na ekologiczne źródła ciepła. • Łączna wartość inwestycji w OZE i efektywność energetyczną (zł).

		budynków publicznych i prywatnych. 2.2.6. Wspieranie spółdzielni energetycznych i innych podmiotów prawnych w magazynowaniu i wykorzystywaniu energii odnawialnej. 2.2.7. Rozwój i wzmocnienie współpracy w ramach Klastra Energii, który skupia Miasto Gorlice, Gminę Gorlice oraz lokalnych przedsiębiorców.	Realizacja krajowych i unijnych celów dotyczących redukcji emisji CO₂ oraz zwiększenia udziału OZE w bilansie energetycznym.	
	2.3. Oświetlenie najważniejszych budynków na terenie Ziemi Gorlickiej oraz wymiana oświetlenia	2.3.1. Przystanki - oświetlenie i monitoring - poprawa bezpieczeństwa. 2.3.2. Zidentyfikowanie możliwości zastąpienia tradycyjnych źródeł światła (np. żarówek, świetlówek) nowoczesnymi diodami LED, które są bardziej energooszczędne i mają dłuższą żywotność. 2.3.3. Wprowadzenie czujników ruchu i natężenia światła, które dostosowują oświetlenie do aktualnych potrzeb, co pozwala na dalsze oszczędności energii. 2.3.4. Uwzględnienie w planach urbanistycznych rozwoju infrastruktury oświetleniowej, która będzie odpowiadać na potrzeby mieszkańców oraz lokalnych przedsiębiorstw.	- Wzrost poziomu bezpieczeństwa poprzez oświetlenie przystanków. - Zmniejszenie zużycia energii elektrycznej w budynkach publicznych i na ulicach. - Zmniejszenie kosztów związanych z konserwacją i wymianą dzięki zastosowaniu technologii LED wydłużającej czas eksploatacji oświetlenia.	- Procent przystanków komunikacyjnych, które zostały wyposażone w nowe oświetlenie (%). - Liczba tradycyjnych źródeł światła, które zostały zastąpione diodami LED w stosunku do całkowitej liczby źródeł w gminie (szt.). - Procentowa redukcja zużycia energii elektrycznej w budynkach i na ulicach po wprowadzeniu oświetlenia LED (%). - Procent nowych projektów urbanistycznych, które zawierają rozwiązania dotyczące nowoczesnego oświetlenia (%).

ROZWÓJ GOSPODARCZY I RYNEK PRACY	2.4. Promocja i wspieranie rozwoju przedsiębiorczości	2.4.1. Zwiększenie poziomu konkurencyjności MŚP. 2.4.2. Promocja i wspieranie rozwoju przedsiębiorczości poprzez kształtowanie postaw przedsiębiorczych, pomoc w rozpoczęciu prowadzenia działalności gospodarczej, wspieranie tworzenia nowych miejsc pracy oraz ochronę istniejących, m.in. poprzez podnoszenie kompetencji i kwalifikacji kapitału ludzkiego. 2.4.3. Gromadzenie i wymiana informacji o zasobach regionu (zasobach ludzkich, ofercie przedsiębiorstw, ofercie usług rozwojowych, ofercie usług okołobiznesowych itp.), a następnie stałe aktualizowanie i upowszechnianie powstałej bazy danych. 2.4.4. Wspieranie działalności punktów informacyjnokonsultacyjnych dla przedsiębiorców. 2.4.5. Wspieranie działań sektora biznesowego w zakresie tworzenia klastrów gospodarczych na terenie Ziemi Gorlickiej. 2.4.6. Wspieranie działań samorządów gminnych w zakresie tworzenia stref	• Zwiększenie atrakcyjności ekonomicznej regionu dla mieszkańców i przedsiębiorców. • Wzrost zatrudnienia. • Wzrost liczby przedsiębiorstw. • Wzrost liczby klastrów gospodarczych. • Poprawa bazy dochodowej JST.	• Liczba przedsiębiorstw (szt.). • Liczba miejsc pracy (szt.). • Liczba klastrów gospodarczych (szt.). • Liczba stref aktywności gospodarczej (szt.). • Liczba programów wsparcia dla przedsiębiorców (szt.). • Liczba przedsiębiorstw lub pracowników korzystających ze wsparcia (szt.) • Kwota przeznaczona na realizację wsparcia (zł.).
--	--	---	--	---

		aktywności gospodarczej na terenie Ziemi Gorlickiej. 2.4.7. Promocja gospodarcza regionu i terenów inwestycyjnych także turystycznych.		
	2.5. Aktywizacja zawodowa osób w wieku produkcyjnym biernych zawodowo lub bezrobotnych	2.5.1. Szkolenia dotyczące prowadzenia własnej firmy, w tym aspekty prawne, marketingowe oraz finansowe. 2.5.2. Realizacja projektów społecznych w ramach aktywizacji społecznej i zawodowej. 2.5.3. Wspieranie rynku pracy poprzez działania sprzyjające podejmowaniu zatrudnienia przez cudzoziemców. 2.5.4. Dostosowanie szkoleń oraz programów aktywizacyjnych do potrzeb osób 50+, które często mają trudności z powrotem na rynek pracy. 2.5.5. Wsparcie dla osób z niepełnosprawnościami: tworzenie miejsc pracy dostosowanych do potrzeb osób z ograniczeniami zdrowotnymi.	• Wzrost aktywności zawodowej mieszkańców. • Spadek bezrobocia wśród mieszkańców. • Ułatwienie dostępu do rynku pracy. • Podniesienie kompetencji zawodowych mieszkańców regionu. • Wzrost zatrudnienia cudzoziemców. • Zwiększenie zatrudnienia osób 50+. • Zwiększenie liczby osób z niepełnosprawnościami w zatrudnieniu dzięki dostosowanym programom wsparcia.	• Liczba uczestników programów/projektów wsparcia (os.). • Liczba uczestników programów/projektów podejmujących pracę lub inną aktywność zawodową (os.). • Kwota przeznaczona na realizację programów /projektów (zł). • Wskaźnik poziomu bezrobocia w danym roku (%). • Liczba nowoutworzonych miejsc pracy (szt.). • Wskaźnik zatrudnienia obcokrajowców (%). • Wskaźnik zatrudnienia osób 50+ (%). • Wskaźnik zatrudnienia osób z niepełnosprawnościami (%).
	2.6. Wsparcie rozwoju rolnictwa na terenie Ziemi Gorlickiej	2.6.1. Organizacja szkoleń dla rolników w zakresie innowacyjnych praktyk	• Wzrost liczby szkoleń organizowanych dla rolników.	• Liczba zorganizowanych szkoleń (szt.). • Liczba uczestników szkoleń (os.).

		rolniczych oraz nowoczesnych metod upraw. 2.6.2. Inicjatywy na rzecz budowy lokalnych rynków zbytu dla produktów rolnych, takie jak targi, festiwale czy współpraca z lokalnymi sklepami. 2.6.3. Promowanie rozwoju agroturystyki oraz innych usług związanych z rolnictwem, co może zwiększyć dochody rolników. 2.6.4. Upowszechnianie zasad Kodeksu Dobrej Praktyki Rolniczej.	• Wzrost ilości uzyskanych certyfikatów gospodarstwa ekologicznego. • Wprowadzenie innowacyjnych rozwiązań w gospodarstwach rolnych, co zwiększy efektywność produkcji i poprawi rentowność. • Wzrost liczby lokalnych rynków zbytu (targów, festiwali), co ułatwi rolnikom sprzedaż ich produktów bezpośrednio konsumentom. • Wzrost sprzedaży lokalnych produktów rolnych, co przyczyni się do zwiększenia dochodów rolników. • Wzrost liczby gospodarstw oferujących usługi agroturystyczne, co przyczyni się do dywersyfikacji źródeł dochodu rolników.	• Liczba uzyskanych certyfikatów gospodarstwa ekologicznego (szt.). • Ilość zorganizowanych targów, festiwali czy innych inicjatyw promujących lokalne produkty (szt.). • Ilość gospodarstw, które rozpoczęły działalność agroturystyczną (szt.).
INWESTYCJE	2.7. Dostosowanie infrastruktury społecznej oraz przestrzeni publicznych do potrzeb różnych grup społecznych	2.7.1. Budowa lub modernizacja infrastruktury drogowej. 2.7.2. Współpraca z samorządami gminnymi i innymi zarządcami dróg w zakresie poprawy standardu i rozbudowy ciągów drogowych, pieszych i rowerowych. 2.7.3. Rozwój sieci i infrastruktury przystankowej. 2.7.4. Inwestycje w sferze gospodarki odpadami	• Rozbudowa sieci drogowej na terenie Ziemi Gorlickiej. • Poprawa stanu jakości dróg. • Poprawa i rozwój infrastruktury przystankowej. • Wzrost liczby budynków podłączonych do sieci kanalizacyjnej i wodociągowej. • Sprawniejsze funkcjonowanie gospodarki odpadami.	• Długość rozbudowanych/zmodernizowanych dróg (km). • Liczba przystanków autobusowych na terenie powiatu (szt.). • Liczba budynków podłączonych do sieci kanalizacyjnej (os.). • Liczba budynków podłączonych do sieci wodociągowej (os.).

		zgodnie z nowoczesnym i technikami z odpadami, w celu wypełnienia zobowiązań wynikających z ochrony środowiska określonymi normami krajowymi i dyrektywami unijnymi. 2.7.5. Remont i adaptacja budynków (np. szkół, bibliotek, ośrodków kultury) do potrzeb osób z niepełnosprawnościami oraz zwiększenie dostępności dla seniorów. 2.7.6. Modernizacja parków, placów i ulic w celu stworzenia przyjaznych miejsc dla różnych grup wiekowych, z uwzględnieniem elementów małej architektury. 2.7.7. Modernizacja i rozbudowa infrastruktury wodociągowej aglomeracji Gorlice	• Przebudowa budynków w celu zapewnienia pełnej dostępności dla osób z niepełnosprawnościami, w tym instalacja wind, pochylni oraz dostosowanie toalet. • Zwiększenie atrakcyjności lokalnych przestrzeni publicznych prowadzące do poprawy jakości życia mieszkańców oraz zachęcanie ich do aktywnego uczestnictwa w życiu społecznym. • Zapewnienie niezawodnego i bezpiecznego dostępu do wody pitnej dla mieszkańców miasta Gorlice oraz gmin ościennych, poprawa efektywności systemu wodociągowego poprzez jego modernizację i rozbudowę	• Liczba zrealizowanych inwestycji w zakresie gospodarki odpadami (szt.). • Liczba budynków użyteczności publicznej, które zostały przystosowane do potrzeb osób z niepełnosprawnościami (np. instalacja wind, pochylni) – szt. • Liczba parków, placów i ulic, które przeszły modernizację i zostały dostosowane do potrzeb różnych grup społecznych (szt.). • Długość wybudowanej/zmodernizowanej sieci wodociągowej (km) • Liczba zmodernizowanych stacji uzdatniania wody (szt.)
--	--	---	--	--

VI.4. Operacjonalizacja celów strategicznych w wymiarze przestrzennym

CEL STRATEGICZNY 3: Rozwój turystyki i rekreacji				
OBSZARY POLITYK	CELE OPERACYJNE	KIERUNKI DZIAŁAŃ	OCZEKIWANE REZULTATY PLANOWANYCH DZIAŁAŃ	WSKAŹNIKI OSIĄGNIĘCIA DZIAŁAŃ
DZIEDZICTWO I HISTORIA	3.1. Wykorzystanie dziedzictwa historycznego regionu w celu osiągnięcia korzyści wizerunkowych oraz zwiększenia ruchu turystycznego	3.1.1. Wspieranie zintegrowanego lokalnego rozwoju społecznego, gospodarczego i środowiskowego, dziedzictwa kulturowego oraz bezpieczeństwa, m.in. w ramach rozwoju lokalnego kierowanego przez społeczność. 3.1.2. Rewitalizacja zabytków na terenie Ziemi Gorlickiej. 3.1.3. Organizacja festynów, jarmarków oraz rekonstrukcji historycznych, które przyciągną turystów i będą promować lokalną kulturę oraz tradycje. 3.1.4. Stworzenie możliwości wirtualnych wycieczek po kluczowych lokalizacjach historycznych, co może przyciągnąć uwagę turystów przed ich wizytą.	- Wzrost liczby zabytków zrewitalizowanych. - Wzrost świadomości o lokalnych tradycjach, rzemiośle i kulturze, co może prowadzić do większego zainteresowania regionem. - Umożliwienie łatwego dostępu do informacji o dziedzictwie kulturowym i historycznym regionu poprzez technologie internetowe. - Podniesienie świadomości mieszkańców i odwiedzających o znaczeniu lokalnej historii i dziedzictwa przemysłowego, poprzez takie inwestycje jak Europejskie Muzeum I Wojny Światowej oraz Laboratorium Światła.	- Liczba działań mających na celu promocję dziedzictwa kulturowego (szt.). - Liczba zrewitalizowanych zabytków (szt.). - Ilość zorganizowanych wydarzeń - festynów, jarmarków, koncertów i rekonstrukcji historycznych zorganizowanych w roku (szt.). - Ilość dostępnych wirtualnych wycieczek w danym roku (szt.). - Nowe inwestycje związane z powstaniem obiektów promujących historię i dziedzictwo kulturowe regionu (szt.). - Ilość utworzonych ścieżek historyczno - tematycznych (szt.).

		3.1.5. Organizacja wydarzeń o zasięgu krajowym i międzynarodowym (np. festiwal muzyki dawnej Kromer Festival Biecz). 3.1.6. Realizacja projektu Europejskiego Muzeum I Wojny Światowej u stóp Góry Cmentarnej. 3.1.7. Utworzenie Laboratorium Światła jako miejsca edukacyjno-kulturalnego, promującego przemysłową historię regionu. 3.1.8. Tworzenie ścieżek historyczno – tematycznych.		
ZAGODPODAROWANIE PRZESTRZENNE	3.2. Dbłość o krajobraz regionu, estetykę i ład przestrzenny	3.2.1. Ustanowienie spójnych planów zagospodarowania przestrzennego na poziomie lokalnym i gminnym, które będą w harmonii z charakterem regionu. Należy unikać chaotycznej zabudowy i dbać o integrację funkcji mieszkaniowej, usługowej i rolniczej w sposób zrównoważony. 3.2.2. Tworzenie nowych terenów pod zabudowę mieszkaniową (stworzenie korzystnych warunków do pozostawiania młodych ludzi na terenie Ziemi	• Wyeliminowanie chaotycznej i niekontrolowanej zabudowy. • Efektywniejsze zagospodarowanie terenów poprzez integrację funkcji mieszkaniowej, usługowej, rekreacyjnej i rolniczej. • Zachowanie walorów estetycznych, historycznych i przyrodniczych poprzez tworzenie planów przestrzennych, które uwzględniają specyfikę lokalną i naturalny charakter Ziemi Gorlickiej. • Lepszy stan techniczny chodników, oświetlenia, oznakowania oraz małej	• Liczba odnowionych przestrzeni publicznych w miejscowościach wiejskich i małych miastach – np. liczba rewitalizowanych placów, rynków, centrów miejscowości (szt.). • Liczba odnowionych budynków i obiektów infrastruktury publicznej – np. liczba budynków mieszkalnych, usługowych oraz budynków publicznych objętych rewitalizacją (szt.). • Liczba odnowionych lub wybudowanych elementów małej architektury – np. ławki, oświetlenie, chodniki,

		3.2.3. Gorlickiej oraz do imigracji lokalnej i regionalnej. Wprowadzanie działań mających na celu estetyczną i funkcjonalną odnowę przestrzeni publicznych, szczególnie w miejscowościach wiejskich i małych miastach. Zwiększenie udziału terenów zielonych, parków i skwerów. 3.2.4. Poprawa stanu technicznego i wizualnego budynków, małej architektury oraz elementów infrastruktury, takich jak chodniki, oświetlenie czy oznakowanie. 3.2.5. Ochrona terenów problemowych oraz obszarów powiązanych funkcjonalnie przed degradacją poprzez wdrażanie działań zapobiegających niekorzystnym procesom środowiskowym. 3.2.6. Zabezpieczenie terenów zagrożonych osuwiskami poprzez wdrożenie odpowiednich środków stabilizujących i ochronnych.	architektury (ławki, przystanki, kosze). • Poprawa wizualnego stanu budynków mieszkalnych, usługowych oraz obiektów historycznych. • Lepsze zarządzanie przestrzenią w miejscach o dużym znaczeniu turystycznym i historycznym, co zapobiegnie ich degradacji oraz zwiększy ich walory krajobrazowe. • Ochrona terenów problemowych przed dalszą degradacją oraz zwiększenie ich stabilności geologicznej. • Redukcja ryzyka wystąpienia osuwisk, co przetoży się na poprawę bezpieczeństwa mieszkańców i infrastruktury.	przystanki komunikacyjne (szt.). • Procent zmodernizowanych ciągów komunikacyjnych (chodniki, drogi, ścieżki rowerowe) – odsetek ciągów pieszo-rowerowych, które przeszły modernizację w stosunku do stanu wyjściowego (szt.). • Liczba zgłoszonych i zrealizowanych inwestycji zgodnych z wytycznymi planów zagospodarowania przestrzennego (szt.). • Liczba zabezpieczonych hektarów terenów zagrożonych degradacją i osuwiskami (ha). • Liczba wdrożonych systemów stabilizujących na terenach zagrożonych osuwiskami (szt.).
--	--	---	---	--

SPORT I REKREACJA	3.3. Zagospodarowanie przestrzeni publicznej na cele rekreacyjne i turystyczne	3.3.1. Budowa i rozbudowa małej infrastruktury turystyczno-rekreacyjnej (ścieżki pieszo-rowerowe, wiaty przystankowe, siłownie zew, place zabaw). 3.3.2. Budowa lub modernizacja infrastruktury turystycznej i sportowej. 3.3.3. Wzbogacenie oferty rekreacyjnej i sportowej dla mieszkańców regionu. 3.3.4. Wyznaczanie i oznakowanie szlaków pieszych i rowerowych – integracja tras z już istniejącymi systemami szlaków w regionie. 3.3.5. Organizacja lokalnych i regionalnych zawodów sportowych – biegi terenowe, zawody kolarskie, turnieje piłkarskie, które przyciągają zarówno mieszkańców, jak i turystów. 3.3.6. Rozwój oferty dla wszystkich grup wiekowych – programy sportowo-rekreacyjne dla dzieci, młodzieży, dorosłych i seniorów.	• Podniesienie jakości życia poprzez zwiększoną aktywność rekreacyjną. • Poszerzenie oferty spędzania czasu wolnego mieszkańców regionu o charakterze sportowo-rekreacyjnym. • Poprawa stanu infrastruktury sportowo-rekreacyjnej. • Zwiększenie ruchu turystycznego.	• Liczba wiat przystankowych (szt.). • Liczba wybudowanych siłowni zewnętrznych (szt.). • Liczba wybudowanych placów zabaw (szt.). • Długość ścieżek pieszo-rowerowych (km). • Liczba obiektów poddanych modernizacji (szt.). • Liczba zorganizowanych imprez sportowych w ciągu roku (szt.). • Liczba organizacji pozarządowych działających w obszarze sportu (szt.).
TRANSPORT	3.4. Rozwój w obszarze usług	3.4.1. Rozwój ścieżek, dróg i ciągów komunikacyjnych	• Poprawa infrastruktury drogowej. • Rozwój elektromobilności.	• Długość nowych dróg (km). • Długość zmodernizowanych dróg (km).

	komunikacyjnych i transportu oraz rozwój elektromobilności i wykorzystanie technologii paliw alternatywnych	dla rowerów wraz z parkingami rowerowymi. 3.4.2. Przebudowa mostów, w szczególności drewnianych, oraz modernizacja innych obiektów mostowych wymagających unowocześnienia. 3.4.3. Efektywne zarządzanie infrastrukturą regionu i jej rozwój ukierunkowany na wykorzystanie rozwiązań niskoemisyjnych. 3.4.4. Budowa i modernizacja dróg i parkingów. 3.4.5. Rozwój nowych tras i połączeń transportu publicznego, które usprawnią komunikację wewnątrz regionu oraz pomiędzy gminami a większymi ośrodkami miejskimi. 3.4.6. Stopniowa wymiana floty transportu publicznego na pojazdy napędzane alternatywnymi źródłami. 3.4.7. Budowa i rozbudowa stacji ładowania pojazdów elektrycznych na terenie gmin, zwłaszcza w kluczowych punktach, takich jak centra miast, przystanki czy parkingi przy urzędach i obiektach publicznych.	• Zwiększona liczba połączeń i lepsza komunikacja między gminami. • Ograniczenie transportu samochodowego na rzecz transportu publicznego oraz rowerowego. • Zwiększenie udziału pojazdów na paliwa alternatywne. • Efektywna koordynacja działań transportowych – dzięki współpracy międzygminnej, inwestycje w transport będą bardziej efektywne, a systemy komunikacyjne lepiej dopasowane do potrzeb mieszkańców całego regionu. • Odciążenie centrum Gorlic od ruchu tranzytowego, co poprawi jakość życia mieszkańców oraz bezpieczeństwo na drogach.	• Liczba przebudowanych i zmodernizowanych mostów oraz przepustów (szt.). • Długość ścieżek rowerowych (km). • Liczba zmodernizowanych przystanków, stacji oraz węzłów przesiadkowych (szt.). • Liczba uruchomionych nowych linii transportu publicznego (rocznie) – szt. • Liczba zakupionych i wdrożonych do użytku autobusów i innych pojazdów elektrycznych (szt.). • Liczba nowych stacji ładowania zainstalowanych na terenie gmin (szt.). • Liczba realizowanych wspólnie przez gminy projektów związanych z transportem i elektromobilnością (szt.). • Liczba utworzonych / zmodernizowanych parkingów samochodowych (szt.). • Liczba utworzonych parkingów rowerowych (szt.). • Liczba przebudowanych mostów (szt.).
--	---	--	---	--

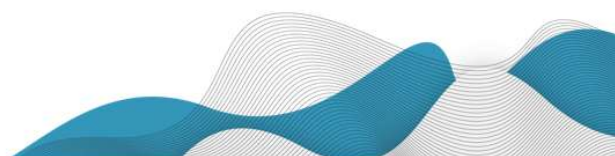
		3.4.8. Wsparcie dla inicjatyw związanych z wykorzystaniem biogazu, wodoru i innych alternatywnych źródeł energii w transporcie. 3.4.9. Realizacja międzygminnych projektów, takich jak rozwój węzłów przesiadkowych, które usprawnią komunikację pomiędzy gminami. 3.4.10. Inicjowanie działań na rzecz poprawy infrastruktury kolejowej w regionie, w tym rewitalizacji istniejących linii i wprowadzenia nowych połączeń. 3.4.11. Włączenie projektu obwodnicy Gorlic do lokalnych i regionalnych planów transportowych. 3.4.12. Skomunikowanie Ziemi Gorlickiej z drogami szybkiego ruchu. 3.4.13. Tworzenie terenów pod zabudowę przy istniejących drogach co pozwoli efektywniej wykorzystywać już istniejącą sieć drogową.	• Liczba nowych lub zmodernizowanych linii kolejowych w regionie (szt.). • Skrócenie czasu przejazdu przez miasto dzięki obwodnicy (min.) • Skrócenie czasu przejazdu do dróg szybkiego ruchu (min.)
--	--	--	--

TURYSTYKA	3.5. Stałe podnoszenie atrakcyjności turystycznej regionu	3.5.1. Wzbogacenie atrakcyjności turystycznej regionu poprzez wykorzystanie walorów historyczno-zabytkowych i krajobrazowych. 3.5.2. Zacieśnianie współpracy między gminami w ramach Związku Gmin Ziemi Gorlickiej w celu tworzenia zintegrowanych ofert turystycznych. 3.5.3. Współpraca z samorządami wojewódzkimi i krajowymi oraz organizacjami pozarządowymi w zakresie finansowania i promocji turystyki. 3.5.4. Realizacja procesu uruchamiania trwałej dostępności atrakcji regionu dla ruchu turystycznego, w tym poprawa dostępności komunikacyjnej zabytków na terenie regionu. 3.5.5. Wspieranie inicjatyw mających na celu promocję turystyki aktywnej kwalifikowanej w tym pieszej, rowerowej, jeździeckiej, narciarstwa biegowego i zjazdowego, kajakarstwa górskiego, wspinaczkowej.	• Poprawa oferty turystycznej regionu. • Zwiększenie zainteresowania ofertą turystyczną wśród mieszkańców i osób odwiedzających Ziemię Gorlicką. • Wzrost liczby informacji o ofercie turystycznej regionu w mediach. • Zwiększenie liczby zmodernizowanych i nowo wybudowanych tras turystycznych (pieszych, rowerowych). • Wzrost liczby odwiedzających targi turystyczne i innych wydarzeń promujących Ziemię Gorlicką. • Poprawa wizerunku regionu jako atrakcyjnej destynacji turystycznej, przyjaznej zarówno turystom, jak i środowisku naturalnemu. • Poprawa dostępności i atrakcyjności turystycznej zbiornika wodnego Klimkówka. • Lepsze wykorzystanie zasobów naturalnych i walorów rekreacyjnych Klimkówki.	• Liczba osób odwiedzających region w celach turystycznych (os.). • Liczba publikacji medialnych na temat regionu (szt.). • Liczba zrealizowanych projektów wspólnych między gminami – monitoring wspólnych inicjatyw i projektów turystycznych (szt.). • Liczba partnerstw publiczno-prywatnych w sektorze turystycznym (szt.). • Liczba zorganizowanych konferencji, seminarium, plebiscytów i targów (szt.). • Liczba zmodernizowanych tras turystycznych (szt.). • Roczna liczba odwiedzających rejon zbiornika wodnego Klimkówka (os.). • Liczba nowych stref wypoczynkowych (ławki, wiaty, miejsca piknikowe) oraz punktów widokowych zrealizowanych wokół zbiornika (szt.). • Liczba tablic informacyjnych i elementów małej architektury (kosze na śmieci, stojaki na rowery) zainstalowanych na trasie i wokół zbiornika (szt.).
-----------	---	---	--	---

		3.5.6. Koordynacja działań oraz wspieranie (merytoryczne, organizacyjne, finansowe) lokalnych wydarzeń o charakterze turystycznym. 3.5.7. Eksponowanie wartości kulturowych Ziemi Gorlickiej w obrębie i na zewnątrz regionu, m.in. poprzez organizowanie konkursów i imprez o charakterze regionalnym. 3.5.8. Wspieranie inicjatyw służących rozwojowi turystyki biznesowej, edukacyjnej i uzdrowiskowej. 3.5.9. Ulepszenie infrastruktury rekreacyjnej, np. poprzez budowę parków, miejsc wypoczynkowych, stref dla kamperów, kąpielisk i ośrodków sportów wodnych. 3.5.10. Rozwój infrastruktury turystycznej zgodnej z zasadami zrównoważonego rozwoju – tworzenie szlaków turystycznych, punktów widokowych i miejsc wypoczynkowych w harmonii z przyrodą i krajobrazem. 3.5.11. Rozwój infrastruktury turystyczno-rekreacyjnej wokół zbiornika wodnego		
--	--	--	--	--

		Klimkówka jako kluczowego obszaru wspierającego rozwój turystyki w regionie. 3.5.12. Współpraca z LGD Beskid Gorlicki (m.in. przy promocji regionalnej marki lokalnej Karpating).		
--	--	---	--	--

**VII MODEL STRUKTURY
FUNKCJONALNO-
PRZESTRZENNEJ ZIEMI
GORLICKIEJ ORAZ USTALENIA
I REKOMENDACJE W ZAKRESIE
KSZTAŁTOWANIA POLITYKI
PRZESTRZENNEJ**

VII.1. Model struktury funkcjonalno-przestrzennej Ziemi Gorlickiej

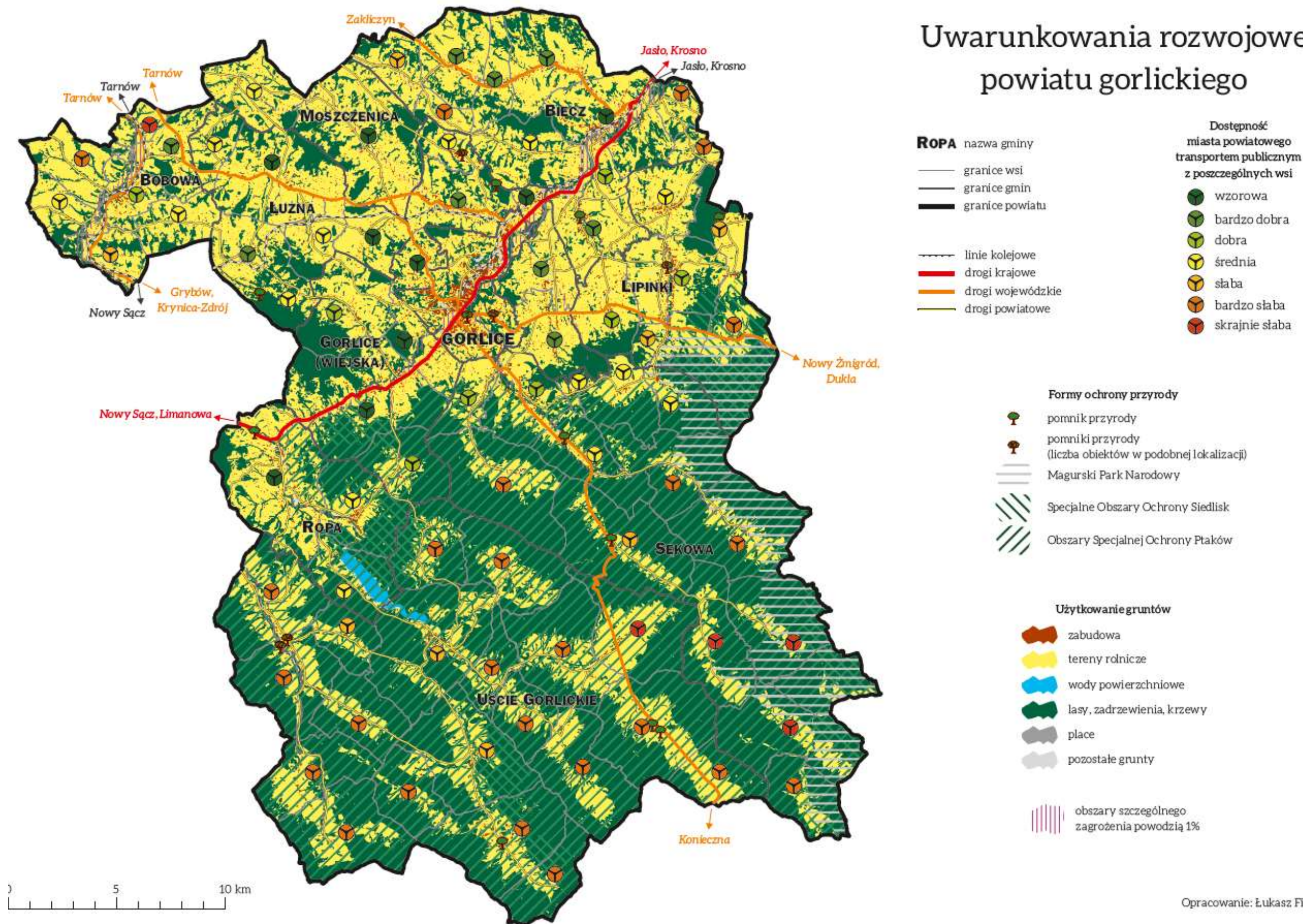
Model struktury funkcjonalno-przestrzennej to schemat obrazujący zbiór elementów, które w szczególny sposób wpływają na szeroko pojęty rozwój społeczno-gospodarczy Ziemi Gorlickiej. Model budują zarówno elementy stałe, związane z ukształtowaniem środowiska przyrodniczego, jak i elementy zmienne, ulegające przekształceniom w wyniku działań podejmowanych przez człowieka – układ zabudowy, sieci infrastruktury technicznej. Model struktury funkcjonalno-przestrzennej został oparty na zapisach umieszczonych w dokumentach gminnych, takich jak „Studium Uwarunkowań i Kierunków Zagospodarowania Przestrzennego”, „Miejscowy Plan Zagospodarowania Przestrzennego”, diagnoza sytuacji społeczno-gospodarczej i przestrzennej oraz przeprowadzonych konsultacjach. Na podstawie charakterystyk zamieszczonych w Strategii Rozwoju oraz w niniejszym rozdziale przedstawiono kluczowe wizualizacje dotyczące uwarunkowań rozwojowych oraz modelu struktury przestrzenno-funkcjonalnej obszaru Ziemi Gorlickiej. Model ten ukazuje długookresową wizję rozwoju oraz wynika z uwarunkowań wewnętrznych i zewnętrznych, zdiagnozowanych potrzeb i potencjału Ziemi Gorlickiej z uwzględnieniem jej specyfiki i zróżnicowania.

Ziemia Gorlicka znajduje się w południowo-wschodniej części województwa małopolskiego. Jej osią komunikacyjną jest: droga krajowa nr 28. Sieć transportową uzupełniają drogi wojewódzkie, powiatowe i gminne oraz linie kolejowe 96, 108 i 110. Na obszarze Ziemi Gorlickiej znajduje się polsko – słowackie drogowe przejście graniczne Konieczna-Becherov. Miasto Gorlice pełni rolę głównego ośrodka administracyjno-usługowego i gospodarczego. Z uwagi na warunki naturalne obszar Ziemi Gorlickiej można podzielić na dwa regiony: południowy określany jako tereny górskie, gdzie występuje leśno-rolniczy typ użytkowania. Ponad połowę – 65% – stanowią lasy i tereny leśne, zaś użytki rolne – 31%. W strukturze użytkowania gruntów dominują trwałe użytki zielone będące wynikiem ukształtowania terenu, jak też gorszej jakości gleb i krótszego okresu wegetacji. Region północny zaliczany jest do terenów podgórskich. Występują tutaj lepsze pod względem bonitacyjnym gleby oraz dłuższy okres wegetacji. Użytki rolne stanowią około 66%, spośród których

największą część zajmują grunty orne. Największym ciekim wodnym przepływającym przez teren Ziemi Gorlickiej jest rzeka Ropa, na której powstał sztuczny zbiornik retencyjny Klimkówka³⁹. Niżej zestawiono mapę przedstawiającą uwarunkowania istotne dla modelu struktury funkcjonalno-przestrzennej.

³⁹ Zob. *Strategia Ochrony Środowiska dla Powiatu Gorlickiego na lata 2022 – 2025*, dz. cyt., s. 15, 18.

Uwarunkowania rozwojowe powiatu gorlickiego

Rysunek 27: Uwarunkowania rozwojowe powiatu gorlickiego. Opracowanie: Łukasz Fiedor, Instytut Geografii i Gospodarki Przestrzennej Uniwersytetu Jagiellońskiego.

Model struktury funkcjonalno-przestrzennej zawiera oznaczenia dotyczące użytkowania terenu, obszarów chronionych i zagrożonych powodzią oraz sieci drogowej i kolejowej. Zostały także zamieszczone kierunki interwencji w dwóch podziałach:

- 1) działania ogólnogminne oraz działania lokalne (na poziomie poszczególnych miejscowości),
- 2) zakres ochrony i wykorzystywania zasobów przyrody, zakres gospodarki oraz zakres planowania przestrzennego i transportu.

Ponadto na mapie oznaczone są miejscowości, w których znajdują się powierzchniowe formy ochrony przyrody, miejscowości posiadające słabą dostępność transportu publicznego oraz miejsca, gdzie zabudowa jest zlokalizowana na obszarach zagrożonych powodzią. Jako miejsca potencjalnych konfliktów wskazano miejscowości, gdzie duże skupiska zabudowy są położone na obszarach chronionych.

Charakterystyka poszczególnych elementów modelu:

- **Zakres ochrony i wykorzystania zasobów przyrody** – obejmuje najcenniejsze na terenie Ziemi Gorlickiej obszary/obiekty przyrodnicze i krajobrazowe, w tym objęte ochroną: Magurski Park Narodowy, Rezerwat przyrody Kornuty, Rezerwat przyrody Jelenia Góra, Południowomałopolski Obszar Chronionego Krajobrazu. Ochronie przyrody i krajobrazu służą również ograniczenia związane z ustanowionymi strefami ochrony uzdrowisk Wysowa i Wapienne oraz obszary górnicze ujęć wód mineralnych dla wymienionych uzdrowisk. Szczególne zasady ochrony zasobów wodnych obowiązują również na terenach położonych powyżej Zbiornika Klimkówka. Teren Ziemi Gorlickiej jest częściowo objęty sześcioma obszarami Natura 2000: Beskid Niski PLB180002, Ostoja Magurska PLH180001, Ostoje Nietoperzy Powiatu Gorlickiego PLH120094, Bednarka PLH120033, Biała Tarnowska PLH 120090 oraz Wisłoka z dopływami PLH 180052. W poszczególnych miejscowościach znajdują się pomniki przyrody. Zakłada się zarówno ochronę tych zasobów, jak

i możliwości ich wykorzystania dla rozwoju turystyki, zgodnie z zasadami zrównoważonego rozwoju i racjonalnego wykorzystania zasobów środowiska.

- **Zakres gospodarki** – obejmuje ograniczenie marginalizacji ekonomicznej oraz rozwój miejskiego obszaru funkcjonalnego. Obszary zagrożone trwałą marginalizacją, zgodnie z zapisami w Strategii Rozwoju Województwa „Małopolska 2030” będą wspierane z poziomu kraju i regionu za pomocą specjalnie dedykowanych instrumentów. W „Strategii na rzecz Odpowiedzialnego Rozwoju” w województwie małopolskim zaliczono do obszarów zmarginalizowanych 29 gmin (w tym gminy Lipinki oraz Łużna). Na powyższym modelu zaznaczono również obszary, które są zagrożone marginalizacją ekonomiczną, tj gminy zmarginalizowane wskazane na poziomie regionalnym na podstawie wskaźnika syntetycznego (Strategia Rozwoju Województwa „Małopolska 2030”). W powiecie gorlickim poza wymienionymi wyżej gminami Lipinki i Łużna są to wszystkie pozostałe z wyjątkiem gmin Gorlice (wiejskiej i miejskiej).

W Strategii Rozwoju Województwa „Małopolska 2030” za obszary wzrostu, o wyjątkowych możliwościach rozwojowych uznano miasta i obszary funkcjonalne wokół nich (MOF) – wskazano 6 takich obszarów w Małopolsce, w tym MOF Gorlic. Poziom oraz czynniki wpływające na rozwój ośrodków miejskich należy rozpatrywać wspólnie z procesami zachodzącymi na otaczających je terenach. W MOF istotna jest poprawa skuteczności koordynacji procesów rozwojowych oraz jakości i efektywności systemu usług publicznych. W związku z tym, województwo kierować będzie do tych obszarów szczególne wsparcie. Obecnie, z uwagi m.in. na słabe powiązania komunikacyjne, MOF Gorlic ograniczony jest właściwie wyłącznie do obszaru miasta i gminy wiejskiej Gorlice. Dalsze działania, zarówno na poziomie lokalnym, jak i regionalnym powinny dążyć do rozszerzenia MOF Gorlic do całego powiatu. Służyć temu może rozwój miasta jako ośrodka subregionalnego, do czego pierwszym krokiem będzie wzmocnienie (a w wielu obszarach stworzenie) sieci transportowych, głównie transportu publicznego.

- **Zakres planowania przestrzennego i transportu** – obejmuje ograniczenie rozpraszania zabudowy, poprawę dostępności transportu publicznego oraz ograniczenie ryzyka powodziowego. Negatywnym zjawiskiem na terenie Ziemi

Gorlickiej jest rozpraszanie zabudowy na tereny otwarte, co wpływa na zaburzenie harmonijnego układu przestrzennego gmin, podnosi koszty gospodarki komunalnej na terenie gmin, a także powoduje niekorzystne oddziaływanie na środowisko przyrodnicze.

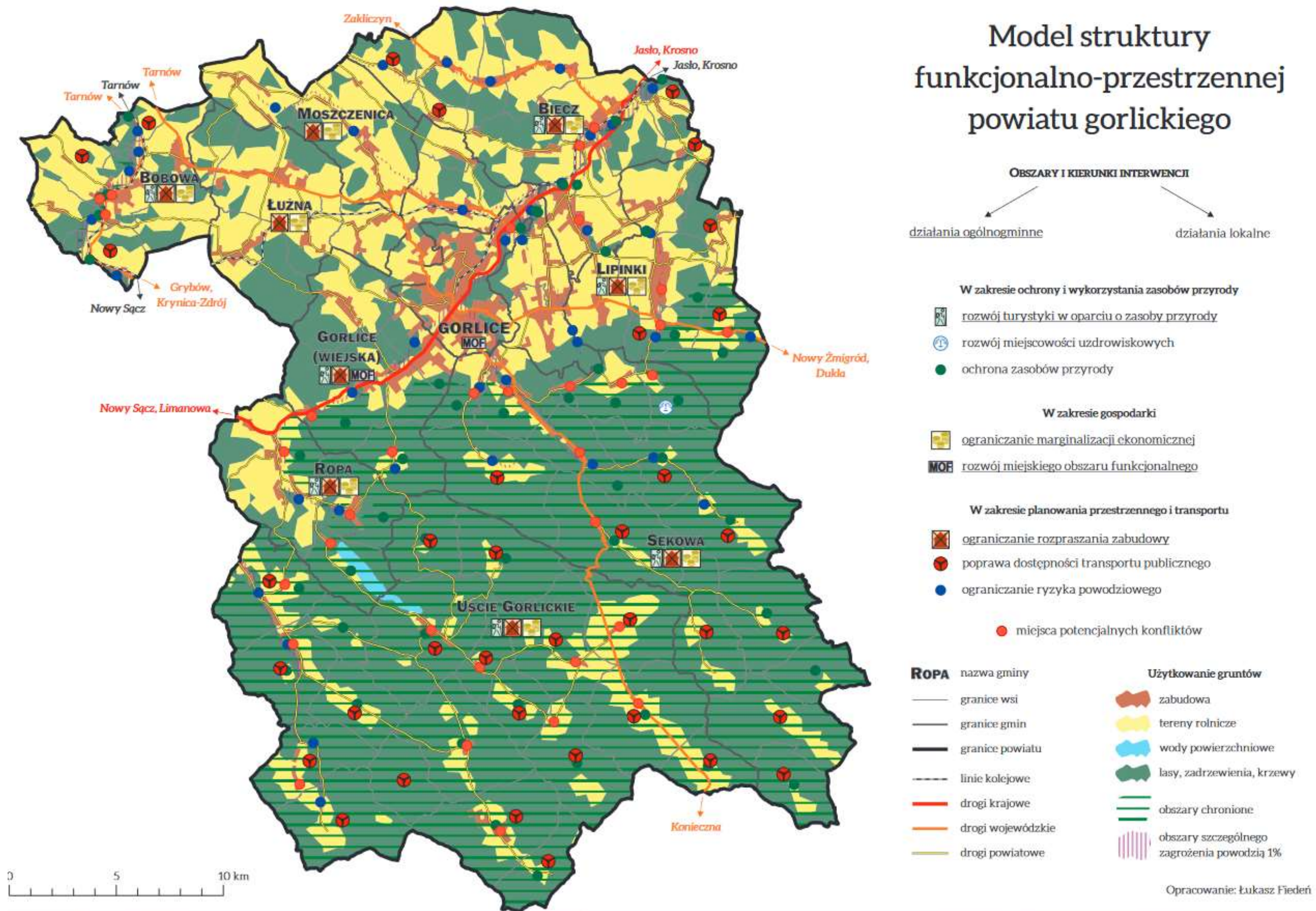
Na system transportowy składa się sieć dróg:

- krajowych (nr 28: Zator-Nowy Sącz-Gorlice-Krosno-Przemyśl-Medyka-granica państwa),
- wojewódzkich (nr 977: Tarnów-Gorlice-Konieczna-granica państwa; nr 979: Moszczenica-Gorlice; nr 980: Jurków-Zakliczyn-Biecz; nr 981: Zborowice-Krynica, nr 993: Gorlice-Dukla),
- powiatowych i gminnych,
- a także linie kolejowe przechodzące przez teren powiatu (nr 96: Tarnów-Leluchów; nr 108: Stróże-Krościenko, nr 110: Gorlice Zagórzany-Gorlice). W rozwoju powiatu ważne są połączenia zarówno zewnętrzne gmin – a więc możliwość szybkiego i sprawnego dojazdu jak i wyjazdu do/z terenu gminy, a także połączenia wewnętrzne – umożliwiające sprawne poruszanie się po terytorium gmin, a przede wszystkim poprawę dostępności miasta powiatowego za pośrednictwem transportu publicznego z miejscowości poszczególnych gmin znajdujących się na terenie Ziemi Gorlickiej.

Obszar Ziemi Gorlickiej położony jest w rejonie wodnym Górnej Wisły. Zasoby wód powierzchniowych obszaru dorzecza Wisły charakteryzują się dużą zmiennością oraz nierównomiernym rozmieszczeniem. Górski charakter zlewni karpackich z uwagi na duże, naturalne spadki oraz małą zdolność retencyjną dolin, przy wysokich opadach atmosferycznych powoduje gwałtowny odpływ wód powierzchniowych, który staje się przyczyną nagłych wezbrań wywołujących powodzie i podtopienia. Pod względem zagrożenia powodziowego Region Górnej Wisły posiada naturalne warunki sprzyjające zagrożeniu powodziowemu. W związku z powyższym wskazane jest ograniczenie zabudowy w obszarach szczególnego zagrożenia powodziowego.

Na całym obszarze Ziemi Gorlickiej występuje wiele terenów osuwiskowych i zagrożonych ruchami masowymi. Należy zatem pamiętać, by każdą inwestycję budowlaną poprzedzać dokładnym rozpoznaniem gruntów.

Model struktury funkcjonalno-przestrzennej powiatu gorlickiego

Rysunek 28: Model struktury funkcjonalno-przestrzennej powiatu gorlickiego. Opracowanie: Łukasz Fiedor, Instytut Geografii i Gospodarki Przestrzennej Uniwersytetu Jagiellońskiego.

VII.2. Zasoby wodne oraz zagrożenie powodzią na terenie Ziemi Gorlickiej

Zgodnie z art. 326 ust. 1 ustawy Prawo wodne, ustalenia dokumentów planistycznych, o których mowa w art. 315 pkt 1-3 – plany gospodarowania wodami na obszarach dorzeczy, plany zarządzania ryzykiem powodziowym oraz plan przeciwdziałania skutkom suszy zostały uwzględnione w Strategii Rozwoju Ponadlokalnego na lata 2023-2030 „Ziemia Gorlicka 2030”.

Obszar Ziemi Gorlickiej położony jest w dorzeczu Wisły, na granicy dwóch regionów wodnych: Górnej-Zachodniej Wisły oraz Górnej Wschodniej Wisły. Sieć rzeczną tworzą przede wszystkim dwa większe ciek: Ropa i Biała Tarnowska, oraz ich dopływy. Główną rzeką jest jednak Ropa, która uchodzi do Wisłoki w Jaśle. Całkowita długość Ropy wynosi 78,7 km. Największe dopływy to Sękówka, która przepływa przez gminę Sękowa oraz gminę miejską Gorlice oraz Zdynianka, przepływająca przez gminę Uście Gorlickie. Rzeka Biała Tarnowska jest prawobrzeżnym dopływem Dunajca, o całkowitej długości 101,8 km. Przepływa między innymi przez gminę Bobowa. Pozostałymi większymi ciekami wodnymi na terenie Ziemi Gorlickiej są: Sękówka, Moszczanka, Sitniczanka, Libuszanka, Zdynianka, Gładyszówka, Regetówka, Szumniak, Łosianka, Bielanka, Brzanka, Stróżowianka, Bednarka i wiele innych o mniejszym znaczeniu. Charakterystyczną cechą dla tego obszaru, wynikającą przede wszystkim z ukształtowania terenu, są wezbrania w okresie wiosennych roztopów, letnich opadów, grudniowych deszczy. Niżówki występują najczęściej we wrześniu. Najwyższe stany wody na Ropie notowano w Klęczanach (712 cm), a na Sękówce w Gorlicach (640 cm)⁴⁰.

Na terenie Ziemi Gorlickiej zasoby wód podziemnych są niewielkie. Zbiorniki wód podziemnych o znaczeniu użytkowym występują w utworach czwartorzędowych, trzeciorzędowych oraz kredowe. Wody podziemne stanowią najbardziej wrażliwe i największe zasoby słodkiej wody, a przede wszystkim główne źródło zaopatrzenia w wodę pitną w wielu regionach. Są zasobem naturalnym, który powinien być chroniony przed pogorszeniem stanu i zanieczyszczeniem chemicznym.

⁴⁰ Zob. *Strategia Ochrony Środowiska dla Powiatu Gorlickiego*, dz. cyt., s. 112.

Z opinii Państwowego Inspektora Sanitarnego w Gorlicach wynika, że woda odpowiada normom sanitarnym pod względem bakteriologicznym, chemicznym i fizycznym. Zasoby wód podziemnych podlegają ochronie prawnej na podstawie Prawa wodnego (Dz. U. z 2024 r. poz. 1087, 1089, 1473). Ochrona ujęć wód pitnych jest niezbędna dla zachowania ich właściwej jakości. Z tego względu należy zadbać o ustanowienie stref ochronnych dla ujęć które ich nie posiadają⁴¹.

Na terenie Ziemi Gorlickiej występują udokumentowane złoża wód leczniczych w miejscowościach Wysowa – Zdrój, gmina Uście Gorlickie oraz Wapienne, gmina Sękowa. Aktualnie w Wysowej istnieje 14 czynnych ujęć wody leczniczej. Należą do nich ujęcia z odwiertów Jozef I, Słone, Jozef II, Henryk W-11, Bronisław, Aleksandra, Anna W-13, Franciszek W-14, W-12, W-24, W-15 i W-16⁴².

Na terenie Ziemi Gorlickiej nie występują w zasadzie naturalne zbiorniki wodne. Istnieje jeden sztuczny zbiornik zaporowy na rzece Ropa, nazywany również Jeziorem Klimkówka. Pojemność całkowita zbiornika wynosi 43,5 mln m³. Celem budowy zbiornika było wyrównanie przyływów niżówki dla likwidacji deficytu wody w przekrojach Gorlice i Jasło, obniżenie kulminacji fali powodziowych, produkcja energii elektrycznej, rekreacja i wypoczynek⁴³.

Zgodnie z art. 166 ust. 1 pkt 1 ustawy z dnia 20 lipca 2017 r. Prawo wodne (Dz. U. z 2024 r. poz. 1087, 1089, 1473) w niniejszym dokumencie uwzględniono tzw. obszary szczególnego zagrożenia powodzią. Obszary te obejmują:

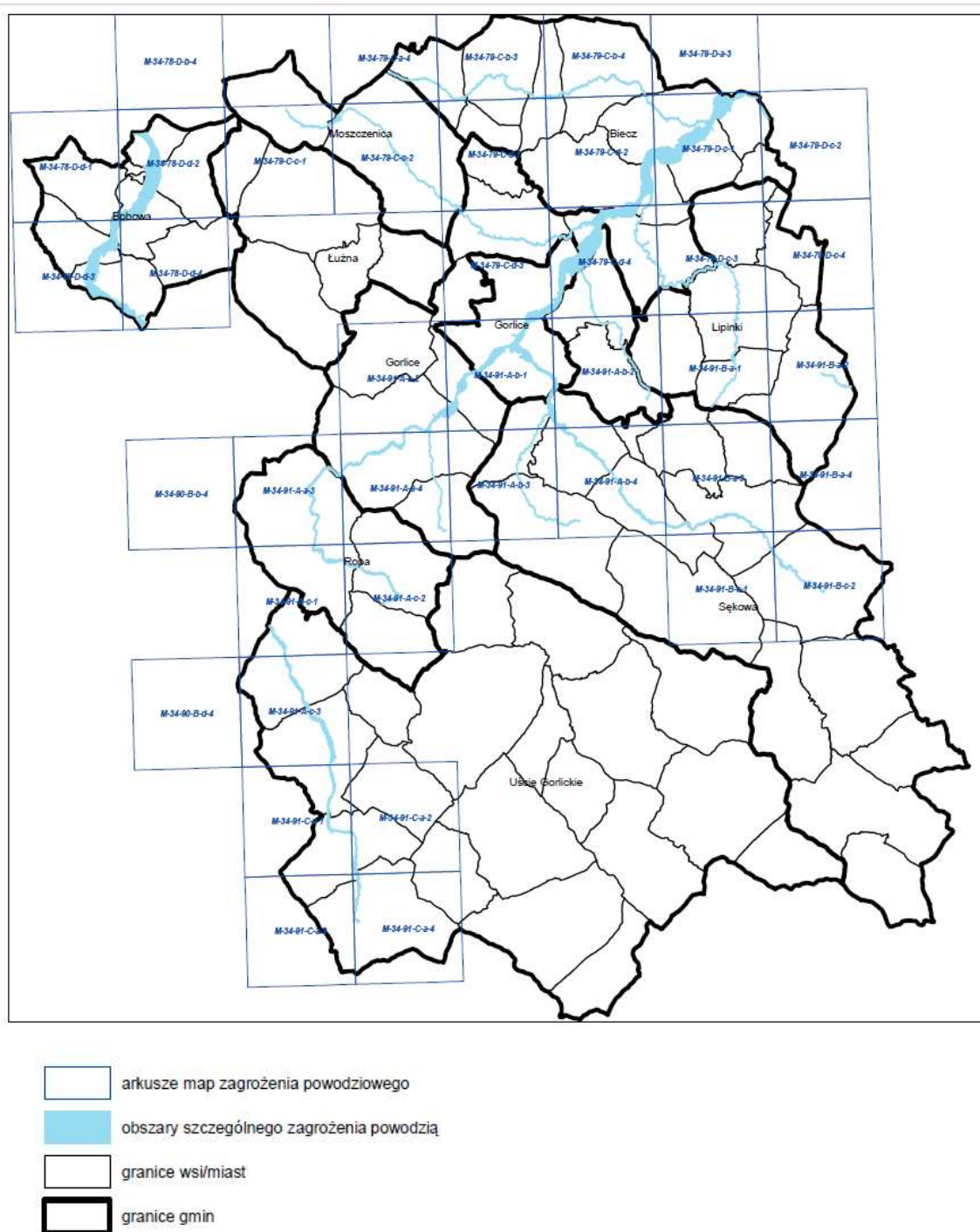
- a) obszary, na których prawdopodobieństwo wystąpienia powodzi jest średnie i wynosi 1%,
- b) obszary, na których prawdopodobieństwo wystąpienia powodzi jest wysokie i wynosi 10%,
- c) obszary między linią brzegu a wałem przeciwpowodziowym lub naturalnym wysokim brzegiem, w który wbudowano wał przeciwpowodziowy, a także wyspy i przymuliska, o których mowa w art. 224, stanowiące działki ewidencyjne,

⁴¹ J. w.

⁴² Tamże, s. 134.

⁴³ Tamże, s. 112.

d) pas techniczny.

Rysunek 29: Mapa zagrożenia powodziowego obszaru Ziemi Gorlickiej. Źródło: dane ISOK.

Na podstawie powyższej mapy zagrożenia powodziowego stwierdzono, że na terenie Ziemi Gorlickiej w zakresie regionu wodnego Górnej-Zachodniej Wisły występują

obszary szczególnego zagrożenia powodzią od rzeki Biała, na których prawdopodobieństwo wystąpienia powodzi jest średnie i wynosi raz na 100 lat (Q1%) oraz na których prawdopodobieństwo wystąpienia powodzi jest wysokie i wynosi raz na 10 lat (Q10%). Jednocześnie, zgodnie z art. 16 pkt 34 ppkt c) ustawy z dnia 20 lipca 2017r. Prawo wodne, obszary szczególnego zagrożenia powodzią, obejmują także tereny międzywala rzeki Biała. Ponadto, na przedmiotowym terenie występują obszary, na których prawdopodobieństwo wystąpienia powodzi jest niskie i wynosi 0,2%.

Plan gospodarowania wodami na obszarze dorzecza Wisły

Plany gospodarowania wodami są głównymi dokumentami planistycznymi w gospodarowaniu wodami. Tego typu dokumenty zawierają informacje dotyczące m.in. ogólnego opisu cech charakterystycznych obszaru dorzeczy, oddziaływań antropogenicznych i oceny ich wpływu na stan wód powierzchniowych i podziemnych, obszarów chronionych, a także przedstawiają cele środowiskowe dla jednolitych części wód i obszarów chronionych.

Obszar Wisły podzielony jest na 4 regiony wodne. Teren Ziemi Gorlickiej wchodzi w skład regionu wodnego Górnej Wisły obejmującego zlewnię rzeki Wisły od ujścia Przemszy do ujścia Sanny. Wyznaczając cele środowiskowe dla poszczególnych JCWP (jednolitych części wód powierzchniowych) brano m.in. pod uwagę ocenę stanu lub potencjału ekologicznego i stanu chemicznego. Zgodnie z tym, celem środowiskowym dla JCWP jest:

- w zakresie stanu chemicznego - dobry stan chemiczny,
- w zakresie elementów hydromorfologicznych - dobry stan tych elementów⁴⁴.

Poniższe tabele przedstawiają szczegółowe informacje na temat JCWP zlokalizowanych na terenie Ziemi Gorlickiej:

⁴⁴ Zob. Załącznik do rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 18 października 2016 r. (poz. 1911), *Plan gospodarowania wodami na obszarze dorzecza Wisły*, s. 11.

Kod JCWP (wody powierzchniowe)	Nazwa JCWP	Stan ogólny	Stan potencjał ekologiczny lub	Stan chemiczny
PLRW2000142182779	Ropa od Zb. Klimkówka do Sitniczanki	zły	umiarkowany	poniżej dobrego
RW200012218219	Ropa do zb. Klimkówka	zły	-	poniżej dobrego
RW200012218219	Przystopianka	zły	-	poniżej dobrego
PLRW200012218269	Sękówka	zły	umiarkowany	dobry
PLRW2000122182729	Kobylanka	zły	umiarkowany	-
PLRW2000142148579	Biała od Binczarówki do Rostówki	zły	-	poniżej dobrego
PLRW2000122182789	Sitniczanka	zły	umiarkowany	-
PLRW2000122182752	Strzeszynianka	zły	słaby	-
PLRW2000122182589	Bystrzanka	zły	umiarkowany	-

Tabela 23: JCWP zlokalizowane na terenie Ziemi Gorlickiej. Opracowanie własne na podstawie Programu Ochrony Środowiska dla Powiatu Gorlickiego na lata 2022-2025.

Większość jednolitych części wód powierzchniowych znajdujących się w granicach obszaru Ziemi Gorlickiej charakteryzuje się stanem ogólnym określonym jako zły. Pięć JCWP posiada umiarkowany stan/potencjał ekologiczny, a jedna JCWP słaby stan/potencjał ekologiczny.

Plan zarządzania ryzykiem powodziowym dla obszaru dorzecza Wisły

Pod względem zagrożenia powodziowego Region Górnej Wisły posiada naturalne warunki sprzyjające zagrożeniu powodziowemu. Wśród nich wyróżnić należy: zbliżony do kolistego kształt zlewni, występowanie tzw. deszczy rozlewnych i nawałnych, niski poziom retencji powierzchniowej i gruntowej oraz duże spadki terenu sprzyjające szybkiemu spływowi powierzchniowemu i krótkim czasom koncentracji, co powoduje kształtowanie się gwałtownych, szybkich i wysokich fal wezbraniowych - w tym powodziowych. Powodem nasilenia skutków powodzi, w tym powiększania się strat w ich wyniku, są presje o charakterze antropogenicznym, takie jak: zmiany w użytkowaniu gruntów, eksploatacja kopalin,

urbanizacja, uszczelnienie terenu, rozbudowa infrastruktury drogowej itd., mające wpływ na wzrost zagrożenia powodziowego oraz wrażliwość terenów zagrożonych powodzią. Dodatkowo na obszarze tym występują również procesy stokowe wywoływane spływem wód opadowych (np. osuwiska i spłukiwanie stoków), które stanowią zagrożenie o innym charakterze (niezwiązanym z wylewami rzek). W regionach wodnych Małej Wisły i Górnej Wisły w WOPR zidentyfikowano wyłącznie powódzie rzeczne. Powódzie rzeczne wywołane deszczami nawalnymi odznaczają się bardzo gwałtownym przebiegiem, krótkim czasem trwania, ale stosunkowo małym zasięgiem terytorialnym. Wielkie i katastrofalne wezbrania oraz związane z nimi powódzie w regionach wodnych Małej Wisły i Górnej Wisły są wywoływane opadami rozlewnymi, występującymi na znacznych połaciach terenu, trwającymi zazwyczaj 3 - 6 dni. Powódzie rzeczne związane z topnieniem śniegu (roztopowe) charakteryzują się niższymi kulminacjami, ale dłuższym czasem trwania od powodzi rzecznych spowodowanych opadami (wezbrań opadowych). W czasie tych wezbrań mogą tworzyć się zatory lodowe wywołujące bardzo groźne w skutkach i trudne do przewidzenia spiętrzenia wody, przerwania wałów lub uszkodzenia budowli wodnych. Większość z nich, ze względu na mechanizm zaliczona została do naturalnych wezbrań, nieliczne przypadki spowodowane były awarią urządzeń wodnych lub infrastruktury technicznej⁴⁵.

Dnia 23 grudnia 2022 r. weszło w życie rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 18 października 2022 r. w sprawie przyjęcia Planu zarządzania ryzykiem powodziowym dla obszaru dorzecza Wisły (Dz. U. poz. 2739). Cele zarządzania ryzykiem powodziowym, przedstawione w planie zarządzania ryzykiem powodziowym dla obszaru dorzecza Wisły obejmują:

1. Zahamowanie wzrostu ryzyka powodziowego.
2. Obniżenie istniejącego ryzyka powodziowego.
3. Poprawę systemu zarządzania ryzykiem powodziowym⁴⁶.

Cele te są zbieżne z celami Strategii Rozwoju Ponadlokalnego na lata 2023-2030 „Ziemia Gorlicka 2030”.

⁴⁵ Zob. *Strategia Ochrony Środowiska dla Powiatu Gorlickiego*, dz. cyt., s. 142.

⁴⁶ Zob. Załącznik do rozporządzenia Ministra Infrastruktury z dnia 18 października 2022 r. (Dz. U. poz. 2739), *Plan zarządzania ryzykiem powodziowym dla obszaru dorzecza Wisły*, s. 54.

Cel strategiczny	Cel operacyjny	Kierunki działań	Cel zarządzania ryzykiem powodziowym w dokumencie „Plan Zarządzania Ryzykiem Powodziowym dla obszaru dorzecza Wisły”
1. Wysoki poziom aktywności społecznej oraz zaspokojenia potrzeb społecznych mieszkańców	1.1. Poprawa bezpieczeństwa i komfortu zamieszkania na terenie Ziemi Gorlickiej	1.1.8 Tworzenie i utrzymanie infrastruktury zabezpieczającej przed powodziami oraz klęskami żywiołowymi, np. wałów przeciwpowodziowych, zbiorników retencyjnych. 1.1.9 Ochrona mieszkańców przed skutkami powodzi i podtopień. 1.1.10 Wspieranie działań zmierzających do budowy zbiorników małej retencji i zapór przeciwrumoszowych na rzekach i potokach.	1. Zahamowanie wzrostu ryzyka powodziowego 2. Obniżenie istniejącego ryzyka powodziowego
	1.9. Podnoszenie jakości usług komunalnych	1.9.2. Wsparcie gmin w zakresie podnoszenia standardu zaopatrzenia w wodę i odprowadzania ścieków, zgodnie ze zobowiązaniami wynikającymi z ustalonych norm krajowych i dyrektyw unijnych. 1.9.3. Promocja budowy przydomowych oczyszczalni ścieków na terenach trudnodostępnych. 1.9.4. Wsparcie rozwoju infrastruktury wodno-kanalizacyjnej jako narzędzie ochrony środowiska szczególnie w miejscowościach uzdrowiskowych. 1.9.5. Budowa lub modernizacja infrastruktury wodno-kanalizacyjnej, w tym oczyszczalni. 1.9.6. Uczestnictwo w opracowaniu i realizacji wspólnych międzygminnych programów gospodarki wodno-ściekowej.	1. Zahamowanie wzrostu ryzyka powodziowego 2. Obniżenie istniejącego ryzyka powodziowego

2. Wzrost aktywności gospodarczej z zachowaniem zasad ochrony środowiska	2.1.Ochrona środowiska i adaptacja do zmian klimatu	2.1.4.Promowanie wśród mieszkańców małej retencji oraz gromadzenia wody opadowej.	1. Zahamowanie wzrostu ryzyka powodziowego 2. Obniżenie istniejącego ryzyka powodziowego
--	---	---	---

Tabela 24: Działania wyodrębnione w planie zarządzania ryzykiem powodziowym.

Plan przeciwdziałania skutkom suszy

Jednym z głównych dokumentów planistycznych w gospodarowaniu wodami o zasięgu ogólnokrajowym, zgodnie z ustawą z dnia 20 lipca 2017 r. – Prawo wodne (Dz. U. z 2024 r. poz. 1087, 1089, 1473) jest „Plan przeciwdziałania skutkom suszy”. W dokumencie tym, do zobrazowania oceny zagrożenia suszą, przyjęto skalę czterostopniową:

- I klasa – obszary zagrożone w stopniu słabym;
- II klasa – obszary zagrożone w stopniu umiarkowanym;
- III klasa – obszary zagrożone w stopniu silnym;
- IV klasa – obszary zagrożone w stopniu ekstremalnym.

Oprócz celu głównego, którym jest „przeciwdziałanie suszy”, wyszczególniono 4 dodatkowe cele, wśród których znajdują się:

- 1) skuteczne zarządzanie zasobami wodnymi dla zwiększenia dyspozycyjnych zasobów wodnych na obszarach dorzeczy;
- 2) zwiększanie retencji na obszarach dorzeczy;
- 3) edukacja i zarządzanie ryzykiem suszy;
- 4) formalizacja i zaplanowanie finansowania działań służących przeciwdziałaniu skutkom suszy.

Rejon Górnej-Zachodniej Wisły oraz Górnej-Wschodniej Wisły należy do obszaru umiarkowanie zagrożonego suszą hydrogeologiczną⁴⁷.

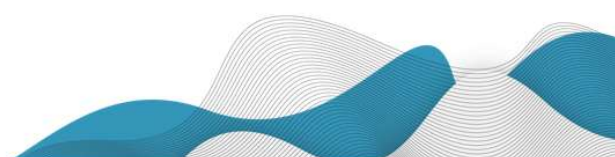
⁴⁷ Zob. Załącznik do rozporządzenia Ministra Infrastruktury z dnia 15 lipca 2021 r. (poz. 1615), *Plan przeciwdziałania skutkom suszy*, s. 33.

VII.3. Ustalenia i rekomendacje w zakresie kształtowania i prowadzenia polityki przestrzennej

- Uznanie za priorytet przy planowaniu rozwoju przestrzennego ochrony terenów o wartościach przyrodniczych, krajobrazowych oraz terenów istotnych dla zachowania bioróżnorodności, w tym ochronę przed niekontrolowaną zabudową oraz użytkowaniem.
- Rozwój zagospodarowania turystyczno-rekreacyjnego w harmonii z ochroną przyrody. Zwiększenie atrakcyjności turystycznej i promocji Ziemi Gorlickiej.
- Wzbogacenie i racjonalne wykorzystywanie walorów systemu przyrodniczego dla rekreacji i rolnictwa.
- Utrzymywanie i racjonalne wykorzystywanie systemów przyrodniczych dla potrzeb turystyczno-krajoznawczych, rekreacyjnych i usługowych obiektów środowiska kulturowego.
- Intensyfikacja produkcji rolniczej poprzez wykorzystanie sprzyjających warunków do produkcji rolnej głównie na północnym obszarze Ziemi Gorlickiej.
- Tworzenie odpowiednich warunków dla rozwoju działalności agroturystycznej i rolnictwa ekologicznego.
- Optymalne wykorzystanie zasobów glebowych z uwzględnieniem warunków ekonomicznych i racjonalności ekologicznej.
- Ochrona gleb najwyższych klas (I -III) poprzez częściowy zakaz zabudowy.
- Zapewnienie trwałości ekosystemów leśnych.
- Ochrona przyrody i różnorodności biologicznej przez zachowanie, wzbogacanie i odtwarzanie zasobów przyrody.
- Likwidacja zagrożeń dla środowiska z tytułu zanieczyszczenia powietrza.
- Utrzymanie układu ciągów ekologicznych, poprzez ich zakaz zabudowy.
- Stworzenie dogodnych warunków funkcjonowania i rozwoju istniejącej oraz możliwości lokalizacji nowej zabudowy mieszkaniowej i usługowej, mieszkaniowej i zagrodowej.
- Zaniechanie rozwoju nowej zabudowy zagrodowej na terenach zagrożonych udokumentowanymi osuwiskami i ruchami masowymi.

- Poprawa ładu przestrzennego. Zapobieganie rozpraszaniu zabudowy jako tendencji niezgodnej z tradycjami regionu i zasadami ochrony środowiska i krajobrazu.
- Zakaz zabudowy w terach zagrożonych powodzią.
- Ochrona przed zniszczeniem urządzeń melioracyjnych, z dopuszczeniem ich przebudowy i rozbudowy w sposób niepowodujący zakłócenia prawidłowego funkcjonowania całego systemu odprowadzania wody,
- Budowa i rozbudowa systemów nawadniających tereny, narażonych na suszę.
- Modernizacja dróg.
- Zapewnienie dobrej dostępności komunikacji publicznej na obszarze Ziemi Gorlickiej, pozwalającej na dojazd do głównego ośrodka miejskiego oraz do innych miejscowości.
- Rozwój sieci komunikacyjnej, w tym pieszej i rowerowej z wykorzystaniem zieleni urządzonej.
- Zapewnienie mieszkańcom Ziemi Gorlickiej równego dostępu do administracji, szkolnictwa, kultury, infrastruktury sportowo-turystycznej i rekreacyjnej, transportu publicznego, usług.
- Dostosowanie infrastruktury technicznej, szczególnie sieci kanalizacyjnej, w związku ze zwiększeniem jakości życia mieszkańców i utrzymaniem ich gospodarstw domowych.
- Uzbrojenie terenów w infrastrukturę techniczną.
- Utrzymanie, kontynuacja i rozwój funkcji mieszkaniowej, usługowej oraz działalności gospodarczej wraz pełną infrastrukturą techniczną i komunikacyjną przy zachowaniu zasad ochrony środowiska przyrodniczego.
- Dążenie do wyrównywania szans życiowych mieszkańców poprzez usuwanie barier architektonicznych i komunikacyjnych.
- Rozwój przemysłu i wytwórczości – koncentracja i intensyfikacja działalności gospodarczej w rejonie funkcjonującego przemysłu i wytwórczości.
- Rozwój małej retencji.

VIII POWIĄZANIE STRATEGII ROZWOJU Z INNYMI DOKUMENTAMI STRATEGICZNYMI

Strategia Rozwoju Ponadlokalnego Związku Gmin Ziemi Gorlickiej na lata 2023-2030 wpisuje się w ustalenia nadrzędnych dokumentów planistycznych na poziomie krajowym, regionalnym i lokalnym. Poniżej zdefiniowano i wykazano spójność celów zdefiniowanych w Strategii z najważniejszymi dokumentami z ww. poziomów. W kolejnym rozdziale wykazano odwołania do obszarów strategicznej interwencji (OSI) znajdujących się w Strategii Rozwoju Województwa „Małopolska 2030”, które tworzą płaszczyznę do rozwoju Ziemi Gorlickiej w konkretnych obszarach tematycznych.

Przedmiotowe opracowanie jest zgodne z dokumentami strategicznymi szczebla krajowego, regionalnego i ponadlokalnego, w tym:

- Strategią na rzecz Odpowiedzialnego Rozwoju do roku 2020 (z perspektywą do 2030 r.),
- Krajową Strategią Rozwoju Regionalnego 2030,
- Agendą na rzecz zrównoważonego rozwoju 2030,
- Polska 2030. Trzecia fala nowoczesności. Długookresowa Strategia Rozwoju Kraju,
- Strategią Rozwoju Województwa „Małopolska 2030”.

Strategia Rozwoju Ponadlokalnego Związku Gmin Ziemi Gorlickiej na lata 2023-2030 wpisuje się w logikę interwencji powyższych dokumentów na poziomie następujących celów i obszarów interwencji:

CEL STRATEGICZNY 1: Wysoki poziom aktywności społecznej oraz zaspokojenia potrzeb społecznych mieszkańców

Strategia na rzecz Odpowiedzialnego Rozwoju do roku 2020 (z perspektywą do 2030 r.)	- Obszar: Spójność społeczna: Redukcja ubóstwa i wykluczenia społecznego oraz poprawa dostępu do usług świadczonych w odpowiedzi na wyzwania demograficzne. - Obszar: Instytucje prorozwojowe i strategiczne zarządzanie rozwojem: Budowa zintegrowanego systemu planowania rozwoju w wymiarze społecznym, gospodarczym i przestrzennym. - Obszar: Instytucje prorozwojowe i strategiczne zarządzanie rozwojem: Inkluzywne i skuteczne instytucje publiczne – dostępne i otwarte dla obywateli oraz przedsiębiorców; Budowa zintegrowanego systemu planowania rozwoju w wymiarze społecznym, gospodarczym i przestrzennym. - Obszar: E-państwo: Cyfrowe państwo usługowe.
Krajowa Strategia Rozwoju Regionalnego 2030	2.1. Rozwój kapitału ludzkiego i społecznego. 3.1. Wzmacnianie potencjału administracji na rzecz zarządzania rozwojem. 3.3. Poprawa organizacji świadczenia usług publicznych.
Agenda na rzecz zrównoważonego rozwoju 2030	- Cel 3: Zapewnić wszystkim ludziom w każdym wieku zdrowe życie oraz promować dobrobyt. - Cel 4: Zapewnić wszystkim edukację wysokiej jakości oraz promować uczenie się przez całe życie. - Cel 11: Uczynić miasta i osiedla ludzkie bezpiecznymi, stabilnymi, zrównoważonymi oraz sprzyjającymi włączeniu społecznemu.
Polska 2030. Trzecia fala nowoczesności. Długookresowa Strategia Rozwoju Kraju	- Cel 3 – Poprawa dostępności i jakości edukacji na wszystkich etapach oraz podniesienie konkurencyjności nauki. - Cel 5 – Stworzenie Polski Cyfrowej. - Cel 10 – Stworzenie sprawnego państwa jako modelu działania administracji publicznej. - Cel 11 – Wzrost społecznego kapitału rozwoju.
Strategia Rozwoju Województwa „Małopolska 2030”	- Cel szczegółowy: Rozwój społecznie wrażliwy, sprzyjający rodzinie. - Cel szczegółowy: System zarządzania strategicznego rozwojem dostosowany do wyzwań dekady 2020–2030.

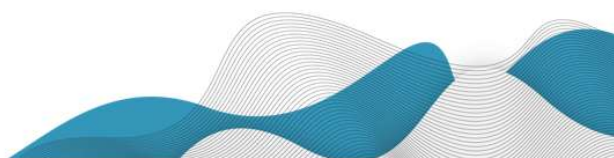
CEL STRATEGICZNY 2: Wzrost aktywności gospodarczej z zachowaniem zasad ochrony środowiska

Strategia na rzecz Odpowiedzialnego Rozwoju do roku 2020 (z perspektywą do 2030 r.)	• Obszar: Rozwój innowacyjnych firm: Zwiększenie innowacyjności polskich przedsiębiorstw na rynku krajowym i rynkach zagranicznych. • Obszar: Małe i średnie przedsiębiorstwa: Przemiany strukturalne sektora; Nowe formy działania i współpracy; Nowoczesne instrumenty wsparcia. • Obszar: Spójność społeczna: Wzrost i poprawa wykorzystania potencjału kapitału ludzkiego na rynku pracy. • Obszar: Kapitał dla rozwoju: Trwałe zwiększenie stopy inwestycji i ich jakości w dłuższej perspektywie, przy większym wykorzystaniu środków krajowych. • Obszar: Rozwój zrównoważony terytorialnie: Wzmacnianie regionalnych przewag konkurencyjnych. • Obszar: Finanse publiczne: Stabilne, efektywne i zrównoważone finanse publiczne. • Obszar: Efektywność wykorzystania środków UE: Wykorzystanie środków z budżetu UE w sposób przekładający się na trwałe efekty rozwojowe.
Krajowa Strategia Rozwoju Regionalnego 2030	• 1.1. Wzmacnianie szans rozwojowych obszarów słabszych gospodarczo. • 1.5. Rozwój infrastruktury wspierającej dostarczanie usług publicznych i podnoszącej atrakcyjność inwestycyjną obszarów. • 2.2. Wspieranie przedsiębiorczości na szczeblu regionalnym i lokalnym. • 2.3. Innowacyjny rozwój regionu i doskonalenie podejścia opartego na Regionalnych Inteligentnych Specjalizacjach. • 3.4. Efektywny i spójny system finansowania polityki regionalnej.
Agenda na rzecz zrównoważonego rozwoju 2030	• Cel 6: Zapewnić wszystkim ludziom dostęp do wody i warunków sanitarnych poprzez zrównoważoną gospodarkę zasobami wodnymi. • Cel 7: Zapewnić wszystkim dostęp do źródeł stabilnej, zrównoważonej i nowoczesnej energii po przystępnej cenie. • Cel 8: Promować stabilny, zrównoważony i inkluzywny wzrost gospodarczy, pełne

	i produktywne zatrudnienie oraz godną pracę dla wszystkich ludzi. • Cel 9: Budować stabilną infrastrukturę, promować zrównoważone uprzemysłowienie oraz wspierać innowacyjność. • Cel 13: Podjąć pilne działania w celu przeciwdziałania zmianom klimatu i ich skutkom. • Cel 15: Chronić, przywrócić oraz promować zrównoważone użytkowanie ekosystemów lądowych, zrównoważone gospodarowanie lasami, zwalczać pustynnienie, powstrzymać i odwracać proces degradacji gleby oraz powstrzymać utratę różnorodności biologicznej. • Cel 17: Wzmocnić środki wdrażania i ożywić globalne partnerstwo na rzecz zrównoważonego rozwoju.
Polska 2030. Trzecia fala nowoczesności. Długookresowa Strategia Rozwoju Kraju	• Cel 1 – Wspieranie prorozwojowej alokacji zasobów w gospodarce, stworzenie warunków dla wzrostu oszczędności oraz podaży pracy i innowacji. • Cel 4 – Wzrost wydajności i konkurencyjności gospodarki. • Cel 6 – Rozwój kapitału ludzkiego poprzez wzrost zatrudnienia i stworzenie „workfare state”. • Cel 7 – Zapewnienie bezpieczeństwa energetycznego oraz ochrona i poprawa stanu środowiska. • Cel 8 – Wzmocnienie mechanizmów terytorialnego równoważenia rozwoju dla rozwijania i pełnego wykorzystania potencjałów regionalnych.
Strategia Rozwoju Województwa „Małopolska 2030”	• Cel szczegółowy: Innowacyjna i konkurencyjna gospodarka. • Cel szczegółowy: Zrównoważony i trwały rozwój oparty na endogenicznych potencjałach. • Cel szczegółowy: Wysoka jakość środowiska i dążenie do neutralności klimatycznej. • Cel szczegółowy: System zarządzania strategicznego rozwojem dostosowany do wyzwań dekady 2020–2030.
CEL STRATEGICZNY 3: Rozwój turystyki i rekreacji	
Strategia na rzecz Odpowiedzialnego Rozwoju do roku 2020 (z perspektywą do 2030 r.)	• Obszar: Rozwój zrównoważony terytorialnie: Zrównoważony rozwój kraju wykorzystujący indywidualne potencjały endogeniczne poszczególnych terytoriów; Wzmacnianie

	regionalnych przewag konkurencyjnych; Podniesienie skuteczności i jakości wdrażania polityk ukierunkowanych terytorialnie.
Krajowa Strategia Rozwoju Regionalnego 2030	• 1.4. Przeciwdziałanie kryzysom na obszarach zdegradowanych. • 3.2 Wzmacnianie współpracy i zintegrowanego podejścia do rozwoju na poziomie lokalnym, regionalnym i ponadregionalnym.
Polska 2030. Trzecia fala nowoczesności. Długookresowa Strategia Rozwoju Kraju	• Cel 8 – Wzmocnienie mechanizmów terytorialnego równoważenia rozwoju dla rozwijania i pełnego wykorzystania potencjałów regionalnych. • Cel 9 – Zwiększenie dostępności terytorialnej Polski poprzez utworzenie zrównoważonego, spójnego i przyjaznego użytkownikom systemu transportowego.
Strategia Rozwoju Województwa „Małopolska 2030”	• Cel szczegółowy: Zrównoważony i trwały rozwój oparty na endogenicznych potencjałach.

IX MONITORING I EWALUACJA STRATEGII ROZWOJU

Realizacja Strategii Rozwoju Ponadlokalnego na lata 2023-2030 „Ziemia Gorlicka 2030” będzie podlegała cyklicznej sprawozdawczości (monitoring) oraz ocenie uzyskanych efektów (ewaluacja). Na tej podstawie zostaną podjęte ewentualne decyzje o aktualizacji dokumentu. Monitoring i ewaluacja należą, obok planowania, organizowania i motywowania, do kluczowych funkcji zarządzania. Kontrolowanie polega na sprawdzeniu, czy zostały spełnione wymagania przez pracowników w zakresie realizacji procesów i projektów, w odniesieniu do prawa zewnętrznego i wewnętrznego, procedur, mierników i innych zapisów. Ewaluacja jest procesem ciągłym, w którym badane są określone parametry usługi czy Strategii i na podstawie uzyskiwanych informacji podejmowane są działania doskonalące, służące organizacyjnemu uczeniu się. W ramach wdrażania polityk planowane jest podejmowanie działań, po analizie wyników z monitoringu, które będą miały na celu skorygowanie Strategii Rozwoju i dostosowanie go do zmieniającego się otoczenia lub możliwości/zasobów organizacji. Wyniki monitoringu będą odpowiednio dokumentowane. Na podstawie monitoringu i raportowania zbierane są informacje o wszelkich niezgodnościach (prawnych, związanych z jakością, terminowością, błędami ludzkimi itp.). Analiza przeprowadzana na podstawie wyników ewaluacji będzie podstawą modyfikacji metodologii zarządzania organizacją. Pracownicy uczestniczący we wdrożeniu polityk będą otrzymywać informację zwrotną o sukcesach, jak również o błędach i porażkach wraz z propozycją działań doskonalących. Ewaluacja będzie prowadzona na bieżąco, zwłaszcza w odniesieniu do dokumentów strategicznych i programowych, budżetu, umów, wyznaczonych celów operacyjnych i kluczowych wskaźników efektywności. Zostanie wyznaczona osoba/ zespół do koordynowania i nadzorowania tych działań oraz prowadzona będzie analityka i działania doskonalące. Realizacja założeń przedstawionych w obszarach strategicznych będzie monitorowana za pomocą:

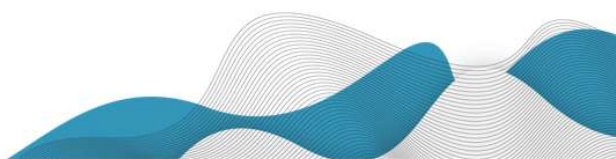
- wskaźników realizacji celów strategicznych i operacyjnych Strategii, które będą mierzalne w sposób ilościowy oraz
- wskaźników kontekstowych, skupionych na ogólnym rozwoju społeczno-gospodarczym jednostek wchodzących w skład Ziemi Gorlickiej, na które wpływają czynniki zewnętrzne, niezależne od działań określonych w niniejszej Strategii. Wskaźniki te będą porównywane z innymi, stosowanymi w strategiach

wybranych gmin. W ramach monitoringu realizacji celów, co dwa lata zostanie przygotowany raport podsumowujący osiągnięte wyniki oraz analizujący wskaźniki kontekstowe i obejmujący sprawozdania z realizacji Strategii. Na tej podstawie będą proponowane wnioski i rekomendacje, które zostaną przekazane do podmiotów odpowiedzialnych w celu wprowadzenia korekty i podjęcia ewentualnych działań naprawczych. Raporty będą udostępniane mieszkańcom Ziemi Gorlickiej.

W celu oceny jakości zaproponowanych w Strategii celów, ich skuteczności, efektywności i adekwatności do zidentyfikowanych potrzeb i problemów, podjęte zostaną działania ewaluacyjne, takie jak:

- ewaluacja bieżąca (on-going), która umożliwi odnalezienie problemów i rekomenduje sposoby ich rozwiązania,
- ewaluacja końcowa (ex post), pozwalająca na ocenę efektów realizacji Strategii. Oprócz wyników monitoringu, w badaniach będzie także wykorzystana ocena ryzyka związanego z realizacją Strategii.

**X POTENCJALNE ŹRÓDŁA
FINANSOWANIA DZIAŁAŃ
OKREŚLONYCH W RAMACH
STRATEGII ROZWOJU
PONADLOKALNEGO NA LATA
2023-2030 „ZIEMIA GORLICKA
2030”**

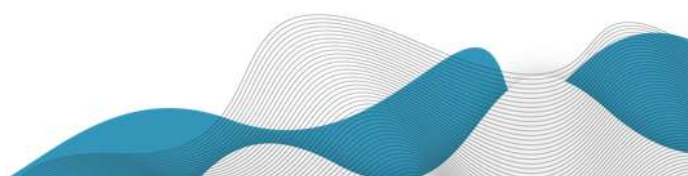

W celu skutecznej realizacji Strategii Rozwoju Ponadlokalnego na lata 2023-2030 „Ziemia Gorlicka 2030”, samorząd jako jej operator oraz inicjator będzie poszukiwał wszelkich dostępnych źródeł, narzędzi, metod i możliwości realizacji określonych celów, aby urzeczywistnić zaproponowane w dokumencie wizję, misję i cele. Zasadnicze znaczenie dla sfinansowania Strategii ma przede wszystkim katalog środków publicznych, w tym:

- środki własne jednostek wchodzących w skład Związku Gmin Ziemi Gorlickiej,
- środki z budżetu województwa małopolskiego,
- środki z budżetu Unii Europejskiej,
- **Fundusze Europejskie na Infrastrukturę, Klimat i Środowisko**
- Krajowe Programy Operacyjne,
- Regionalny Program Operacyjny Województwa Małopolskiego na lata 2021-2027,
- Programy rządowe, w tym m.in. Fundusz Rozwoju Dróg Samorządowych, Maluch+, Senior+, Dostępność+, Fundusz Inwestycji Lokalnych oraz inne programy w obszarze ochrony środowiska, sportu, kultury, edukacji i innych,
- środki budżetu państwa,
- inne, nieunijne fundusze międzynarodowe, np. Fundusze Norweskie,
- inne środki publiczne.

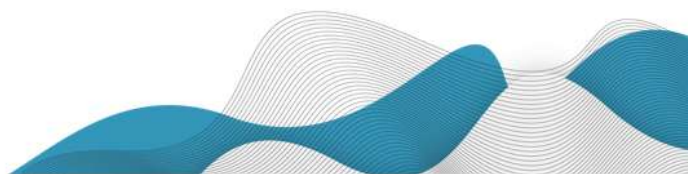
Ważnym elementem finansowania interwencji rozwojowych mogą być również środki prywatne wykorzystane do współfinansowania projektów realizowanych w ramach programów operacyjnych lub formule partnerstwa publiczno-prywatnego.

XI LITERATURA

1. Ministerstwo Inwestycji i Rozwoju, *Krajowa Strategia Rozwoju Regionalnego 2030*, Uchwała nr 102 Rady Ministrów z dnia 17 września 2019 r., Warszawa 2019.
2. Ministerstwo Rozwoju, *Strategia na rzecz Odpowiedzialnego Rozwoju – do roku 2020 (z perspektywą do 2030 r.)*, Warszawa 2017.
3. Oficjalna strona Powiatu Gorlickiego: <https://www.powiatgorlicki.pl/index.php/turystyka> [dostęp: 19.08.2024].
4. Oficjalna strona Stadniny Koni Huculskich „Gładyszów”, źródło: <http://www.huculy.com.pl/stadnina-koni-huculskich/stadnina/> [dostęp: 19.08.2024].
5. Powiat Gorlicki, *Program Ochrony Środowiska dla Powiatu Gorlickiego na lata 2022 – 2025*, Gorlice 2021.
6. Powiatowy Urząd Pracy w Gorlicach, *Bezrobocie rejestrowane w gminach powiatu gorlickiego 2023*, Gorlice 2024.
7. PTTK Gorlice, szlaki turystyczne, <http://www.pttkgorlice.pl/o-nas/szlaki-turystyczne/> [dostęp: 14.08.2024].
8. Starostwo Powiatowe w Gorlicach, *Program Opieki nad Zabytkami Powiatu Gorlickiego na lata 2022-2025*, Gorlice.
9. Starostwo Powiatowe, *Raport o stanie Powiatu Gorlickiego za 2023 rok*, Gorlice 2024.
10. Starostwo Powiatowe, *Raport o stanie Powiatu Gorlickiego za 2022 rok*, Gorlice 2023.
11. Urząd Marszałkowski Województwa Małopolskiego, *Plan Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Małopolskiego*, Kraków 2018.
12. Urząd Marszałkowski Województwa Małopolskiego, *Strategia Rozwoju Województwa „Małopolska 2030”*, Kraków 2020.

XII SPIS TABEL I RYSUNKÓW

SPIS TABEL

Tabela 1: Pomniki przyrody na obszarze Ziemi Gorlickiej. Opracowanie własne na podstawie Centralnego Rejestru Form Ochrony Przyrody	16
Tabela 2: Zabytki w poszczególnych miejscowościach z terenu Ziemi Gorlickiej.....	28
Tabela 3: Dane dotyczące długości sieci wodociągowej i kanalizacyjnej	32
Tabela 4: Ilość odpadów zebranych (Mg) z poszczególnych gmin wchodzących w skład Ziemi Gorlickiej w latach 2020-2023.....	33
Tabela 5: Rodzaje odpadów w gminach wchodzących w skład Związku Gmin Ziemi Gorlickiej w latach 2020-2023.	34
Tabela 6: Dane dotyczące opieki zdrowotnej na terenie Ziemi Gorlickiej	49
Tabela 7: liczba dzieci w wieku 3–6 lat objętych wychowaniem przedszkolnym	52
Tabela 8: Liczba przedszkoli w poszczególnych jednostkach Ziemi Gorlickiej	53
Tabela 9: Lista szkół podstawowych na obszarze Ziemi Gorlickiej.	54
Tabela 10: Współczynnik skolaryzacji brutto dla szkół podstawowych na obszarze Ziemi Gorlickiej	55
Tabela 11: Wyniki egzaminów ósmoklasisty.....	56
Tabela 12: Szkoły ponadpodstawowe na obszarze Ziemi Gorlickiej.....	57
Tabela 13: Dane dotyczące klubów sportowych w latach 2018-2022	58
Tabela 14: Dane dotyczące przestępstw w latach 2018-2022.	59
Tabela 15: Dane dotyczące bezpieczeństwa drogowego	61
Tabela 16: Dane dotyczące zdarzeń drogowych w powiecie gorlickim.....	62
Tabela 17: Gospodarstwa rolne wg grup obszarowych użytków rolnych	72
Tabela 18: Gospodarstwa domowe wg źródeł dochodów	73
Tabela 19: Ciągniki i maszyny rolnicze	73
Tabela 20: Dochody ogółem w przeliczeniu na 1 mieszkańca w poszczególnych gminach należących do Ziemi Gorlickiej.....	75
Tabela 21: wskaźnik dochodów majątkowych w przeliczeniu na 1 mieszkańca w jednostkach wchodzących w skład Ziemi Gorlickiej	76
Tabela 22: Analiza SWOT dla Związku Gmin Ziemi Gorlickiej.	97
Tabela 17: JCWP zlokalizowane na terenie Ziemi Gorlickiej	159
Tabela 18: Działania wyodrębnione w planie zarządzania ryzykiem powodziowym.	162

SPIS RYSUNKÓW

Rysunek 1: Gminy wchodzące w skład Ziemi Gorlickiej	11
Rysunek 2: Województwo małopolskie z podziałem na gminy	12
Rysunek 3: Mapa sieci drogowej Powiatu Gorlickiego. Źródło: Powiatowy Zarząd Drogowy w Gorlicach.	35
Rysunek 4: Liczba ludności w latach 2003-2023	37
Rysunek 5: Piramida wieku mieszkańców Ziemi Gorlickiej	38
Rysunek 6: Migracje ludności na pobyt stały (lata 2019-2023)	40
Rysunek 7: Liczba mieszkań w latach 2019-2023.	41
Rysunek 8: Przeciętna powierzchnia (m ²) użytkowa mieszkania w latach 2019-2023	42
Rysunek 9: Liczba bezrobotnych w powiecie gorlickim w poszczególnych gminach	43
Rysunek 10: Procentowy udział osób bezrobotnych z podziałem na kobiety i mężczyzn.....	44
Rysunek 11: Podział wiekowy osób bezrobotnych z Powiatu Gorlickiego.....	45
Rysunek 12: Osoby bezrobotne z podziałem uwzględniającym wykształcenie.....	46
Rysunek 13: Struktura stażu pracy (w latach) osób bezrobotnych.....	47
Rysunek 14: Liczba lekarzy i dentystów pracujących wg podstawowego miejsca pracy na 1000 mieszkańców	50
Rysunek 15: Odsetek zgonów wśród osób poniżej 60 roku życia	51
Rysunek 16: Liczba łóżek w szpitalach ogólnych na 1000 mieszkańców.....	51
Rysunek 17: Główne kategorie przestępstw (przestępstwa stwierdzone)	60
Rysunek 18: Środki wydankowane w jednostkach wchodzących w skład Ziemi Gorlickiej na szeroko rozumianą pomoc społeczną w latach 2021-2023 (w mln zł).....	66
Rysunek 19: Udział osób korzystających ze środowiskowej pomocy społecznej w ludności ogółem w latach 2020-2023	67
Rysunek 20: Zasięg korzystania ze środowiskowej pomocy społecznej wg ekonomicznych grup wieku [w%] w latach 2018-2022.	68
Rysunek 21: Podmioty gospodarki narodowej wpisane do rejestru REGON w latach 2018-2023.....	70
Rysunek 22: Rodzaje przeważającej działalności w latach 2018-2023.....	71
Rysunek 23: Dochody budżetu ogółem w przeliczeniu na 1 mieszkańca	74
Rysunek 24: Udział dochodów własnych w dochodach ogółem w latach 2019-2023	75
Rysunek 25: Wpływy z podatku dochodowego od osób fizycznych w przeliczeniu na 1 mieszkańca.....	77
Rysunek 26: Udział podatku dochodowego od osób prawnych w przeliczeniu na 1 mieszkańca.....	78
Rysunek 27: Uwarunkowania rozwojowe powiatu gorlickiego.....	150
Rysunek 28: Model struktury funkcjonalno-przestrzennej powiatu gorlickiego.	154
Rysunek 29: Mapa zagrożenia powodziowego obszaru Ziemi Gorlickiej	157